

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка****Робота містить застарілі джерела, створені до 2022 року****Кафедра дошкільної педагогіки і психології****Магістерська робота****ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАОЧНИХ
МЕТОДІВ****Виконала:** Власенко Наталія Миколаївна,
Магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освітаДопущено до захисту
« » _____ 2022 р.**Науковий керівник:**
д-р філософії, ст. викл. В.М. Аторіна**Завідувач кафедри**
_____ Л.П. Загородня

Дата захисту: « » грудня 2022 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАОЧНИХ МЕТОДІВ	10
1.1. Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.	10
1.2. Сутність і структура природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	16
1.3. Характеристика наочних методів і методика їх використання в процесі формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку	23.
Висновки до першого розділу.....	38
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАОЧНИХ МЕТОДІВ	40
2.1. Вивчення рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку	40
2.2. Система роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів	68
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	78
Висновки до другого розділу	86
ВИСНОВКИ	90
РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі проблема взаємодії людини і природи набуває важливого значення. Велика кількість людей бережно та дбайливо ставиться до навколишнього світу, але є й така частина дорослого населення, у яких ще не сформовано екологічну поведінку. Підтвердженням цього є забрудненість вулиць, парків, скверів, водойм та їхніх берегів. Громадяни нерационально використовують природні ресурси. Такою поведінкою вони показують свою емоційну байдужість до проблем навколишнього середовища, а отже, невідповідальне ставлення до власного здоров'я та життя.

Причиною є не нестача знань, якими володіє людина, а небажання належно ставитися до природи, як свого життєвого простору.

Людство почало розуміти, що негативний вплив на довкілля може стати неконтрольованим і загрожувати існуванню всієї цивілізації.

На думку науковців (Н. Горопахи, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Н. Яришевої та ін.) важливе місце у подоланні екологічної кризи належить освіті, зокрема дошкільній. Одним із актуальних завдань, що стоять перед вихователями закладів дошкільної освіти, є виховання у дітей дошкільного віку цілісного ставлення до природного довкілля та самих себе, усвідомлення ними важливості бережливого, дбайливого підходу до навколишнього світу [44, с. 3]. Результатом екологічного виховання є природничо-екологічна компетентність.

Проблемі формування природничо-екологічної компетентності у науково-педагогічній літературі приділяється багато уваги. Науковці всього світу досліджували та продовжують вивчати різні аспекти проблеми екологічної освіти та екологічного виховання.

Видатні педагоги минулого (Ф. Дістервег, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський та інші) приділяли велику увагу теоретичним і практичним аспектам природничо-екологічного виховання. Вони вважали, що природа

була і залишиться важливим засобом виховання. Вона позитивно впливає на розумовий розвиток, формування моральних та естетичних якостей дітей.

Сучасні вчені Н. Горопаха, Л. Загородня, О. Колонькова, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін., у своїх роботах наголошують на тому, що в період дошкільного віку починають закладатися основи світосприйняття, формування природничо-екологічної компетентності і природоохоронної діяльності дітей. Саме в цей час дошкільник вперше вчиться спілкуватися з природою.

Формуванню екологічної компетентності особистості приділена увага в законодавчо-нормативних документах України. Зокрема, в Законі України «Про дошкільну освіту» Розділ IV «Організація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти» стаття 23 вказано, що вимогами до змісту дошкільної освіти є виховання у дітей «елементів природодоцільного світогляду, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення до довкілля та утвердження емоційно-ціннісного ставлення до практичної та духовної діяльності людини» [17].

У Державному стандарті дошкільної освіти України, а саме у новій редакції Базового компоненту дошкільної освіти зазначено, що на кінець старшого дошкільного віку дитина «має загальні уявлення про природу планети Земля і Всесвіту; розуміє, що Земля є частиною Космосу, а всі його об'єкти (зорі, планети, комети, метеорити тощо) знаходяться дуже далеко; володіє елементарними уявленнями про дослідження Космосу людиною; знає, що на планеті Земля є неживі і живі об'єкти природи; усвідомлює зв'язки між рослинами і тваринами, їхні функції у природі; встановлює залежність об'єктів природи від екологічних факторів; розуміє особливості та умови розвитку рослин (фази розвитку, екологічні фактори, поживність ґрунту, догляд)» [1].

Засвоєння знань з освітнього напрямку «Дитина у природному довкіллі» – це цілісний процес. Всі його компоненти пов'язані між собою, і нехтування чи недооцінка одного з них негативно відображається на кінцевому

результаті – на якості засвоєння знань дітьми. Засвоєння нової інформації починається з її сприйняття. Саме в цьому велику роль відіграють засоби наочності.

При безпосередньому впливі наочного матеріалу на органи чуттів у свідомості дитини виникає образ сприйняття. У його створенні беруть участь не тільки відчуття, але й пам'ять, мислення, досвід. Старший дошкільник не просто споглядає, а активно діє.

Наочний матеріал є незамінним засобом збагачення вихованців новими уявленнями і вдосконалення вже наявних. Засоби наочності, які використовуються з цією метою, повинні відображати дійсність як можна повніше, у всьому багатстві її проявів. Особливо виразно повинні бути показані ті елементи об'єкта, які є для нього суттєвими і на які необхідно звернути увагу дітей [41, с. 84].

Вивченню проблеми використання наочних посібників в роботі з дітьми дошкільного віку приділяли увагу науковці минулого й сучасності: Г. Беленька, В. Вахтеров, А. Дістервег, В. Зуєв, Я. Коменський, Т. Науменко, Г. Песталоцці, О. Половіна, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші.

Сьогодні екологічна дошкільна освіта потребує не тільки переорієнтації мети і змісту, спрямованих на формування засад екоцентричної свідомості, а й використання наочних засобів навчання дошкільнят.

Беручи до уваги актуальність проблеми, її часткову розробленість на теоретичному й практичному рівнях, нами була обрана тема дослідження: «Формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів».

Об'єктом дослідження є процес формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – система роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити систему роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників.
2. Охарактеризувати наочні методи як ефективний засіб формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості природничо-екологічної компетентності старших дошкільників.
4. Розробити систему роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів та експериментально її апробувати.
5. Розробити рекомендації вихователям щодо формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників буде ефективним, якщо під час організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти впровадити систему роботи з використання наочних методів з дотриманням таких умов:

- 1) організація системи занять з формування в старших дошкільників системних знань про об'єкти та явища природи за допомогою наочних методів;
- 2) залучення старших дошкільників до природоохоронної діяльності;
- 3) здійснення взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Для досягнення мети й розв'язання окреслених завдань використано такі **методи** дослідження:

– *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння та узагальнення матеріалів філософської, психолого-педагогічної літератури, освітніх нормативно-

правових документів, інтернет-ресурсів із метою формування уявлення про актуальність досліджуваної проблеми, її сутність та ступінь розробленості, визначення концептуальних засад формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників;

– *емпіричні*: бесіда, анкетування, спостереження за пізнавальною діяльністю в закладі дошкільної освіти, вивчення продуктів діяльності старших дошкільників із метою діагностики рівнів сформованості означеної компетентності; педагогічний експеримент у сукупності констатувального, формувального, контрольного етапів – для перевірки ефективності системи роботи з формування природничо-екологічної компетентності в старших дошкільників;

– *методи математичної статистики* – для обробки результатів педагогічного експерименту, перевірки їх об'єктивності й валідності.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів; удосконаленні методики дослідження сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження полягає в здійсненні теоретичного аналізу процесу формування природничо-екологічної компетентності в старших дошкільників; уточненні поняття «природничо-екологічна компетентність»; обґрунтуванні і розкритті організації системи роботи з формування у старших дошкільників системних знань про об'єкти та явища природи за допомогою наочних методів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці й апробації системи роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів. Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах дошкільної освіти, в процесі підготовки майбутніх вихователів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження представлено у виступах на науково-практичних конференціях, а саме: II

Всеукраїнській інтернет-конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» (м. Маріуполь, 30 листопада 2021 р.), Всеукраїнській науково-практичній очно/дистанційній конференції «Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи» (м. Житомир, 24-25 березня 2022 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний і соціальний супровід дитинства в контексті сучасної парадигми освіти» (м. Слов'янськ, 27-28 квітня 2022 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Глухів, 16 лютого 2022 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні технології в дошкільній освіті» (м. Переяслав-Хмельницький, 14-15 квітня 2022 р.), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції з міжнародною участю «Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі» (м. Полтава, 9-10 червня 2022 р.), Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Дошкільна, початкова і вища освіта: реалії та перспективи» (м. Одеса, 19-20 травня 2022 р.), IV Всеукраїнській студентській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» (м. Глухів, 17 травня 2022 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні виклики і актуальні проблеми підготовки майбутніх педагогів до інновацій в професійній діяльності» (м. Одеса, 25-26 жовтня 2022 р.), Всеукраїнській з міжнародною участю науково-практичній очно/дистанційній конференції «Інноваційні процеси в дошкільній освіті : теорія, практика, перспективи» (м. Житомир, 10-11 листопада 2022 р.)

Публікації. Результати дослідження висвітлено в одній публікації «Теоретичні основи формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, рекомендацій вихователям щодо формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки друкованого тексту.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАОЧНИХ МЕТОДІВ

1.1. Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Однією з найголовніших проблем сучасності є екологічна. Вона охопила своєю масштабністю всю планету. На сьогоднішній день ситуація вимагає своєчасного втручання й вирішення, оскільки під загрозу поставлено життя майбутніх поколінь, існування й розвиток людської цивілізації на планеті Земля [3, с. 6].

У нашій країні існує документ, в якому висвітлено напрямки і завдання розвитку екологічної освіти – це Концепція екологічної освіти України.

У ній зазначено, що «неперервна екологічна освіта передбачає організацію виховання й освітнього процесу від дитинства до глибокої старості ...» [21].

Сутність екологічної освіти полягає у відповідальному ставленні людини до навколишнього середовища, вміння цінувати красу і багатство природи, здатності здійснювати екологічно грамотні дії, займати активну життєву позицію з приводу безвідповідального ставлення до природи.

Екологічна освіта – це процес виховання населення Землі в усвідомленні та турботі про все довкілля і взаємопов'язаних питань; таким, що має знання, навички, ставлення, мотивацію і обов'язок окремо та спільно працювати над вирішенням поточних проблем та запобіганням появі нових (ЮНЕСКО, 1978).

Основною метою екологічної освіти є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства в цілому, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на

ставленні до природи як універсальної, унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, повинна бути самостійним елементом загальної системи освіти, і з іншого боку, виконує інтегративну роль у всій системі освіти [21]. Для досягнення мети Базовий компонент дошкільної освіти в Україні спрямовує колектив закладу дошкільної освіти на вибір завдань та змісту роботи з дітьми дошкільного віку, яка сприяла б формуванню всебічно розвиненої особистості, здатної емоційно-ціннісно ставитися до природи, охороняти, розуміти її [1].

Основними завданнями екологічної освіти дітей дошкільного віку є:

1. Розвиток естетичного відчуття світу.
2. Розвиток уявлень про взаємозв'язки у природі.
3. Засвоєння елементів екологічної культури.
4. Засвоєння перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до природного оточення.
5. Виховання справжньої любові до природи, бажання піклуватися про рослини і тварин, різко негативне ставлення до їх знищення.
6. Стимулювання допитливості та зацікавленість у пізнанні природи.
7. Формування навичок культурної поведінки у довкіллі.
8. Формування постійної потреби у зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших людей [29].

Ці завдання розв'язуються в процесі екологічного виховання. Проблему екологічного виховання дітей дошкільного віку досліджують такі сучасні педагоги, як Г. Беленька, Н. Горопаха, Н. Глухова, Л. Загородня, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій та інші. Вони зазначають, що основи екологічної свідомості закладаються в дошкільному дитинстві. Екологічна свідомість є головним складником екологічної культури, формування засад якої дослідники визначають метою екологічного виховання дітей дошкільного віку.

За визначенням Н. Кот, екологічне виховання – це цілеспрямоване формування у людей різного віку екологічного мислення, екологічних, моральних, правових поглядів на природу і місце в ній людини [22, с. 48].

С. Ніколаєва трактує поняття «екологічне виховання», як «ознайомлення дітей із природою, в основу якого покладено екологічний підхід, за якого педагогічний процес спирається на основні ідеї та поняття екології» [32, с. 4].

Сучасна педагогіка визначає поняття «екологічне виховання» як процес формування в дитини бережливого, турботливого, свідомого ставлення до природи, цілісного бачення природи і місця людини в ній, що проявляється у природодоцільній поведінці [50].

Вивчати проблему екологічного виховання почали видатні науковці з XVII–XIX століть в своїх працях Я. Коменський, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, Ф. Фребель, М. Чернишевський та ін.

Відомий педагог Ж. Руссо стверджував, що спілкування з природою займає одне з найголовніших місць у вихованні дітей. Він вважав, що пізнавальний процес відбувається на основі власних спостережень дошкільників та досвіду, якого вони набудуть шляхом спроб та помилок.

За словами М. Монтессорі, діти повинні отримувати позитивні емоції від перебування в природному середовищі, адже саме це тримає в нормальному стані психічне життя дитини. А завдання дорослого – правильно організувати їй спілкування з природою.

Цінними вважаємо думки щодо екологічного виховання дітей, які були сформульовані у педагогічній спадщині Я. Коменського. Він стверджував, що «чіткий порядок школи треба запозичити у природи» [24, с. 124]. Видатний педагог у своїй праці «Велика дидактика» зазначав, що натуральні об'єкти відіграють важливу роль у засвоєнні основних природничих понять у дітей. Саме взаємодія з об'єктами природи та спостереження за ними позитивно впливають на почуття та уяву дошкільників.

К. Ушинський вважав, що при знайомстві з природою у дошкільників розвивається вміння мислити та відчувати. Адже «навколишнє середовище є багатим на явища, що подразнюють всі рецептори дитини, тим самим розвиваючи їх. Взаємозв'язки у природі змушують малят мислити та фантазувати» [47].

Швейцарський педагог Й. Песталоцці стверджував, що природа є одним із вирішальних факторів розумового розвитку дитини. Вчений зазначав, що дітей потрібно вчити правильно використовувати отримані знання про природу на практиці. Явища природи слід вивчати за допомогою спостережень. Виділення та осмислення їх властивостей складають основу логічного мислення.

Ф. Фребель дотримувався такої думки, що дитину потрібно виховувати в тісному зв'язку з природою. Адже саме вона – основний засіб всебічного розвитку дитини. Свої основні педагогічні ідеї вчений подав у книзі «Дитячий садок». Він стверджував, що діти повинні самостійно доглядати за тваринами та рослинами. Саме вплив дошкільника на природу формує пізнання, почуття, характер і є джерелом для внутрішнього морального вдосконалення.

Результатом екологічного виховання є сформована екологічна компетентність.

З огляду на те, що в основі структури «екологічна компетентність» базовим є поняття «компетентність», розглянемо його сутнісні характеристики в контексті нашого дослідження.

Зазначимо, що на сьогодні, попри поширене вживання поняття «компетентність», відсутня одностайність у його тлумаченні в довідниково-енциклопедичних джерелах та законодавчій базі, що підтверджує складність, полікомпонентність досліджуваного терміна.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає «компетентність» як властивість за значенням «компетентний» – «який має достатні знання в якій-небудь галузі, з чим-небудь добре обізнаний,

тямущий, ґрунтується на знанні, кваліфікований», поінформованість, обізнаність, авторитетність [10].

Зазначимо, що в «Словнику професійної освіти» С. Гончаренка компетентність тлумачиться як «сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, а саме: уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [38, с. 78].

У змінах до Закону «Про вищу освіту» від 25.09.2020 р. компетентність визначають як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей» [16].

Сутність та особливості феномену «компетентність» досліджували такі науковці: І. Бех, Г. Бєленька, Н. Бібїк, Л. Бірюк, В. Бондар, І. Зязюн, В. Луговий, О. Овчарук, О. Пометун, В. Ягупов та ін.

Л. Бірюк зазначає, що «компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією (компетенціями), яка включає його особистісне відношення до неї і до предмета діяльності» [6].

С. Шишов вважав, що компетентність – це «вміння мобілізувати в конкретній ситуації отримані знання та досвід, з урахуванням зовнішніх обставин; деяка загальна здатність людини, що базується на її знаннях, досвіді, цінностях і здібностях та не зводиться ні до конкретних знань, ні до навичок, а проявляється як можливість встановлення зв'язку між знанням і ситуацією» [25, с. 132].

Компетентнісний підхід відповідно до вікових можливостей дітей визначає зміст освітніх напрямів нової редакції Базового компонента дошкільної освіти. Формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку передбачено в змісті освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» Базового компонента дошкільної освіти.

Одним із розробників цього напрямку є Л. Загородня. Вона зазначає «природничо-екологічна компетентність – це здатність дитини до доцільної

поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знаннях її законів та формується у просторі пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [1, с. 12]. Це ж визначення вона використала у статті «Діти, квіти та жуки, або Як ознайомити дошкільників із природним довкіллям» [15].

Також проблему формування природничо-екологічної компетентності в дошкільників у науково-педагогічній літературі порушували такі сучасні дослідники, як Г. Беленька, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Пустовіт, Л. Шаповал та інші. У своїх працях ці вчені зробили спроби, з одного боку, узагальнити існуючі визначення поняття «природничо-екологічна компетентність», а з іншого – конкретизувати його.

Природничо-екологічну компетентність дітей дошкільного віку Н. Лисенко визначає, як «інтегративне утворення, що акумулює їхню життєву компетентність, яка характеризується конкретними знаннями про природу, а також ціннісним ставленням до її компонентів, обізнаністю щодо правил природокористування, їх дотримання» [27, с. 10].

Колектив науковців, до якого входять Г. Беленька, Т. Науменко, О. Половіна, стверджує, що «еколого-природнича компетентність дошкільника – складник його життєвої компетентності – становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний» [3, с. 11].

Таким чином, ми погоджуємося з вищенаведеними трактуваннями сутності «екологічної компетентності». У них увагу акцентовано на знаннях, уміннях, навичках, досвіді.

Отже, проаналізовано сутність понять, які утворюють категоріальний апарат наукового пошуку. Це сприяло глибокому концептуальному осмисленню поняття «природничо-екологічна компетентність». Ми схилиємося до такого визначення: природничо-екологічна компетентність

дітей старшого дошкільного віку – це одна із складових життєвих компетентностей дитини, яка включає в себе знання й уявлення дошкільника про природний світ, які викликають у неї позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів та вміння дотримуватись правил природокористування.

Оскільки поняття природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку сформоване, нам видається доцільним розглянути структуру означеної компетентності.

1.2. Сутність і структура природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Проаналізувавши психолого-педагогічні дослідження з проблеми формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, нами було розкрито зміст і особливості таких ключових понять: екологічна освіта, екологічне виховання, екологічна компетентність та природничо-екологічна компетентність. Це, в свою чергу, дало нам змогу виважено підійти до структурного аналізу природничо-екологічної компетентності.

Аналіз наукової літератури свідчить про різноплановість структурування досліджуваного поняття.

Так, на думку колективу науковців (Г. Беленької, Т. Науменко, О. Половіної) еколого-природнича компетентність дошкільника становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, іншими словами, включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний [3, с. 11].

У науковій праці С. Іванчук «Екологічне виховання дошкільників у контексті його актуальних дефініцій» зазначено, що «зміст екологічного виховання в узагальненому вигляді розкривається через сукупність таких

компонентів, як пізнавальний, ціннісний і діяльнісний. Пізнавальний: знання про природу і життя, природні об'єкти, явища, екосистеми, місце та роль людини у природі, взаємодія природи та соціуму, способи пізнання природи. Ціннісний: екологічно ціннісні орієнтації (гармонія, благодійність, здоровий глузд, моральні цінності, краса, відповідальність тощо). Діяльнісний: орієнтація і психологічна готовність особистості до екологічних практик (трудова діяльність, ігрова діяльність, експериментування, природоохоронна діяльність, природодоцільна діяльність)» [19, с. 56].

Складовими еколого-природничої компетентності дітей є знання й уявлення про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання, тобто відповідна діяльність і поведінка у природі. Формування еколого-природничої компетентності не може відбуватися окремо від загального розвитку дитини: ці два аспекти формування особистості дошкільника взаємопов'язані і взаємообумовлюють один одного [3, с.13].

3. Плохій зазначає, що визначаючи рівень сформованості екологічної компетентності, слід чітко розуміти суть понять «екологічна освіта», «екологічна компетентність». Тож фіксуємо становлення основ екологічної свідомості, в якій інтегруються всі сфери особистості: когнітивна (пізнавальна), афективна (емоційно-ціннісна) та психомоторна (діяльнісна). Екологічну компетентність визначають за трьома групами критеріїв: змістовної, емоційно-ціннісної та діяльнісно-поведінкової [34, с. 104].

У результаті аналізу компонентів природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку виділяємо в структурі природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає сформованість системи цінностей і мотивів. Вони можуть бути застосовані дитиною в екологічній діяльності та раціональному використанні природних ресурсів, бажанні охороняти навколишнє середовище. Кожна людина, ще з дитинства, повинна

поставити собі за мету – берегти природу не тільки для себе, але й для майбутніх поколінь. Щоб через багато років була можливість повноцінно жити на Землі, не маючи нестатку в будь-чому. А ще краще, якби природні багатства не просто були, але й постійно примножувались.

А. Богуш, Н. Гавриш у своїй книзі «Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі» зазначають, що «мотивами розуміння можуть бути: прагнення до знань, істини, пізнавальні інтереси, допитливість, почуття відповідальності, духовні мотиви» [8, с. 25].

Мотиваційно-ціннісний компонент виявляється через ставлення до природи як до незаперечної цінності, передбачає усвідомлення себе як частини природи та необхідності застосування соціально-економічних обмежень і корекції власних потреб [46, с. 258].

Мотиваційно-ціннісний компонент дуже важливий. Він є першим компонентом, який закладає основу формування природничо-екологічної компетентності та є системою мотивів, направленою на природоохоронну діяльність, готовність раціонально використовувати природні багатства. Щоб займатися цією діяльністю, потрібно розуміти цінність об'єктів, явищ живої та неживої природи, взаємозв'язків рослинного і тваринного світу та значення їх у житті людини.

У Базовому компоненті дошкільної освіти відповідно до мотиваційно-ціннісного компонента зазначено, що дитина «виявляє інтерес до пізнання природи рідного краю, близького оточення, своєї держави України, цікавиться об'єктами і явищами планети Земля і видимих об'єктів Космосу. Емоційно реагує на природне довкілля; демонструє повагу до різних форм життя; позитивно реагує на ситуацію взаємодії з різними об'єктами природи. Виявляє інтерес і готовність до діяльності, що забезпечує пізнання природи і формування навичок доцільної поведінки. Дитина мотивована на цінності сталого розвитку (раціональне використання природних ресурсів тощо). Виявляє небайдужість до природоохоронної діяльності дорослих, бажання

брати участі у проведенні заходів, спрямованих на підтримку цінностей сталого розвитку» [1, с.12-13].

Цінності відображають вищий рівень людських потреб. Тому особистісні, індивідуальні потреби, набуваючи суспільної значущості й усвідомлюючись особистістю, перетворюються у цінності та регулюють соціальну поведінку людини. Водночас саме через сталу систему цінностей відбувається суб'єктивізація відношень з навколишнім середовищем і суспільним довкіллям та ефективна взаємодія особистості зі світом [23].

Безперечно, на формування природничо-екологічної компетентності впливають домінуючі цінності: соціоприродні, еколого-моральні, еколого-естетичні, еколого-гуманістичні. Під ціннісними орієнтаціями особистості ми розуміємо вибір дитиною певних матеріальних і духовних цінностей як об'єктів, які визначають її спосіб життя, цілеспрямовану діяльність задля збереження оточуючого середовища [48, с. 9-12].

Поняття «цінність» тлумачиться як соціально-філософська категорія, яка визначає позитивне чи негативне значення явищ природи, продуктів суспільного виробництва, форм суспільної організації, історичних подій, моральних вчинків, духовних потреб (носіїв цінностей) для людства, окремого суспільства, народу, класу, соціальної групи на конкретному етапі історичного розвитку [49].

Цінності відіграють провідну роль у формуванні природничо-екологічної компетентності, їм належить чільне місце у її структурі. Виходячи з цілей психології виховання, І. Бех визначає особистісні цінності як «усвідомлені узагальнені самовартісні смислові утворення особистості», а враховуючи функцію регуляції поведінки, як „один з властивих особистості шаблонів для оцінки, для усвідомленого чи неусвідомленого «виміру» допустимих у конкретних обставинах зразків соціальних дій» [2, с. 8; 18]. Таке визначення особистісних цінностей пояснює їх значення у структурі екологічної компетентності; у такій ієрархії компонентів вбачається її особливість.

Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; критичній оцінці споживацького ставлення до природи, яке призводить до порушення природної рівноваги, появи екологічної кризи; вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активній участі у практичних природоохоронних заходах: здійсненні природоохоронної діяльності з власної ініціативи; посиленому екологічному просвітництві [28, с. 87].

Формування вищезазначених компонентів природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку нерозривно пов'язано із комплексом знань, які утворюють *когнітивний компонент*.

Знання – осягнення, розуміння дійсності свідомістю; сукупність відомостей у якій-небудь галузі [20, с. 155].

У Базовому компоненті дошкільної освіти відповідно до когнітивного компонента зазначено, що дитина знає, що «на планеті Земля є неживі і живі об'єкти природи; усвідомлює зв'язки між рослинами і тваринами, їхні функції в природі; встановлює залежність об'єктів природи від екологічних факторів; розуміє особливості та умови розвитку рослин (фази розвитку, екологічні фактори, поживність ґрунту, догляд), існування тварин (стадії розвитку, залежність від середовища існування, реакції на сезонні зміни; усвідомлює поділ рослин і тварин на групи; знає, що є дикорослі і культурні рослини; дикі, свійські тварини; знає правила поведінки з ними; володіє знаннями про основні властивості неживих об'єктів природи (повітря, вода, пісок, глина, каміння),... усвідомлює значення назв – характеристик окремих властивостей об'єктів та фізичних явищ навколишнього світу (твердість, м'якість, сипучість, в'язкість, плавучість, розчинність; швидкість, напрямок тощо); володіє назвами штучних матеріалів, виготовлених людиною із

природної сировини (метал, гума, тканина, пластик, папір тощо); знає ознаки пір року і явищ природи» [1, с. 12-13].

Когнітивний компонент природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, має чітко виражений розвивальний характер, оскільки відповідає за екологічно спрямоване мислення, відповідальне ставлення людини до природи та всього живого, вироблення навичок охорони природи, усвідомлення причетності громадян до збереження, примноження та охорони навколишнього середовища.

Важливим структурним компонентом формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку є *діяльнісний*.

У тлумачному словнику української мови діяльність визначається як праця, дії людей у якій-небудь галузі [20, с. 118].

О. Леонт'єв характеризує діяльність як сукупність дій, що викликаються мотивом, а одиницею аналізу діяльності є дія. Основними характеристиками діяльності є предметність і суб'єктивність.

До структурних компонентів будь-якої діяльності входять: мотиви, що спонукають суб'єкта діяльності; мета – результат, на який спрямована діяльність; дії, операції та умови, що забезпечують досягнення необхідного результату [8, с. 30].

У Базовому компоненті дошкільної освіти відповідно до діяльнісного компонента зазначено, що дитина «свідомо використовує знання про природу в різних видах діяльності та життєвих ситуаціях; орієнтується в діяльності людини, спрямованій на збереження, відтворення й охорону природи;... здатна самостійно чи з незначною допомогою дорослого проводити нескладні досліди з пізнання властивостей об'єктів природи, спостерігати за явищами природи та помічати зміни у стані природи й погоди; ... з допомогою дорослого вирощувати рослини, доглядати за домашніми улюбленцями та піклуватися про них; демонструє дотримання правил природодоцільної поведінки, навички бережливого ставлення до ресурсів; відгукується на пропозиції дорослого зберігати й покращувати

природне довкілля чи надавати допомогу живим об'єктам природи» [1, с. 12-13].

У формуванні природничо-екологічної компетентності діяльнісний компонент відображає відношення дитини до природного довкілля і є кінцевим результатом екологічного виховання. Саме він показує на скільки дитина засвоїла знання та як вона буде застосовувати їх на практиці. А саме: ігрова діяльність (копіювання дій дорослих в навколишньому середовищі чи різних подій в природі); практичні дії по облаштуванню та підтриманню зелених насаджень на присадибній ділянці дитячого садка); художньо-продуктивній діяльності (малювання в різних техніках, виготовлення предметів з пластиліну, аплікації на основі побаченого в природі чи людській діяльності); спілкування з природою (спостереження, милування, догляд, приручення і дресирування тварин); експерименти (проводяться тільки ті, які не несуть негативного впливу на об'єкти природи); перегляд телепередач, ілюстрацій, книг, картин, презентацій природознавчої тематики; вербальна (мовна) діяльність (обмін враженнями від побаченого, діалог, питання, уточнення щодо побаченого в природі); спостереження (пізнання об'єктів навколишнього середовища та діяльності людей в природі).

Між усіма компонентами структури природничо-екологічної компетентності існує тісний зв'язок і вони не можуть існувати один без одного. Перш за все дитина повинна усвідомити, що людина – це частина живої природи і потрібно жити в гармонії з нею, оберігати та примножувати. При правильному вихованні підрастаючого покоління емоційний компонент дає дитині робити правильні вчинки не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Це, в свою чергу, мотивує здійснювати природоохоронну діяльність постійно та отримувати від цього позитивні емоції. Найважливішим є усвідомлення цінності природи для людського життя.

Таким чином, у процесі наукового аналізу проблеми формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку нами було визначено й науково обґрунтовано структуру природничо-

екологічної компетентності старшого дошкільного віку, що містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний. Усі вони, на нашу думку, повною мірою відображають структуру зазначеної компетентності та дозволяють стверджувати, що вона складна система, формування якої потребує постійного дослідження її компонентів.

1.3. Характеристика наочних методів і методика їх використання в процесі формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

На сьогоднішній день вивчення освітнього напрямку «Дитина в природному довкіллі» в закладі дошкільної освіти не обмежується формуванням у дітей уявлень про природу та її компоненти. Зараз з'явилась необхідність донести дошкільникам ще й навички екологічно-доцільної поведінки. Для того, щоб діти краще сприйняли інформацію, зрозуміли та запам'ятали її, вихователі в своїй роботі використовують різні методи. Серед низки сучасних методів екологічної освіти дошкільників особливе місце займають наочні.

Вивченню проблемі використання наочних методів приділяли увагу такі науковці: Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Науменко, О. Половіна, В. Сухомлинський та інші.

Наочні методи навчання – це такі методи, які забезпечують засвоєння матеріалу за допомогою наочних посібників і технічних засобів, їх поєднують із словесними і практичними методами навчання [33].

Г. Беленька, Т. Науменко, О. Половіна, зазначали, що «з огляду на наочно-дійове сприйняття дійсності і конкретність мислення, слід, даючи дитині необхідні знання, супроводжувати їх наочністю та спрямовувати у дієве русло, тобто давати змогу використовувати їх у різних видах діяльності» [3, с. 5].

До наочних методів ознайомлення дітей з природою, які використовують в закладі дошкільної освіти відносяться спостереження, використання ілюстративного матеріалу, демонстрування технічних засобів навчання та моделювання

Спостереження – це активна форма пізнання навколишнього світу, що має на меті нагромадження фактів початкових уявлень про об'єкти і явища, внаслідок чого воно може розглядатися як психічний процес, як пізнавальна діяльність і як метод навчання [43].

Видатні педагоги Б. Ананьєв, І. Лернер, Г. Люблінська, С. Рубінштейн, М. Скаткін приділяли велику увагу проблемі спостереження. На їхню думку – це важливий психічний процес (Г. Люблінська, С. Рубінштейн), вид пізнавальної навчальної діяльності (Б. Ананьєв), метод навчання (М. Скаткін, І. Лернер).

За визначенням Б. Ананьєва, спостереження – складна психологічна діяльність, в якій сприймання, мислення і мова об'єднуються в єдиний цілісний акт розумової роботи» [43].

Методу спостереження належить особлива роль у пізнанні дітьми природи, оскільки він базується на чуттєвому сприйманні, забезпечує живий контакт дітей з реальними об'єктами природи, в результаті чого у дітей формуються реалістичні уявлення про об'єкти природи та зв'язки між ними. Участь мислення у сприйманні стимулює пізнавальний пошук дітей, сприяє зв'язку набутих чуттєвих образів з тими, що у дітей вже є, і допомагає виникненню власних суджень» [54, с. 159].

Розрізняють такі види спостережень у природі:

- 1) за тривалістю (епізодичні (короткочасні) і тривалі спостереження за розвитком, змінами об'єктів);
- 2) за постановкою дидактичної мети (первинні, повторні, заключні, порівняльні);
- 3) за способом організації (колективні та індивідуальні, планові і позапланові).

Епізодичні (короткочасні) спостереження – це ті, на проведення яких відводиться невелика кількість часу (розглядання сніжинки, йде дощ, спостереження за поведінкою тварини).

Тривалі спостереження проводяться частіше (ріст і розвиток рослини).

В залежності від постановки дидактичної мети проводяться спостереження для створення *первинного* уявлення про об'єкт (спостереження за рослиною в сонячну погоду), *повторне* спостереження для розширення уявлення (спостереження за тією ж рослиною у похмуру погоду) і для повного формування набутих раніше знань проводяться *заключні* спостереження (дати відносно завершені знання про розвиток рослини за певний період). Щоб виділити основні ознаки та узагальнити отриману інформацію про об'єкти природи проводять *порівняльні* спостереження. Вони зазвичай проводяться з дітками старшого дошкільного віку.

За способом організації спостереження бувають *колективні* (для всіх дітей групи чи її частини) та *індивідуальні* (для однієї дитини). Останній вид може проводитися як для дошкільника, який відстає у засвоєнні матеріалу, так і для того, хто проявляє велике зацікавлення до інформації. Ще є *планові* спостереження та *позапланові*. Перші з них проводяться за планом вихователя, другі – спонтанно (їх неможна спланувати).

На думку Н. Яришевої процес спостереження складається з чотирьох етапів:

I етап – підготовчий. Його головна мета – зацікавити дітей об'єктом спостереження. При цьому вихователь використовує бесіду і дізнається, якою інформацією дошкільники володіють на даний момент і доповнюють її новою.

II етап – початок спостереження. На цьому етапі важливо підтримати у дітей інтерес до об'єкта спостереження, зосередити їх увагу. З цією метою у групах старшого дошкільного віку найчастіше використовують загадку, яка вимагає повного розумового напруження і сприяє утриманню уваги дітей.

III етап – основний, найтриваліший за часом. Спочатку вихователь дає дітям час розглянути об'єкт самостійно. Далі ж – починає ставити додаткові запитання, щоб дошкільники звернули увагу на зовнішній вигляд, який колір, форма, розмір, місце в навколишньому середовищі. Після цього в них мають сформуватися точні уявлення про об'єкти навколишнього середовища.

IV етап – заключний. На цьому етапі підводять підсумки та закріплюють нові знання, отримані під час спостереження [54, с. 162].

Обов'язковою умовою процесу спостереження в закладі дошкільної освіти є контроль вихователя. Адже споглядати об'єкт дитина може самостійно, а розширено його дослідити та звернути увагу на його властивості – ні. Для цього існують схеми, якими користуються вихователі при підготовці до спостереження.

Приклади схем проведення спостереження за тваринами, за об'єктами живої природи, явищами неживої природи наводимо в додатку А.

Отже, коли вихователь закладу дошкільної освіти працює за цими схемами, то спостереження стають більш ефективними. За їхньою допомогою можна сформувати знання про об'єкти природи та про правила природокористування, удосконалювати вміння вихованців відрізнити явища природи, розвивати пізнавальні інтереси та естетичне сприйняття навколишнього світу.

При підготовці до спостереження вихователю важливо керуватися навчальною програмою і встановити навчальні, розвивальні та виховні завдання. Навчальні – формують конкретні уявлення про природні об'єкти, розвивальні – активізують психічні процеси, виховні – формують у дошкільників позитивне ставлення до об'єктів природи.

Щоб активізувати пізнавальну діяльність дошкільників у процесі спостереження використовують такі прийоми, як запитання, пояснення, розповідь, порівняння, ігрові прийоми, використання художнього слова,

виконання практичних завдань, включення в обстеження об'єкта різних аналізаторів.

Запитання – один із методичних прийомів, які вихователь використовує у процесі керівництва спостереженням. Потрібно так підбирати запитання, щоб вони мали певну логічну послідовність, були зрозумілими дітям. При їх підборі слід враховувати життєвий досвід і вікові особливості дошкільників. Адже для старших - кількість та складність запитань повинна бути більша. Стосуються такі запитання переважно зв'язків та залежностей між об'єктами та явищами. Наприклад, чому влітку йде град, адже на вулиці тепло? Такі запитання активізують та мотивують дітей мислити.

Бувають такі випадки, коли діти не знають відповіді на запитання. Тоді вихователь використовує *пояснення*. Для старших дошкільників воно повинно підвести їх до встановлення залежностей і узагальнень. Наприклад, роль забарвлення у жаби. Пояснюємо дітям, що вона має зелений колір тому, що на фоні водоростей буде менш помітною. Таким чином підводимо дітей до узагальнення того, що це збереже їй життя.

Також, замість пояснення, вихователь може використати *розповідь*. Її можна застосувати під час спостереження того об'єкту, якого неможливо побачити. Наприклад, розглядаючи нору крота, вихователь розповідає, що зовні нам видно лише невелику її частину. Кріт знаходиться глибоко під землею. Він понаривав багато ходів для пересування. Більшу частину свого життя він проводить під землею.

Ще одним із прийомів у спостереженні є *порівняння*. Воно допомагає сформувати в дітей більш точні уявлення про об'єкт чи явище. Для цього потрібно так поставити завдання для дошкільників, щоб без порівняння його неможливо було виконати (що спільного? що відмінного?).

Н. Яришева виділяє кілька етапів у розвитку уміння користуватися порівнянням.

На першому етапі діти орієнтуються на зовнішні яскраві ознаки і порівнюють тільки їх. Наприклад, за контрастними ознаками легко знаходять відмінність у будові тіла кішки і кроля.

На другому етапі знаходять відмінність за менш контрастними ознаками, але під час аналізу орієнтуються, як правило, на одну найбільш характерну ознаку.

На третьому етапі здійснюється перехід дітей до більш високого рівня у використанні порівнянь. Діти вміють зіставляти не тільки різко контрастні, але й подібні один до одного об'єкти [54, с. 168].

З дітьми молодшої і середньої групи краще порівнювати знайомі їм об'єкти, а старшої – можуть визначати спільні та відмінні ознаки. Їм можна запропонувати порівняння за ілюстраціями, іграшками, по пам'яті.

Отже, прийом порівняння розвиває в дітей мислення, пам'ять, інтерес до природи, цікавість, викликає бажання дізнаватись нову інформацію.

Також у процесі спостереження можна використовувати *ігрові прийоми*. Вони роблять спостереження більш цікавим і доступним для сприйняття. Для старших дошкільників їх слід провести у вигляді змагань. Наприклад, «Хто найпершим відшукає на квітковій галявині ромашку?», «Хто назве найбільшу кількість ознак горобця?».

Наступним прийомом спостереження є *художнє слово*. Його застосування дає дітям можливість уявляти, створювати яскравий образ. Це викликає позитивний настрій. Наприклад, спостерігаючи появу веселки, вихователь може прочитати вірш Н. Карпенко «Як же райдуга з'явилась» (Додаток Б).

Також під час спостереження вихователь може використовувати фольклор (загадки, легенди, приказки, прислів'я, прикмети). Вони підкреслюють особливості об'єкта спостереження. Наприклад, використання загадки (Додаток В).

Рідше використовується в процесі спостережень виконання *практичних завдань*, запропоноване у дослідженні Г. Васильєвої. Виходячи

на прогулянку, вихователь пропонує дітям простежити за мурашками і розповісти, що вони несуть у мурашник. Це стимулює дітей на пошук запитань, що виникають [54, с. 169].

Ще одним із прийомів проведення спостереження є *включення в обстеження об'єкта різних аналізаторів*. Дуже добре, якщо об'єкт спостереження можна не тільки побачити, але ще й відчутти його на запах, смак, дотик. Як для прикладу можемо взяти яблуко. Діти можуть з'ясувати, що воно зеленого кольору, круглої форми, тверде та гладеньке на дотик, має приємний запах та солодкий смак.

Методика керівництва спостереженнями єдина як у повсякденному житті, так і на заняттях. Спостереження у повсякденному житті менші за обсягом пізнавального матеріалу, вони проводяться за поступовими змінами в природі в усі пори року. Обсяг матеріалу, потрібний для засвоєння дітьми, визначається програмою дитячого садка: це ознайомлення з явищами неживої природи, рослинним, тваринним світом, працею людей у природі в різні сезони [54, с. 169].

У процесі спостереження вихователю потрібно дотримуватися одного з найважливіших правил – проводити його емоційно, використовувати в описі об'єкта яскраві порівняння. Це покращує розумову активність дітей, викликає цікавість, бажання ознайомлюватися з природою.

Не завжди є можливість провести спостереження за об'єктом, явищем чи закріпити отримані раніше знання в навколишньому середовищі. В цьому на допомогу вихователю може «прийти» використання ілюстративного матеріалу. Він допомагає «розговорити» наймовчазніших дітей, робить матеріал більш зрозумілим, сприяє вихованню естетичних почуттів.

Наступним наочним методом, який використовують під час формування природничо-екологічної компетентності, є демонстрування ілюстративного матеріалу.

Метод використання ілюстративного матеріалу передбачає показ дітям ілюстративних посібників, плакатів, картин, зарисовок на дошці, плоских моделей тощо.

У роботі з старшими дошкільниками використовують різні види наочного ілюстративного матеріалу, про які досить детально подано матеріал в методичних посібниках та підручниках з педагогіки (М. Коніна, Е. Короткова, Л. Пенсьєвська, О. Радіна, Є. Тихеева, С. Русова та ін.).

Види ілюстративного матеріалу:

- 1) дидактичні картини;
- 2) художні картини (репродукції);
- 3) книжкова графіка та фотоілюстрації;
- 4) схеми.

Дидактичні картини по змісту діляться на:

- ✓ предметні, тобто такі на яких зображено повний предмет;
- ✓ сюжетні, на яких показують кілька предметів у певному зв'язку.

Дидактичні картини використовують з метою полегшення процесу навчання, розширення знань дітей про світ природи, уточнення знань про характерні ознаки об'єктів і явищ природи.

На заняттях можна використовувати предметні і сюжетні картини: «Свійські тварини», «Птахи», «Трав'янисті рослини» С. Веретенникова; «Чотири пори року» О. Соловйова; «Дикі звірі» П. Меншикова; «Дикі тварини» З. Плохій; «Дошкільникам про ліс, луг, водойму», «Дошкільникам про природу» Н. Яришева. Всі ці картини передають найзагальніші та найхарактерніші ознаки предметів і явищ природи без зайвих деталей.

Художні картини (репродукції) розподіляються на пейзажі та натюрморти. Їх можна використовувати на різних заняттях. Це репродукції картин І. Левітана «Золота осінь», І. Шишкіна «Жито», «Сосни, освітлені сонцем»; В. Бакшеєва «Блакитна весна», «Весняний пейзаж», «Іній»; О. Саврасова «Граки прилетіли» та ін.

Під час розглядання художніх картин доцільно використовувати такі прийоми:

- запитання до дітей по змісту картини (допомагають дітям побачити головне, цікаве з погляду художника);

- введення в уявлювану ситуацію (діти порівнюють зображуване на картині із тим, що спостерігають в навколишній природі);

- пояснення вихователя (допомагає дітям розібратися у змісті картини).

Дивитися пейзажні картини рекомендується після екскурсії або спостереження. Під час демонстрування картини старшим дошкільникам можна запропонувати порівняти зображення з тим, що вони бачили в природі.

Використовується також книжкова графіка та фотоілюстрації – види образотворчого мистецтва, які використовують на заняттях з дітьми-дошкільнятами. Завжди вони взаємодіють в парі зі словесними методами, наприклад при читанні художньої літератури.

Використання книжкової графіки та фотоілюстрацій допомагає дітям увійти у літературний світ, познайомитися та потоваришувати з героями різних творів.

Розглядання ілюстрацій може проводитись як самостійне заняття, колективне чи індивідуальне в повсякденному житті для уточнення і закріплення знань про природу.

Знайомство дошкільників з книжковою графікою чи фотоілюстраціями розвиває в них естетичні почуття, художній смак, уяву, виховує любов до прекрасного.

Також при ознайомленні дошкільників з природою можна використовувати схеми.

Схема – площинне зображення певного об'єкта з його чіткими ознаками. Вона може бути у вигляді малюнка чи ліній. У схемах предмети та явища природи зображуються абстрактно, передаючи не тільки зовнішні ознаки, а й внутрішні причинно-наслідкові зв'язки, що існують у природі.

Це найскладніший вид ілюстративного матеріалу, який доступний розумінню лише дітям старшого дошкільного віку. Завдання вихователя – навчити дітей його «читати».

Недоліком демонстрування ілюстративного матеріалу є те, що воно:

а) плоске, а предмет має об'єм;

б) зображено майже завжди не в тій величині, що й реальний предмет;

в) інколи позбавлене кольору або не завжди повністю збігається за кольором з натуральними предметами;

г) нерухомо показує предмет в одному положенні, не дає уявлення про характерні рухи, звуки» [54, с.170].

Також у закладі дошкільної освіти використовують такий наочний метод, як моделювання.

Моделювання – це наочно-практичний метод навчання.

Модель – це наочний посібник, який дає зображення предмета чи окремої його частини в збільшеному чи зменшеному вигляді.

Існують певні види моделей:

- іконічні (такі, які мають зовнішню схожість з тими об'єктами та явищами природи, які в них моделюються),
- графічні просторово-часові (такі моделі мають форму календарів спостережень: календарі погоди, календарі спостереження за птахами, за ростом рослин та ін).

В свою чергу іконічні моделі є статичні (нерухомі) та діючі.

Статичні моделі найчастіше використовує вихователь при ознайомленні дітей з природою – це муляжі овочів, фруктів, іграшкові тварини.

Основними прийомами роботи зі статичними моделями є їх демонстрація та розглядання дітьми.

У закладі дошкільної освіти використовують такі муляжі: набір сортів плодово-ягідних культур, овочів, коренеплодів, що вивчаються по програмі.

Методика використання іконічних моделей подібна до методики роботи із ілюстраціями.

Діючі моделі поділяються на 3 підвиди: моделі-прилади, моделі-рухомі іграшки, моделі екологічних систем.

Моделі-прилади використовують в дитячому садку рідко. Застосовують їх у роботі з старшими дошкільниками при вивченні сезонних явищ і явищ неживої природи.

Телурій – діюча модель, за допомогою якої можна продемонструвати рух Землі навколо Сонця. Використовуючи його можна ознайомити дошкільників зі змінами частин доби та пір року.

Моделі –рухомі іграшки – це іграшки, зроблені з картону за принципом ляльок-маріонеток. Вони приводяться в рух за допомогою шнурочків чи дротиків.

Моделями екологічних систем водойм, боліт чи пустель є акваріум і тераріум. За їхньою допомогою можна продемонструвати взаємозв'язки між окремими компонентами екологічної системи, залежність між зовнішньою будовою та способом життя тварин.

Муляж – це статичний замітник природного об'єкта, який передає натуру за зовнішніми ознаками (колір, розмір, форма) без внутрішнього змісту. В природознавстві використовуються муляжі плодів овочів і коренеплодів. Виготовляють муляжі із парафіну, пластмаси та (найсучасніший варіант) – друкують на 3D-принтерах.

Наступним наочним методом, який використовують під час формування природничо-екологічної компетентності, є демонстрування технічних засобів навчання.

Метод демонстрування технічних засобів навчання зазвичай пов'язаний з демонстрацією приладів, дослідів, кінофільмів, діафільмів та ін. Підрозділ засобів наочності на ілюстративні і демонстраційні є умовним і не виключає можливості віднесення окремих засобів наочності як до групи ілюстративних, так і демонстраційних [39].

Під час використання методу демонстрації використовують технічні засоби навчання.

Технічні засоби навчання – це комплекс різноманітних пристроїв, світлотехнічних, звукових посібників та апаратури, що використовуються у навчально-виховному процесі з метою передавання і збереження навчальної інформації, контролю за ходом її засвоєння, формування і закріплення умінь і навичок [8, с. 87]. Їх використання допомагає вихователю вирішити цілий ряд пізнавальних і виховних завдань. Проте вони не повинні замінити безпосереднього спостереження природних явищ [54, с. 174].

Існує така класифікація технічних засобів навчання:

1) екранні:

- діафільми – це така плівка, на якій розміщені послідовно кадри, які складаються в певний сюжет. Під кожним кадром знаходиться текст до нього. Наприклад, «Пори року», «Перелітні птахи», «Свійські тварини», «Праця людей восени» та ін. Спочатку вихователь знайомить дітей з цією темою через читання книжок, спостереження, а потім - переглядають діафільми для закріплення отриманих знань;

- діапозитиви – один із видів демонстраційного матеріалу, які можна використовувати в дитячому садку. Вони відрізняються від діафільмів тим, що вихователь сам може обрати потрібну кількість і встановити в будь-якому порядку, є змога збільшити розмір екрану, має кращу якість зображення. Переглядати їх можна на заняттях і в повсякденному житті, але в певній кількості. Для старших дошкільників вона не повинна перевищувати 15 кадрів, адже має смислове навантаження. Це знизить якість запам'ятовування;

- епіматеріали – зображення, які показують через епіпроектор. Методика використання схожа з діапозитивами, але якість зображення трохи нижча;

2) екранно-звукові:

- кінофільми – один із видів екранно-звукових засобів, які дають можливість сформувати у дітей найбільш чіткі уявлення про природу чи її

явища. Їх переглядають тоді, коли неможливо ознайомити дошкільників з потрібними об'єктами в природних умовах;

- телепередачі – передавання зображення через телебачення. До перегляду певної теми спочатку проводять з дітьми бесіду про те, що їм відомо про об'єкт чи явище. У процесі сприймання телепередачі керівництво вихователя має непрямий характер: посмішка, поворот голови та ін. Усе повинно націлювати на сприймання дітьми головних моментів. Після телепередачі слід закріпити, осмислити знання, що отримали діти, включити їх у діяльність – малювання, гру, працю;

3) звукові:

- радіопередачі відносяться до звукових технічних засобів навчання, які також використовують у роботі з дошкільниками. Спеціальних передач для дітей, які б знайомили з природою дуже мало. Під час прослуховування важливо уникати зайвих моментів, які відволікають дитячу увагу. Після радіопередачі вихователю важливо дати дітям можливість обмінятися новою інформацією та відповісти на їхні запитання, перевірити чи зрозуміли вони зміст почутого;

- грам – та магнітофонні записи – це звукові засоби навчання. Вихователь у своїй роботі може використати записи співу пташки, яку вивчають на занятті. Це посилить зацікавленість дітей. Ефективнішим буде використання зображення із звуковим записом.

Наука не стоїть на місці. Зараз існує багато сучасних технічних засобів навчання, які замінюють діафільми, діапозитиви, епіматеріали, радіопередачі, грам- та магнітофонні записи. Один із них – це використання персонального комп'ютера.

Зауважимо, що в роботі з дітьми дошкільного віку не можна захоплюватися технічними засобами навчання, особливо телепередачами і комп'ютером, вони шкідливі для дитячого зору, швидко стомлюють дітей. Вихователь повинен раціонально використовувати технічні засоби навчання, чергувати їх залежно від мети і змісту навчання, контролювати

розумове навантаження таким чином, щоб використання кожного з означених засобів у роботі з дітьми було ефективним [8, с. 87].

За допомогою персонального комп'ютера можна створити мультимедійну презентацію, яка представляє «логічно пов'язану послідовність слайдів, об'єднану однією тематикою і загальним принципом оформлення» [30]. Щоб дошкільникам було цікаво її розглядати вихователь може в ній використовувати фото, відео, графіку, анімацію, звук. Її можна застосувати на будь-якому етапі заняття.

Мультимедійні презентації незамінні в наш час. За допомогою них дошкільники можуть подорожувати в будь-яке місце, переглянути різну інформацію про природу та навколишній світ.

Під час створення презентації вихователю необхідно враховувати:

- 1) вікові та психологічні особливості дітей;
- 2) мету та очікувані результати;
- 3) розміщення дітей в груповій кімнаті;
- 4) вибір найефективніших елементів комп'ютерних технологій для вирішення конкретних завдань заняття;
- 5) вибір кольору слайдів при оформленні презентації.

Використання мультимедійних презентацій робить заняття цікавішим, якщо демонструвати їх через мультимедійну дошку. Це «універсальний технічний засіб візуальної комунікації і навчання, в якому поєднуються характеристики звичайної дошки і новітніх комп'ютерних технологій» [7].

Також гарним помічником для проведення занять з дошкільниками є мультимедійна підлога, яка створюється за допомогою мультимедійної проекції. В закладі дошкільної освіти за допомогою цього можна зробити екскурсію екологічною стежиною. Проектор реагує на рух людини – як тільки хтось проходить повз датчик руху, картинка «оживає». Для реалізації проекцій використовується тривимірна графіка і відео. Можливо створити будь-яку картинку або гру.

Отже, у пізнанні дитиною природи велике значення мають наочні методи, але вони мають бути правильно поєднані зі словом. Слово узагальнює, але воно лише тоді буде виконувати свою функцію, коли за кожним словом буде відповідний чуттєвий образ. Характеристика наочних методів і методики їх використання в процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку переконує нас у тому, що вони здатні дати дитині величезний обсяг пізнавальної інформації, а також прищепити любов і інтерес до природи, навчити піклуватися про неї.

Висновки до першого розділу

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні гостро постає проблема екологічної освіти дітей дошкільного віку. У розділі проаналізовано та уточнено сутність базових понять дослідження: «компетентність», «природничо-екологічна компетентність дітей старшого дошкільного віку».

Сутність і зміст екологічної освіти дітей дошкільного віку досліджували Г. Беленька, Н. Горопаха, О. Колонькова, Н. Кот, Н. Лисенко, В. Маршицька, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Яришева та інші.

Проаналізувавши праці науковців можемо зазначити, що екологічне виховання – це процес формування в дитини бережливого, турботливого, свідомого ставлення до природи, цілісного бачення природи і місця людини в ній, що проявляється у природодоцільній поведінці.

Результатом екологічного виховання є природничо-екологічна компетентність, сутність і шляхи формування якої досліджували Г. Беленька, Л. Загородня, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та інші.

Аналіз літератури з проблеми дослідження показав, що єдиного погляду на сутність природничо-екологічної компетентності дошкільників і на визначення поняття «природничо-екологічна компетентність» немає. Тому ми схилиємося до такого тлумачення аналізованого терміну. Природничо-екологічна компетентність дітей старшого дошкільного віку – це одна із складових життєвих компетентностей дитини, яка включає в себе знання й уявлення дошкільника про природний світ, які викликають у неї позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів та вміння дотримуватись правил природокористування.

Компонентами природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку визначено: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний. Також з'ясовано, що між усіма компонентами її структури існує тісний зв'язок і вони не можуть існувати один без одного.

Визначено, що ефективним засобом формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є наочні методи

(спостереження, використання ілюстративного матеріалу, демонстрування технічних засобів навчання та моделювання). Здійснено їх характеристику і досліджено методику їх використання в процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Наочні методи допомагають дитині краще ознайомитися з об'єктами, явищами живої і неживої природи, навчити правильно їх використовувати та оберігати.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАОЧНИХ МЕТОДІВ

2.1. Вивчення рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку

Для дослідження системи роботи з використання наочних методів у процесі формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку був організований і проведений педагогічний експеримент. Він охоплював два етапи: констатувальний, метою якого було виявлення рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп; формувальний – аналіз змісту формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, стану методичного забезпечення означеного процесу, реалізація системи використання наочних методів у процесі формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку; контрольний – виявлення динаміки в рівнях сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку після перевірки ефективності системи роботи. Означені етапи були логічно пов'язані між собою програмою дослідження (Додаток Г), що декларувала мету, завдання, зміст та передбачала аналіз результатів. Експериментальна робота проводилася з дітьми старших дошкільних груп (Додаток Д) Комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад Миропільської сільської ради Сумської області (15 дітей) та Великорибницької філії комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа I –

III ступенів Миропільської сільської ради Сумської області (10 дітей), вихователями (4 особи) та батьками вихованців (25 осіб).

Експериментальна робота тривала із листопада 2021 року по лютий 2022 року й проводилася без порушення режиму роботи вихователів та розпорядку роботи Комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад Миропільської сільської ради Сумської області та дошкільної групи Великорибницької філії комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-III ступенів Миропільської сільської ради Сумської області.

Для проведення констатувального етапу експериментального дослідження була розроблена методика діагностики, яка являє собою виокремлення й характеристику критеріїв, їх показників та рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку й добір діагностичних методів дослідження. Для проведення експериментальної роботи ми визначили такі критерії сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, і діяльнісний з відповідними показниками. Визначені критерії та показники відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Критерії, показники та методи діагностики рівня сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей 6-го року життя

Критерій	Показники	Методи діагностики
Мотиваційно-ціннісний	- інтерес до сприйняття природи та здобуття пізнавальної інформації про неї;	Спостереження за дітьми. Бесіда «Охорона природи» з теми «Охороняймо навколишнє середовище!»

Продовження таблиці 2.1

Критерій	Показники	Методи діагностики
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> - прояв співчуття, емоційного відгуку на реакції живих істот; - прагнення виконувати дії стосовно природоохоронної діяльності. 	<p>Дидактична гра «Що було б, якби...» з теми «Охороняймо навколишнє середовище!» підтема «Трав'янисті рослини».</p>
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - знання про найтипівіших представників рослинного світу; - знання про найтипівіших представників тваринного світу; - знання про неживі об'єкти природи; - розуміє взаємозалежність між рослинним і тваринним світом; - розуміє роль людини у навколишньому середовищі. 	<p>Бесіди «Дерева нашої місцевості» з теми «Дерева» та «Тваринний світ» з тем «Дикі тварини» та «Свійські тварини».</p> <p>Спостереження за дітьми.</p> <p>Дидактична гра «Поясніть чому...» з теми «Нежива природа».</p>
Діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - володіння уміннями вирощування рослин; - володіння уміннями догляду за тваринами; - володіння уміннями природоохоронної діяльності. 	<p>Спостереження за діяльністю дітей.</p> <p>Організація трудової діяльності по догляду за рослинами та тваринами у осередку живої природи,</p>

Продовження таблиці 2.1

Критерій	Показники	Методи діагностики
Діяльнісний		за процесом підгодівлі птахів у годівниці. Дидактична гра «Оціни вчинок», з теми «Охороняймо навколишнє середовище!»

Для проведення констатувального етапу дослідження була проведена комплексна діагностика з використанням методів бесіди, спостереження, дидактичних ігор і діагностичних завдань для дітей старшого дошкільного віку.

Для кількісної оцінки результатів дослідження нами були визначені рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: високий, середній, низький.

Високий рівень. Старший дошкільник виявляє інтерес до об'єктів і явищ природи, розуміє їх взаємозалежність, має адекватну етичну та естетичну оцінку, розуміє дії людини по відношенню до природи, може пояснити (обґрунтувати) свою думку. Володіє знаннями про природу в повному обсязі, відповідно до вимог програми. З допомогою дорослих вміє вирощувати рослини, надає належний догляд тваринам, вміє визначати стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів, здійснює природоохоронну діяльність сам і може пояснити іншому, чому так потрібно вчиняти, а не інакше.

Середній рівень. Дошкільник частково проявляє інтерес до сприйняття природи та здобуття пізнавальної інформації про неї, не завжди проявляє співчуття та емоційно відгукується на реакції живих істот, не завжди прагне виконувати дії стосовно природоохоронної діяльності. Володіє фрагментарними знаннями про найтипівіших представників рослинного та

тваринного світу, про неживі об'єкти природи, частково розуміє взаємозалежність між рослинним і тваринним світом, не завжди розуміє роль людини у навколишньому середовищі. Частково або з допомогою дорослого володіє уміннями вирощування рослин та догляду за тваринами, уміннями природоохоронної діяльності. Не завжди розуміє дії людей щодо збереження довкілля та сам вибірково виконує їх в природному середовищі, частіше для своїх потреб.

Низький рівень. У дитини немає позитивної емоційної реакції до сприйняття природи та здобуття пізнавальної інформації про неї. Вона не проявляє співчуття та не реагує на реакції живих істот, не проявляє бажання виконувати дії стосовно природоохоронної діяльності. Не володіє елементарними знаннями про найтипівіших представників рослинного та тваринного світу, про неживі об'єкти природи, не розуміє взаємозалежність між рослинним і тваринним світом, не розуміє роль людини у навколишньому середовищі. Не хоче володіти уміннями вирощувати рослини та доглядати за тваринами, не вміє виконувати природоохоронну діяльність. Не розуміє дії людей щодо збереження довкілля.

Під час перевірки рівнів сформованості показників мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного критеріїв природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку ми користувалися шкалою, яка подана в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Шкала оцінювання рівнів сформованості показників критеріїв природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Рівні сформованості	Показники (бали)
Високий	15-21
Середній	8-14
Низький	0-7

Критерії оцінювання кожного завдання:

3 бали – дитина самостійно, без допомоги дорослих дає правильну відповідь на запитання. Може пояснити свою думку та дати поради.

2 бали – дитина частково дає відповідь на запитання.

1 бал – дитина з допомогою дорослого чи навідних питань дає відповідь.

0 балів – дитина не може дати відповідь на запитання, навіть з допомогою дорослого.

Констатувальний етап експерименту розпочався з того, що ми ознайомилися з освітніми програмами, по яких працюють групи дітей старшого дошкільного віку. Експериментальна працює за «Дитиною», контрольна – «Я у світі». Ще були проаналізовані робочі плани вихователів закладів дошкільної освіти. Нами було виявлено, що ніяких додаткових занять з екологічного виховання чи проведення природоохоронних акцій не проводилося з вересня по грудень 2021 року. Планування педагогів включало: проведення занять за освітнім напрямом «Дитина в природному довкіллі», спостереження за об'єктами та явищами природи, вивчення їх властивостей та ознак. Щодня проводилися 2-3 дидактичні гри природничо-екологічної тематики, трудова діяльність дошкільників.

В обох досліджуваних нами групах наявні осередки живої природи. В них є рослини, тварини, предмети догляду за ними, прилади для експериментально-дослідної діяльності, календарі природи та погоди. Також в кожній групі були наявні книжкові осередки, які включали книги природничої тематики. Ще в закладах дошкільної освіти є науково-дослідні ділянки кожної групи, в яких є квітник та город, на яких проводять спостереження та залучають дітей до праці в природі.

З вищезазначених даних можна зробити висновок: на момент констатувального етапу педагогічного дослідження процес формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку здійснювався, але не повній мірі.

На першому етапі констатувального етапу дослідження ми провели анкетування вихователів з метою з'ясування їх готовності проводити роботу

з формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами наочних методів (Додаток Е). Усього в анкетуванні взяло участь 4 вихователі двох закладів дошкільної освіти. Усі вони мають педагогічну освіту та досвід роботи з дітьми від 1 до 7 років. Анкетування вихователів дало можливість визначити рівень готовності щодо методики використання наочних методів у процесі формування природничо-екологічної компетентності дітей.

Проаналізуємо деякі питання анкети вихователів закладів дошкільної освіти. На питання «Як Ви розумієте поняття «природничо-екологічна компетентність?» усі вихователі дали різні відповіді, але найбільш точними визначеннями, на нашу думку, є такі: «один із складників екологічної культури, який включає знання про природу, її цінність у житті людини та знання правил природокористування та вмінні застосувати їх в дії»; «це набуті в процесі навчання, виховання та розвитку здібності з природничо-екологічної тематики, які дитина розуміє та може застосувати в діяльності»; «набір знань, умінь і навичок природничо-екологічного змісту, якими володіє дитина старшого дошкільного віку, набуті на протязі всього періоду розвитку в закладі дошкільної освіти та при взаємодії батьків з дітьми вдома».

Аналіз відповідей педагогів свідчить про те, що всі вони розуміють зміст поняття «природничо-екологічна компетентність», але кожен трактує його по різному.

Відповідаючи на запитання «Чи розвиваєте Ви у дітей уміння вирощувати рослини, доглядати тварин? Яким чином?» всі вихователі відповіли, що розвивають у дітей такі вміння. Це відбувається в процесі догляду за рослинами на дослідній ділянці і в осередку живої природи, та тваринами – в осередку живої природи.

Аналізуючи відповіді вихователів на запитання «Які засоби Ви використовуєте у процесі ознайомлення старших дошкільників з найтипівішими представниками рослинного та тваринного світу, з неживою природою?» було з'ясовано, що всі вихователі використовують натуральні

об'єкти та зображення на картинках і двоє вихователів інколи використовують відео при проведенні занять.

Отже, всі вихователі в своїй роботі використовують наочні засоби при формуванні природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, проте не користуються їх різноманіттям.

Також нами було проведено анкетування батьків старших дошкільників (Додаток Ж). Всього взяло участь у ньому 25 чоловік. Анкетування дало можливість виявити ступінь прояву екологічно доцільної поведінки дітей, з'ясувати відношення батьків до екологічного виховання дітей.

На запитання «Які домашні справи допомагає робити (чи робить самостійно) Ваша дитина?» 50% батьків зазначили, що їхня дитина допомагає мити посуд, 30% – прибирає в кімнаті, 80% – поливає квіти, 20% – прибирає за домашнім улюбленцем, 20% дітей допомагають батькам на присадибних ділянках, 4% дали відповідь – «Допомагає готувати».

Відповідаючи на запитання «Чи читаєте Ви своїй дитині книги про природу?» 70% батьків відповіли «Так», а 30% – «Ні».

На питання «Чи часто Ви гуляєте з дитиною на свіжому повітрі?» всі батьки дали позитивну відповідь.

Даючи відповідь на запитання «Чи помічає Ваша дитина негативні вчинки людей на природі (запитуючи у Вас)?» 60% батьків відповіли «Так», 20% – «Ні», 20% – «Важко відповісти».

Відповідаючи на запитання «Як Ви оцінюєте рівень природничо-екологічної компетентності своєї дитини?» 60% батьків відповіли, що їхня дитина знаходиться на високому рівні, 30% – на середньому, 10% – на низькому.

Аналізуючи відповіді батьків на останнє запитання, 40% з них написали, що не мають ніяких пропозицій щодо природничо-екологічного виховання дитини в ЗДО, 60% , що вони задоволені рівнем виховання своїх дітей і 8% – запропонували частіше возити дітей на екскурсії.

Отже, анкетування батьків показало, що більшість із них бере активну участь у формуванні природничо-екологічної компетентності своєї дитини: залучають їх до домашніх справ, читають книги про природу, гуляють з дітьми на свіжому повітрі, відвідують парки, сквери, ходять у походи до лісу, відпочивають біля річки, їздять на екскурсії до зоопарку та відвідують ферму зі страусами, розповідають про користь живої й неживої природи, прищеплюють дітям любов до природи та вміння її оберігати.

Для перевірки сформованості природничо-екологічної компетентності старших дошкільників нами були підібрані методи діагностики кожного критерію.

Для визначення *мотиваційно-ціннісного критерію* у дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі нами була проведена бесіда «Охорона природи» (Додаток И), яка допомогла виявити ступінь розуміння дошкільниками їх ціннісного ставлення до природи. Було з'ясовано, що діти мотивуються щодо її охорони через емоційний захват, естетичні почуття, радість від споглядання. Також була присутня пізнавальна мотивація.

Кількісні результати виконання завдань з бесіди «Охорона природи» за мотиваційно-ціннісним критерієм подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

*Кількісні результати виконання завдань
з бесіди «Охорона природи» за мотиваційно-ціннісним критерієм*

	1. Як називається книга, до якої занесені рослини і тварини, що зникають?	2. З якої причини зникають об'єкти живої природи?	3. Що таке нежива природа?	4. Чому її потрібно охороняти?	5. Чи можна спалювати опале листя восени? Чому?	6. Чому гриби потрібно зрізати, а не зривати?	7. Як Ви бережете природу?	Загальна кількість балів	Рівень
Експериментальна група									
Віка В.	2	3	2	2	3	3	3	18	В

Продовження таблиці 2.3

Артур Ш.	2	2	3	2	1	1	2	13	С
Софія Д.	3	3	3	2	3	2	3	19	В
Вероніка П.	1	2	2	2	2	1	1	11	С
Поліна Р.	1	2	2	2	2	1	2	12	С
Артем С.	1	1	0	1	1	0	1	5	Н
Софія Р.	1	2	2	2	2	1	2	12	С
Крістіна Щ.	0	1	1	1	1	1	1	6	Н
Даніл Т.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Поліна М.	2	3	2	2	2	2	2	15	В
Контрольна група									
Аня М.	2	3	3	2	3	2	3	17	В
Лера Г.	1	2	2	2	2	2	2	13	С
Міша С.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Г.	1	2	2	2	1	1	1	10	С
Віолетта К.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Вова Б.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Аня П.	1	2	2	2	2	1	2	12	С
Ілля З.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Софія А.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Б.	1	2	2	2	2	1	2	12	С
Настя Д.	2	3	2	3	3	1	2	16	В
Кіріл Г.	2	3	3	3	2	2	2	17	В
Андрій К.	3	3	3	3	2	3	3	20	В
Назар С.	2	2	2	2	2	2	2	14	С
Соломія Л.	1	2	2	2	2	2	2	13	С

Як засвідчують результати виконання завдань з бесіди, високий рівень сформованості природничо-екологічної компетентності в експериментальній групі продемонстрували 30 % вихованців та 27 % вихованці у контрольній групі. Ці діти (Віка В., Софія Д., Поліна М. – експериментальна група та Аня М., Настя Д., Кіріл Г., Андрій К. – контрольна група) на запитання «З якої причини зникають об'єкти живої природи?» дали правильну відповідь. Вони зазначили, що причиною цього являється неналежне відношення людини до природи – це вирубування лісів у великій кількості, знищення тварин, забруднення річок і повітря. Віка В. та Поліна М. додали «дуже шкода, що люди так вчиняють». А Настя Д. сказала, що коли виросте, то буде захищати природу. Андрій К. відповів «Мені дуже жаль, що люди так роблять. Коли я бачу якісь погані вчинки, то роблю зауваження».

Середній рівень продемонстрували 40 % дітей експериментальної групи (Артур Ш., Вероніка П., Поліна Р., Софія Р.) та 40 % дітей – контрольної (Лера Г., Максим Г., Аня П., Максим Б., Назар С., Соломія С.). Діти віднесені до цього рівня частково дають відповідь на запитання. Вони відповіли лише, що люди вирубують ліси та знищують тварин. При цьому Вероніка П. додала, що недавно на дорозі лежала хвора пташка, яку вона з мамою вилікувала та відпустила на волю.

30 % дітей (Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) експериментальної групи та 33 % дітей (Міша С., Віолетта К., Вова Б., Ілля З., Софія А.) контрольної групи показали низький рівень знань і дали неправильні відповіді на запитання. Діти спочатку відповіли, що об'єкти живої природи нікуди не зникають. І лише додаткове запитання педагога допомогло частково відповісти, що причина їх зникнення – це негативна діяльність людини. Не виявили ніяких співчуттів та прагнень, щодо захисту природи.

На питання «Чи можна спалювати опале листя восени? Чому?» на високому рівні в експериментальній групі дало відповіді 20 % дітей (Віка В., Софія Д.) та 13 % дітей (Аня М., Настя Д.) – в контрольній групі. Вони зазначили, що листя спалювати не можна, бо шкідливо дихати задимленим повітрям. Аня М. ще сказала, що листя повинно залишитися на зиму поверх землі, для підживи ґрунту.

Середній рівень знань, відповідаючи на це питання, проявили 40 % дітей (Вероніка П., Поліна Р., Софія Р., Поліна М.) експериментальної групи та 47 % (Лера Г., Аня П., Максим Б., Кіріл Г., Андрій К., Назар З., Соломія) – контрольної. Вони дали не повну відповідь на запитання, відповівши тільки, що опале листя спалювати не можна, не назвавши причини.

Відповідаючи на дане запитання на низькому рівні виявилось 40 % вихованці експериментальної групи (Артур Ш., Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) і 40 % – контрольної групи (Міша С., Максим Г., Віолетта К., Вова Б., Аня П., Ілля З.). Ці діти дали відповідь тільки після того, як вихователь задав навідні запитання.

Як засвідчують результати відповідей на питання «Як ви бережете природу?» на високому рівні в експериментальній групі опинилося 20% дітей (Віка В., Софія Д.) та 13% дітей контрольної групи (Аня М., Андрій К.). Наприклад, Софія Д., відповіла, що дуже любить та ніколи не кривдить пташок, дерева, квіти, трави та тварин. Вона отримує задоволення від ігор на природі. Недавно, гуляючи з мамою в парку, зустріли кошенятко і забрали його додому. Тепер воно живе в них, а Софія дуже його любить та доглядає. Андрій К., говорив, що його улюблене заняття - ходити з батьками в походи. Він ніколи не ламає гілок, не чіпає птахів, тварин, комах. Завжди поводить себе тихо, щоб не сполохати живих істот. Додав, що коли виросте, хоче працювати в лісі та піклуватися про його мешканців.

На середньому рівні знаходяться 40% дітей експериментальної групи (Артур Ш., Поліна Р., Софія Р., Поліна М.) та 47% дітей контрольної групи (Лера Г., Аня П., Максим Б., Настя Д., Кіріл Г., Назар С., Соломія Л.). Так, Софія Р. сказала, що береже природу тим, що не смітить, не ламає гілки. Та не любить, коли хтось це робить. Соломія Л. сказала, що не вириває квіти з корінням, не ламає гілок, не чіпає пташок у гніздах.

На низькому рівні в експериментальній групі знаходяться 40% (Вероніка П., Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) та 40% дітей в контрольній групі (Міша С., Максим Г., Віолетта К., Вова Б., Ілля З., Софія А.). Так, Даніл Т. спочатку сказав, що природу не обов'язково оберігати. А після навідного запитання від вихователя змінив свою думку і сказав, що ліси не можна рубати. Вова Б., зазначив, що йому дуже подобаються метелики і щоб їх зберегти він їх ловить і випускає вдома. Але вони десь зникають. Після бесіди з вихователем, він змінив свою думку і сказав, що не буде більше ловити метеликів.

Також для виявлення мотиваційно-ціннісного критерію сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп нами було проведено дидактичну гру «Що було б, якби ...» (Додаток И). Вона розкрила ступінь розуміння

старшими дошкільниками значення трав'янистих рослин для людей і тварин, умови їх росту й розвитку.

Кількісні результати виконання завдань з дидактичної гри «Що було б, якби...» за мотиваційно-ціннісним критерієм подано в таблиці 2.4

Таблиця 2.4

*Кількісні результати виконання завдань
з дидактичної гри «Що було б, якби...» за мотиваційно-ціннісним
критерієм*

	1. ... не було трав'янистих рослин?	2. ... на трав'янистих рослинах не було квітів?	3. ... не було лікарських рослин?	4. ... люди виривали трав'янисті рослини з корінням?	5. ... біля рослин не літали комахи?	6. ... на трав'янисті рослини ніколи не світило Сонце?	7. ... на трав'янисті рослини ніколи не йшов дощ?	Загальна кількість балів	Рівень
Експериментальна група									
Віка В.	2	3	2	2	3	3	2	17	В
Артур Ш.	1	2	2	1	1	1	1	9	С
Софія Д.	3	3	3	2	3	2	2	18	В
Вероніка П.	2	1	1	2	2	1	1	10	С
Поліна Р.	2	1	2	2	2	1	2	12	С
Артем С.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Софія Р.	2	2	1	2	2	1	1	11	С
Крістіна Щ.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Даніл Т.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Поліна М.	2	3	3	2	2	2	2	16	В
Контрольна група									
Аня М.	2	2	2	3	3	2	2	16	В
Лера Г.	2	1	2	2	2	2	2	13	С
Міша С.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Г.	1	1	2	2	2	2	2	12	С
Віолетта К.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Вова Б.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Аня П.	1	2	2	1	1	1	1	9	С
Ілля З.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Софія А.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Б.	1	1	2	2	2	1	1	10	С
Настя Д.	2	2	3	3	2	3	3	18	В
Кіріл Г.	2	3	3	2	3	3	2	18	В
Андрій К.	3	3	3	3	2	3	3	20	В

Продовження таблиці 2.4

Назар С.	1	2	2	2	2	2	2	13	С
Соломія Л.	1	2	2	1	2	1	2	11	С

Проаналізуємо отримані результати.

Як засвідчують результати відповіді на запитання «Що було б, якби ... біля рослин не літали комахи?» з дидактичної гри, високий рівень отримали 20 % дітей з експериментальної групи (Віка В., Софія Д.) та 13 % дітей з контрольної групи (Аня М., Кіріл Г.). Вони дали правильну відповідь, відповівши, що комахи запилюють квіти, збирають нектар. Також Аня М. зазначила, що є такі комахи, які ночують у квітах. Віка В. додала, що бджоли збирають нектар та запилюють квіти не тільки трав'янистих рослин, а й квіти на деревах.

Даючи відповідь на дане запитання середній рівень мають 40 % дітей експериментальної групи (Вероніка П., Поліна Р., Софія Р, Поліна М.) та 47 % дітей контрольної групи (Лера Г., Максим Б., Максим Г., Настя Д., Андрій К., Назар С., Соломія Л.). Вони сказали, що «Якби біля рослин не літали комахи, то було б погано». А Соломія Л. додала, що квітка без бджілки не така гарна.

Низький рівень отримали 40 % дітей експериментальної групи (Артур Ш., Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) та 40 % дітей контрольної групи (Міша С., Віолетта К., Вова Б., Аня П., Ілля З., Софія А.). Даніл Т. стверджував, що комахам не потрібно літати біля рослин. Правильну відповідь діти дали, тільки після того, як вихователь задав їм навідне запитання.

Також проводилися спостереження за дітьми та процесом їх розвитку. Воно відбувалося під час занять, ігор, прогулянок та у повсякденному житті. Діти були активні на заняттях, давали відповіді на запитання, брали участь у дидактичних іграх природничо-екологічного спрямування. Із задоволенням доглядали за рослинами та тваринами (Поліна Р., Віка В, Віолетта К.). Але більша частина дітей виконували цю роботу після нагадування вихователя,

хоча їм і подобалася дана трудова діяльність. Це може свідчити про те, що увага старших дошкільників розсіяна.

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями мотиваційно-ціннісного критерію, констатуємо, що діти мають переважно середній рівень сформованості природничо-екологічної компетентності. Результати подано в таблиці 2.5

Таблиця 2.5

Рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей експериментальної та контрольної груп за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний етап експерименту)

Рівні сформованості	ЕГ	КГ
	%	%
Високий рівень	30	27
Середній рівень	40	40
Низький рівень	30	33

Проаналізуємо отримані результати.

Аналіз результатів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм дав такі результати: експериментальна група на високому рівні має 30 %, на середньому – 40 %, на низькому – 30% дітей; контрольна група має на високому рівні – 27 %, на середньому – 40 %, на низькому – 33% дітей.

Для визначення *когнітивного критерію* на констатувальному етапі нами була проведена бесіда «Дерева нашої місцевості» (Додаток К), в ході якої було виявлені знання дітей про дерева нашої місцевості та їхнє значення для навколишнього середовища.

Кількісні результати виконання завдань з бесіди «Дерева нашої місцевості» за когнітивним критерієм дітей експериментальної та контрольної груп подано в таблиці 2.6

Таблиця 2.6

*Кількісні результати виконання завдань
з бесіди «Дерева нашої місцевості» за когнітивним критерієм*

	1. З яких частин складається дерево?	2. Які умови потрібні для росту дерев?	3. Які є види дерев?	4. Які є листяні дерева?	5. Які ти знаєш хвойні дерева?	6. Яку користь приносять дерева тваринам?	7. Чому дерева називають «легенями Землі»?	Загальна кількість балів	Рівень
Експериментальна група									
Віка В.	2	3	2	2	2	3	3	17	В
Артур Ш.	1	1	1	2	1	2	2	10	С
Софія Д.	3	3	2	3	2	3	3	19	В
Вероніка П.	1	1	1	2	1	3	2	11	С
Поліна Р.	2	2	1	2	1	2	2	12	С
Артем С.	1	1	0	1	1	1	1	6	Н
Софія Р.	2	2	1	2	1	2	2	12	С
Крістіна Щ.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Даніл Т.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Поліна М.	1	2	1	3	2	2	2	13	С
Контрольна група									
Аня М.	3	2	2	3	2	3	3	18	В
Лера Г.	2	1	1	3	1	3	2	13	С
Міша С.	0	1	1	1	1	1	1	6	Н
Максим Г.	1	2	1	3	1	2	2	12	С
Віолетта К.	0	1	1	1	1	1	1	6	Н
Вова Б.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Аня П.	1	1	1	2	1	3	2	11	С
Ілля З.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Софія А.	1	1	1	1	1	0	1	6	Н
Максим Б.	2	1	1	2	1	1	2	10	С
Настя Д.	2	3	3	2	3	3	3	19	В
Кіріл Г.	1	2	1	2	1	2	2	11	С
Андрій К.	3	3	3	2	3	3	3	20	В
Назар С.	1	1	1	2	2	3	2	12	С
Соломія Л.	1	1	1	2	2	2	2	11	С

Проаналізуємо отримані результати.

Як засвідчують результати відповіді на запитання «Які умови потрібні для росту дерев?» на високому рівні відповіло 20 % дітей з

експериментальної групи (Віка В., Софія Д.) та 13% дітей з контрольної групи (Настя Д., Андрій К.). Вони відповіли правильно, сказавши, що для росту дерева потрібні тепло, світло, вода. Андрій К. додав, що ці умови потрібні не тільки для росту дерев, а й для всіх інших рослин також. Софія Д. сказала, що окрім води, світла та сонця дереву, щоб рости потрібен ґрунт.

На середньому рівні знаходяться 30 % дітей (Поліна Р., Софія Р., Поліна М.) експериментальної та 20 % дітей (Аня М., Максим Г., Кіріл Г.) контрольної груп. Діти дали неповні правильні відповіді. Поліна Р. сказала, що для росту дерева потрібна вода та тепло. Максим Г. вважає, що без сонця та тепла дерево не існуватиме.

Низький рівень знань з даного питання мають основна частина дітей обох груп. І без додаткового запитання від вихователя не могли дати правильну відповідь.

За запитанням «Які є листяні дерева?» ми отримали високий рівень знань у 20 % дітей експериментальної групи (Софія Д., Поліна М.) та 20 % дітей контрольної групи (Аня М., Лера Г., Максим Г.). Вони назвали велику кількість дерев нашої місцевості. Лера Г., додала, що допомагає батькам доглядати за деревами, особливо – за маленькою яблункою.

Середній рівень знань з даного запитання показала основна частина обох груп: експериментальна – 50% дітей (Віка В., Артур Ш., Вероніка П., Поліна Р., Софія Р.), контрольна – 53 % дітей (Вова Б., Аня П., Максим Б., Настя Д., Кіріл Г., Андрій К., Назар С., Соломія Л.). Вероніка П. назвала дерева, які ростуть в неї вдома (липа, слива, яблуня, вишня). Соломія перелічила ті листяні дерева, які побачила з вікна групи, не пригадавши інші.

На низькому рівні опинилися 30 % дітей з експериментальної групи (Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) і 27 % дітей з контрольної групи (Міша С., Віолетта К., Ілля З., Софія А.). Так, Крістіна Щ. не відразу зрозуміла, про що запитує вихователь, а після пояснення назвала яблуню та вишню. Артем С. назвав березу, після того, як вихователька запитала чи знає він дерево, яке зображене на малюнку.

Для виявлення знань щодо взаємозалежностей між рослинним і тваринним світом дітям було запропоновано дати відповідь на запитання «Яку користь приносять дерева тваринам?». На високому рівні було виявлено 30% дітей експериментальної групи (Віка В., Софія Д., Вероніка П.) та 40% дітей контрольної групи (Аня М., Лера Г., Аня П., Настя Д., Андрій К., Назар С.). Наприклад, Вероніка П. сказала, що дерева дуже потрібні тваринам. Для птахів та білочок дерева – це житло. Також тут вони можуть заховатися від ворогів, які їх хочуть з'їсти. Андрій К., також зазначив, що дерева слугують домом деяким живим істотам. А на дубі ростуть жолуді, а це їжа для кабанів. У шишках є насіння для птахів. Під корою дерев є комахи, які там живуть. Їх їдять птахи.

На середньому рівні відповіли 40 % дітей експериментальної групи (Артур Ш., Поліна Р., Софія Р., Поліна М.) і 20% контрольної (Максим Г., Кіріл Г., Соломія Л.). Ці діти дали правильні, але не повні відповіді. Так, Поліна М., зазначила, що на деревах живуть птахи. Вони там у гніздах висиджують яйця, а потім доглядають своїх пташенят. А Кіріл Г. сказав, що в лісі живе багато тварин. Там їхній дім. Ще він бачив сліди кабана. Мама йому сказала, що тваринка приходила почухати спинку об дерево.

На низькому рівні було виявлено 30% дітей експериментальної (Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) та 40% дітей контрольної групи (Міша С., Віолетта К., Вова Б., Ілля З., Максим Б., Софія А.). Так Даня Т. сказав, що тварини живуть у лісі, бо там дуже гарно. А Ілля З. говорив, що ніякої користі дерева не приносять тваринам. Після навідного запитання сказав, що людина там рідко зможе нашкодити тваринам, тому вони й ховаються. А Софія А. взагалі не захотіла відповідати на це запитання.

Також з метою виявлення знань, якими володіють старші дошкільники про тварин за когнітивним критерієм на констатувальному етапі нами було проведено бесіду «Тваринний світ» (Додаток К).

Кількісні результати виконання завдань з бесіди «Тваринний світ» за когнітивним критерієм подано в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

*Кількісні результати виконання завдань
з бесіди «Тваринний світ» за когнітивним критерієм*

	1. На які групи поділяються тварини?	2. Назви свійських тварин, яких ти знаєш.	3. Вовк, лисиця, ведмідь, заєць – це які тварини?	4. Яких тварин називають рибами?	5. Куди на зиму зникають комахи?	6. Чим відрізняються птахи від інших тварин?	7. Які тварини впадають у	Загальна кількість балів	Рівень
Експериментальна група									
Віка В.	3	3	3	3	2	2	3	19	В
Артур Ш.	1	3	2	1	0	1	2	10	С
Софія Д.	3	3	3	1	3	1	3	17	В
Вероніка П.	2	2	2	2	2	1	2	13	С
Поліна Р.	2	2	1	1	2	1	2	11	С
Артем С.	1	1	1	1	0	1	1	6	Н
Софія Р.	1	3	1	0	1	1	2	9	С
Крістіна Щ.	2	2	0	1	0	1	1	7	Н
Даніл Т.	1	2	1	1	0	0	1	6	Н
Поліна М.	2	2	1	1	1	1	2	10	С
Контрольна група									
Аня М.	3	3	3	2	3	3	3	20	В
Лера Г.	2	2	1	1	2	1	2	11	С
Міша С.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Г.	1	3	2	1	2	2	2	13	С
Віолетта К.	1	2	1	1	1	0	1	7	Н
Вова Б.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Аня П.	2	3	2	1	1	1	2	12	С
Ілля З.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Софія А.	1	2	1	1	0	1	1	7	Н
Максим Б.	2	2	1	1	2	1	2	11	С
Настя Д.	2	3	2	2	3	2	3	17	В
Кіріл Г.	2	3	1	1	2	1	2	12	С
Андрій К.	3	3	2	3	3	2	3	19	В
Назар С.	1	3	2	1	1	1	2	11	С
Соломія Л.	2	2	1	1	1	1	2	10	С

Проаналізуємо отримані результати.

Як засвідчують відповіді дітей на запитання «На які групи поділяються тварини?» на високому рівні відповіло 20 % дітей експериментальної групи (Віка В., Софія Д.) та 13 % дітей контрольної групи (Аня М., Андрій К.).

Аня М. правильно назвала всі групи тварин та додала, що найбільше їй подобаються свійські тварини, так як з ними можна гратися вдома, піклуватися про них, а ще корова дає молоко, яке дуже корисне для дітей та дорослих. Вона сказала, що найбільше любить свого песика Лакі. Андрій К. назвав такі групи тварин: дикі, свійські, птахи, комахи, риби. Також додав, що колись були ще й динозаври, але вони вимерли від холоду. Ці тварини йому дуже подобаються і він збирає колекцію іграшкових динозаврів. Також мріє відвідати Парк Динозаврів у Києві.

На середньому рівні знаходяться 40 % дітей експериментальної (Вероніка П., Поліна Р., Крістіна Щ., Поліна М.) та 33 % дітей контрольної групи (Лера Г., Аня П., Максим Б., Настя Д., Кіріл Г., Соломія Л.). Так, Поліна Р., вважає, що тварини живуть в лісі, в полі, в норах, у дворі, у будинках людей, біля водойм. Максим Б., сказав, що знає лісових мешканців і тварин із свого будинку. Кіріл Г. вважає, що є лише дикі та домашні тварини.

Низький рівень знань даного питання показали 40 % дітей експериментальної (Артур Ш., Артем С., Софія Р., Даніл Т.) та 47 % дітей контрольної групи (Міша С., Максим Г., Віолетта К., Вова Б., Ілля З., Софія А., Назар С.). Ці діти назвали тварин, яких вони знають, не назвавши їхні групи. Лише Артур Ш., Софія Р., Максим Г. та Назар С., змогли назвати деякі групи, після навідних запитань вихователя про місце проживання даних тварин.

Також на констатувальному етапі для виявлення когнітивного критерію була проведена дидактична гра «Поясніть чому» (Додаток К), метою якої було виявлення рівня знань старших дошкільників про явища та об'єкти неживої природи, їхніх станів та властивостей.

Кількісні результати виконання завдань дидактичної гри «Поясніть чому» за когнітивним критерієм подано в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

*Кількісні результати виконання завдань
дидактичної гри «Поясніть чому» за когнітивним критерієм*

	1. ... взимку з хмар падає сніг?	2. ... туман з'являється вранці?	3. ... грім і блискавка бувають тільки влітку?	4. ... взимку хмари темні та важкі?	5. ... веселка з'являється влітку після дощу?	6. ... під час туману погано видно?	7. ... людина повинна охороняти водойми та повітря?	Загальна кількість балів	Рівень
Експериментальна група									
Віка В.	3	2	2	3	3	3	3	19	В
Артур Ш.	2	2	2	1	2	2	2	13	С
Софія Д.	2	2	2	3	3	2	3	17	В
Вероніка П.	2	1	1	2	2	2	2	12	С
Поліна Р.	2	1	2	2	2	2	2	13	С
Артем С.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Софія Р.	1	1	1	2	2	1	2	10	С
Крістіна Щ.	1	1	1	1	1	1	3	7	Н
Даніл Т.	1	1	1	1	1	1	3	7	Н
Поліна М.	2	1	2	2	2	1	2	12	С
Контрольна група									
Аня М.	2	2	2	3	3	3	3	18	В
Лера Г.	2	1	2	2	2	1	2	12	С
Міша С.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Г.	2	1	2	2	2	2	2	13	С
Віолетта К.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Вова Б.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Аня П.	1	1	2	1	1	1	2	9	С
Ілля З.	1	0	1	1	1	1	1	6	Н
Софія А.	1	1	1	1	1	1	1	7	Н
Максим Б.	2	1	2	2	2	2	2	13	С
Настя Д.	2	3	2	2	3	2	2	16	В
Кіріл Г.	2	2	2	2	2	1	2	13	С
Андрій К.	3	2	3	2	3	2	3	18	В
Назар С.	2	1	1	2	2	1	2	11	С
Соломія Л.	2	1	2	1	1	1	2	10	С

Проаналізуємо отримані результати.

За результатами відповідей на запитання «Поясніть чому взимку з хмар падає сніг?» на високому рівні відповіло 10 % дітей експериментальної групи (Віка В.) та 6 % дітей контрольної групи (Андрій К.). Вони правильно відповіли на це запитання, сказавши, що «в хмарах знаходиться багато краплин, а коли вони падають на землю, то замерзають. Адже на вулиці зима».

На середньому рівні знаходяться 50 % дітей експериментальної (Артур Ш., Софія Д., Вероніка П., Поліна Р., Поліна М.) та 53 % дітей контрольної групи (Аня М., Лера Г., Максим Б., Настя Д., Кіріл Г., Назар С., Соломія Л.). Так, Артур Ш., сказав, що в хмарах є багато води. Кіріл Г. вважає, бо на вулиці зима.

Низький рівень знань даного питання показали 40 % дітей експериментальної групи (Артем С., Софія Р., Крістіна Щ., Даніл Т.) та 40 % дітей контрольної групи (Міша С., Віолетта К., Вова Б., Аня П., Ілля З., Софія А.). Крістіна Щ. зазначила, що «сніг там живе». Міша С., вважає, що «його витрушує бабуся Зима».

Також діти відповідали на запитання «Поясніть чому людина повинна охороняти водойми та повітря?». Високий рівень показали 40% дітей експериментальної групи (Віка В., Софія Д., Крістіна Щ., Даніл Т.) та 13% дітей контрольної групи (Аня М., Андрій К.). Крістіна Щ., відповіла, що дуже любить відпочивати на річці. Одного разу, під час такого відпочинку, вона бачила, як чоловік мив машину і все, що стікало з неї, потрапляло в воду. Цей бруд дуже шкодить риbam, жабам і людям, які купаються. А коли, цей чоловік завів машину, то вона «ледь не впала» від чорного думу, яким їй довелось дихати. Дитина додала, що так не можна робити. А Аня М., сказала, що люди повинні захищати всю природу. Наприклад, заводи, на яких працюють люди, дуже шкодять водоймам та повітрю. Адже з їхніх труб виходить шкідливий дим, яким нікому не можна дихати. Також бачила, як

«якась погана рідина» витікала у водойму. Додала, що це дуже погано і небезпечно для всіх.

На середньому рівні дали відповіді на дане запитання 50 % дітей експериментальної групи (Артур Ш., Вероніка П., Поліна Р., Софія Р., Поліна М.) та 53 % дітей контрольної (Лера Г., Максим Г., Аня П., Максим Б., Настя Д., Кіріл Г., Назар С., Соломія Л.). Наприклад, Поліна М. сказала, що люди повинні охороняти повітря. А деякі дорослі люди, які палять сигарети, цього не розуміють. Кіріл Г., сказав, що біля річки бачив купу сміття, яке залишили люди. Він говорив, що так не можна було робити. Треба було його викинути в смітник.

Низький рівень має 10% дітей експериментальної (Артем С.) та 33% контрольної групи (Міша С., Віолетта К., Вова Б., Ілля З., Софія А.). Ці діти не зрозуміли для чого потрібно оберегати водойми та повітря, сказавши, що їм нічого не загрожує. А після навідного запитання від вихователя додали, що «Так, необхідно берегти і нічого не викидати в воду».

Результати за когнітивним критерієм подано в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей експериментальної та контрольної груп за когнітивним критерієм (констатувальний етап експерименту)

Рівні сформованості	ЕГ	КГ
	%	%
Високий рівень	20	20
Середній рівень	50	47
Низький рівень	30	33

Аналіз результатів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в експериментальній і контрольній групах засвідчив такі результати: експериментальна група:

Як засвідчують результати, високий рівень продемонструвало 30% дітей експериментальної (Віка В., Софія Д., Поліна Р.) та 13% дітей контрольної (Аня М., Настя Д.) груп. Так, Софія Д., відповіла, що на першому зображенні діти прибирають територію біля школи весною. Вони згрібають листя, щоб було красиво. Настя Д. вважає, що діти прибирають весною. Також зауважила, що дуже корисно, коли листя взимку залишається на землі – воно її зігріває.

Середній рівень знань нами було виявлено у 40% дітей експериментальної групи (Артур Ш., Вероніка П., Софія Р., Поліна М.) та 60% дітей контрольної групи (Лера Г., Максим Г., Віолетта К., Аня П., Максим Б., Кіріл Г., Андрій К., Назар С., Соломія Л.). Так, Поліна Р., при поясненні зображення № 3 сказала, що в лісі неможна розпалювати багаття, але не пояснила чому. Соломія Л., побачивши зображення № 5, стверджувала, що чоловік прийшов годувати тварин, але не пояснила, що це він робить взимку, щоб тварини не загинули від голоду.

На низькому рівні знаходяться 30% дітей експериментальної групи (Артем С., Крістіна Щ., Даніл Т.) та 27 % дітей контрольної групи (Міша С., Вова Б., Ілля З., Софія А.). Крістіна Щ., зрозуміла з зображення № 4, що люди на смітник принесли сміття. Із зображення № 2 Міша С. сказав, що з труби утворюються хмари. Обоє вихованців змінили свою думку після навідних запитань вихователя і змогли правильно пояснити зображення.

Також проводилися спостереження за діяльністю дітей з догляду за об'єктами живої природи, з метою виявлення вмінь і навичок працювати в осередку живої природи, а також навичок дбайливого догляду за рослинами та тваринами.

У процесі спостережень за дітьми нами було з'ясовано, що вони володіють елементарними вміннями вирощування рослин, самостійно визначають потребу в поливі та розпушуванні землі. Дошкільники (Віка В., Соня Д., Софія Р., Аня М., Настя Д.) самостійно поливають квіти. А Крістіна Щ., Поліна М., Артур Ш. протирають листя від пилу. Кіріл Г. та

Андрій К. розпушують землю в горщиках з рослинами. Цю роботу вони виконують дуже акуратно, щоб не завдати шкоди рослинам.

Також вихованці дуже люблять доглядати за тваринами в осередку живої природи. Діти експериментальної групи доглядають за хом'яком. Артем С. та Вероніка П. частіше за всіх дають йому корм і наливають воду. Данілу Т. подобається прибирати в його будиночку. В груповій кімнаті контрольної групи є акваріум з рибками. Дітям подобається спостерігати за ними та годувати. Найчастіше це робить Віолетта К.

Спостерігаючи за старшими дошкільниками, ми виявили, що більшість із них володіють уміннями природоохоронної діяльності. З приходом холодів разом з вихователями укривали квіти на зиму. На території обох закладів живуть білочки та птахи. Діти з задоволенням їх підгодовують.

Узагальнені результати дослідження за діяльнісним критерієм подано в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей експериментальної та контрольної груп за діяльнісним критерієм (констатувальний етап експерименту)

Рівні сформованості	ЕГ	КГ
	%	%
Високий рівень	30	13
Середній рівень	40	60
Низький рівень	30	27

Аналіз результатів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку засвідчив такі результати: експериментальна група: високий рівень – 30 %, середній – 40 %, низький – 30%; контрольна група: високий рівень – 13 %, середній – 60 %, низький – 27 %.

Узагальнені результати дослідження на констатувальному етапі дослідження по всіх критеріях в експериментальній групі подано в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Рівні сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження

ЕГ, 10 осіб	Мотиваційно-ціннісний критерій	Когнітивний критерій	Діяльнісний критерій
	%	%	%
Високий рівень	30	20	30
Середній рівень	40	50	40
Низький рівень	30	30	30

Проаналізуємо результати таблиці.

Дані, отримані під час констатувального етапу експерименту щодо рівня сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи, показують, що за мотиваційно-ціннісним критерієм високий рівень сформованості мають 30%, середній рівень - 40%, низький – 30% дітей; за когнітивним критерієм високий рівень сформованості мають 20% дітей, середній – 50%, низький – 30%; за діяльнісним критерієм: високий рівень мають 30%, середній – 40%, низький – 30% дітей.

За результатами таблиці 2.13. можна побачити, що більша частина дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи за мотиваційно-ціннісним, когнітивним і діяльнісним критеріями на констатувальному етапі мають середній рівень сформованості природничо-екологічної компетентності.

Таблиця 2.13

Рівні сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку контрольної групи на констатувальному етапі дослідження

КГ, 15 осіб	Мотиваційно-ціннісний критерій	Когнітивний критерій	Діяльнісний критерій
	%	%	%
Високий рівень	27	20	13
Середній рівень	40	47	60
Низький рівень	33	33	27

Дані, отримані під час констатувального етапу експерименту щодо рівня сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку контрольної групи, показують, що за мотиваційно-ціннісним критерієм високий рівень сформованості має – 27%, середній – 40%, низький – 33%; за когнітивним критерієм високий рівень має 20% дітей, середній – 47%, низький – 33%; за діяльнісним критерієм високий рівень має 13%, середній – 60%, низький – 27%.

За результатами таблиці 2.13 ми бачимо, що більша частина дітей контрольної групи мають середній рівень сформованості природничо-екологічної компетентності.

Як бачимо, за всіма критеріями сформованість природничо-екологічної компетентності в дітей контрольної й експериментальної груп знаходиться переважно на середньому рівні.

Отримані результати констатувального етапу експерименту засвідчують недостатню сформованість природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Тому є потреба у проведенні формувального етапу дослідження з дітьми експериментальної групи з використанням наочних методів.

2.2. Система роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів

На початку дослідження ми припустили, що формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку буде більш ефективним, якщо при організації освітнього процесу використовувати наочні методи.

Метою формувального етапу експерименту було розроблення системи роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів та експериментальна перевірка її ефективності.

Під час реалізації системи роботи ми дотримувалися таких умов:

1) організація системи занять з формування у старших дошкільників системних знань про об'єкти та явища природи за допомогою наочних методів;

2) залучення старших дошкільників до природоохоронної діяльності;

3) здійснення взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Для того, щоб сформувати у старших дошкільників системні знання про об'єкти та явища природи, ми розробили систему роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів, в якій виділили три етапи:

- 1) мотиваційний;
- 2) пізнавально-практичний;
- 3) діяльнісний.

Метою мотиваційного етапу було: формувати в дітей потребу спілкування з природою, милування нею, сприяти творчій діяльності після спілкування з природою; викликати у старших дошкільників цікавість до

об'єктів і явищ природи за допомогою наочних методів. Серед них: спостереження (за рослинами, тваринами, комахами, явищами природи та об'єктами неживої природи, діяльністю людей), використання ілюстративного матеріалу (репродукції картин, сюжетних картин, слайдів, відеозаписи), розповідь вихователя, бесіди, дидактичні ігри, читання художніх творів.

На цьому етапі був розроблений перспективний план проведення занять з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів (Додаток М).

Метою пізнавально-практичного етапу було: поглиблене вивчення, систематизація та узагальнення отриманої інформації природничо-екологічного спрямування; розвиток оцінювальних суджень стосовно своїх дій та дій інших людей, застосування вмінь та знань під час ігор і практичної діяльності; виховання бережливого ставлення до природи, культури поведінки, відповідальності за свої вчинки в природі.

На пізнавально-практичному етапі були проведені такі форми роботи: спостереження «Ранковий туман» і «Пухнасті хмарки», дидактична гра «Буває – не буває», прогулянка «Дерева нашого парку», дидактична гра «Збери картину», заняття «Птахи лісу. Зимуючі птахи», дидактична гра «Зимуючі чи перелітні?», заняття «Як зимують дикі тварини», дидактичні ігри «Впізнай тварину за тінню», «Загадку відгадай – малюнок відшукай», Віртуальна екскурсія в ліс «Мешканці лісу» та «Свійські тварини», дидактична гра «Хто з тварин..?», логічна гра «Що зайве?», заняття «Зберігаймо довкілля чистим», дидактична гра «Етикет у природі». Під час проведення даних форм роботи були застосовані такі наочні методи: спостереження, метод ілюстрації, метод демонстрації. Розробки з їх використанням подано у додатку Н. Також на даному етапі з дітьми було проведено узагальнюючі бесіди, ведення календарів погоди і природи.

Запитання, які використовувалися для проведення бесід під час занять на пізнавально-практичному етапі були подано у таблиці 2.14

Запитання для проведення бесіди під час занять

Назва бесіди	Запитання і завдання
Заняття «Птахи лісу. Зимуючі птахи»	<ul style="list-style-type: none"> - Про яких птахів ми сьогодні будемо говорити? - З якою пташкою ми щойно ознайомилися? - Яка вона на вигляд? - Чи боїться вона лютих морозів? - Чим найбільше подобається ласувати цій пташці? - Де взимку вона знаходить їжу? - Чим ми можемо допомогти пташкам? - Давайте ще раз пригадаємо, яких зимуючих птахів ви запам'ятали?
Заняття «Як зимують дикі тварини»	<ul style="list-style-type: none"> - Куди взимку зникають деякі тварини? - Яких диких тварин ви знаєте? - Куди зникають деякі тварини? - А де вони сплять? - Чому вони взимку сплять? - Чому решта тварин не впадають у сплячку? - Чому зайчик змінює колір шубки на білу? - А що зайчик їсть взимку? - Для чого риbam повітря, адже вони живуть у воді? - Чим відрізняється риба від інших тварин? - Яких диких тварин ми сьогодні згадували?
Віртуальна екскурсія в ліс «Мешканці лісу»	<ul style="list-style-type: none"> - Чому в загадці було сказано, що ліс – це дім? - Скажіть, діти, що це за дерево зустрілося на нашому шляху? - Розкажіть, яке воно на вигляд? - Як називається це дерево? - Як ви зрозуміли, що це саме вона? - А що це за дерево таке? - Які ще дерева ростуть у лісі? - А хто знає, що це за кущ? - Що ще ви знаєте про калину? - Це теж калина? - Які ще кущі вам відомі? - Хто це заховався під кущиком? - Як ви зрозуміли? - Його шубка завжди сірого кольору? - Хто такий хижак? - Які ще дикі тварини живуть у лісі та що ви про них знаєте? - Що це за звук чути в лісі? - Чим птахи відрізняються від інших тварин? - А пам'ятаєте, як виглядає зозуля? - Як називається ця пташка? - Що ви можете розповісти про нього?

Продовження таблиці 2.14

	<ul style="list-style-type: none"> - Що це за звук? - А може ви знаєте, що саме він робить? - Який він на вигляд? - Яких птахів, що мешкають у лісі, ви ще знаєте? - Чим харчується дятел? - Яких комах ви знаєте? - Які групи тварин ми сьогодні пригадували?
Заняття «Свійські тварини»	<ul style="list-style-type: none"> - Що це за тварина? - Який її зовнішній вигляд? - Де вона живе? - Чим живиться? - Яке значення цієї тварини в житті людини? - Що ще ви знаєте про неї? - А як називаються тварини, які живуть не з людьми? - Як називається група тварин, яка мешкає на людських подвір'ях?
Заняття «Охорона довкілля» Тема «Зберігаймо довкілля чистим»	<ul style="list-style-type: none"> - Що потрібно робити, щоб вода, чисте повітря, рослини, тварини, ґрунт та багато іншого не зникли, а й далі радували нас і приносили користь? - Від кого оберігати? - Чим люди можуть шкодити навколишньому середовищу? - Що потрібно робити, щоб такого не сталося? - А якщо поряд немає смітника? - Як ви думаєте, чому саме червоний колір обрано для назви Червоної книги? - Що означає цей колір у світлофора? - Які правила поведінки в природі ви запам'ятали?

Запитання, які використовувалися для проведення прогулянок подано у таблиці 2.15

Таблиця 2.15

Запитання для проведення прогулянки

Назва прогулянки	Запитання і завдання
Прогулянка «Дерева нашого парку»	<ul style="list-style-type: none"> - Дітки, скажіть, будь ласка, куди ми з вами прийшли? - Що вам допомогло зрозуміти, що це парк? - А може ми в лісі? - А чим відрізняється парк від лісу? - Яка пора року розфарбовує листя в різні кольори? - А яка пора року настала зараз? - Чому листя опадає? - Які умови потрібні дереву, щоб трималося листя?

Продовження таблиці 2.15

	<ul style="list-style-type: none"> - Як називається це дерево? (Береза) - Якого кольору вона має листя восени? - Що це за дерево? (Клен) - Що допомогло вам визначити його назву? - А яке в нього листячко? - Що це за дерево, дітки? (Горобина) - А яке це дерево, високе чи низьке? - Її стовбур твердий чи м'який? - Що ще є на дереві? - Якого вони кольору та розміру? - Що ще ми бачимо на горобині? - Якого вони кольору? - Чи можна їх їсти? - Чи схожі листочки на цих деревах? - Які ще листяні дерева ви знаєте? - Що це за дерево? (Ялина) - А як ви це зрозуміли? - Це також листяне дерево? - Може ви знаєте ще якісь хвойні дерева? - А яка між ними різниця? - Чи однакову ці всі дерева мають будову? - Давайте пригадаємо, з яких частин складається дерево? - А для чого взагалі потрібні дерева? - Які групи дерев ми сьогодні розглянули та які дерева сюди відносяться? - А ще назвіть, будь ласка, які умови потрібні для росту і розвитку дерев?
--	---

Запитання та завдання, які використовувалися для проведення ігор подано у таблиці 2.16

Таблиця 2.16

Запитання та завдання для проведення ігор

Назва гри	Запитання і завдання
Дидактична гра «Буває – не буває»	<p>Вихователь промовляє твердження про явища природи. А дітям потрібно відповісти це буває чи не буває:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Взимку в небі з'являються темні, важкі хмари. ✓ Від сонячного проміння людина може замерзнути. ✓ Із зимових хмар іде сніг. ✓ Блискавка буває влітку. ✓ Влітку на небі літають легенькі хмаринки.

Продовження таблиці 2.16

Дидактична гра «Збери картину»	<p>Перед дітьми лежить розрізана на частини картинка. Необхідно її скласти та правильно назвати зображене дерево. (Для гри використовуються репродукції картин).</p> <p>Зображення репродукції картин:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ В.-Ван Гог «Осінній пейзаж з чотирма деревами»; ✓ А. Сіслей «Осінній пейзаж»; ✓ І. Шишкін «Ранок у сосновому лісі»; ✓ І. Грабар «Біла береза».
Дидактична гра «Зимуючі чи перелітні?»	<p>З різних боків дошки зображення двох дерев на галявині (дерево в снігу та дерево з зеленим листям). В центрі – зображення птахів (дятел, одуд, сова, снігур, чайка, шпак, ворона, сокіл, лелека, горобець, сорока, голуб, лебідь, ластівка, зозуля, синиця, соловей). Діти по черзі підходять до інтерактивної дошки. На дерево зі снігом саджають зимуючих птахів, а на зелене – перелітних.</p>
Дидактична гра «Впізнай тварину за тінню»	<p>Перед дітьми лежать зображення тіні диких тварин. Вихователь пропонує дитині обрати будь-яку тінь на картці. Вона обирає і називає, яка тваринка це може бути.</p> <p>Зображення ведмедя, вовка, лисиці, зайця, білки, борсука.</p>
Дидактична гра «Загадку відгадай – малюнок відшукай»	<p>Вихователь зачитує дітям загадку, а вони повинні без слів обрати правильне зображення – відповідь.</p> <p>Зображення диких тварин: лисиця, вовк, білка, ведмідь, заєць, єнот, кабан, їжак.</p>
Дидактична гра «Хто з тварин..?»	<p>Дітям пропонується зображення тварин парами. Вихователь зачитує запитання. Їм потрібно визначити, хто з тварин вищий, швидший, довший, легший.</p> <p>Запитання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Хто з тварин вищий? (Коза чи кіт) ✓ Хто з тварин товщий? (Кролик чи порося) ✓ Хто з тварин швидший? (Півень чи курча) ✓ Хто з тварин важчий? (Цуценя чи баран)
Логічна гра «Що зайве?»	<p>Перед дітьми лежить ряд карток із зображенням. Вони називають зображені об'єкти і визначають, що зайве. Решту об'єктів називають одним словом.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Лисиця, їжак, райдуга, олень. ✓ Бурульки, порося, корова, коза. ✓ Мухи, комар, машина, комаха сонечко. ✓ Синичка, книги, одуд, горобець. ✓ Короп, щука, сом, торт.
Дидактична гра «Етикет у природі?»	<p>На столі лежать картки, перевернуті зображенням до низу. Діти по черзі обирають картку, розглядають її та пояснюють правило поведінки в природі за запитаннями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Що роблять діти? - Це добрий чи поганий вчинок? Чому? - Чи зробили б ви так само?

Продовження таблиці 2.16

	<p>Зображення:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Хлопчик збиває ногою гриб. ✓ Діти в лісі спричинили пожежу. ✓ Хлопчики руйнують мурашник. ✓ Діти залишили після себе сміття. Дівчинка пішла, хлопчик закопує його в ґрунт. ✓ Діти рвуть гриби та ягоди з корінням. ✓ Хлопчик хоче дістати пташенят з гнізда. ✓ Дівчинка тримає в руках яйця дикої пташки. ✓ Дівчатка рвуть конвалії в кошик. ✓ Хлопчик ламає гілку. ✓ Діти в лісі галасують і слухають гучно музику. ✓ Діти забрали диких тварин додому. ✓ Хлопці розбивають пусті пляшки в лісі. ✓ Хлопчик ловить метеликів. ✓ Хлопчик б'є вужа.
--	---

Запитання, які використовувалися для проведення спостережень подано у таблиці 2.17

Таблиця 2.17

Запитання для проведення спостережень

Назва спостереження	Запитання та завдання
Спостереження «Ранковий туман»	<ul style="list-style-type: none"> - Що ми бачимо навкруги? - А що заважає нам бачити всі ці предмети добре? - Хто знає, що таке туман? - В яку пору року можна побачити туман найчастіше? - У який час доби він буває? - У туманний ранок на вулиці тепло чи холодно? - Чи добре під час туману видно дерева, людей, дорогу вдалині? - Чому з появою Сонечка туман зникає? - Від чого ще він може зникнути?
Спостереження «Пухнасті хмарки»	<ul style="list-style-type: none"> - Чи правда, що хмаринки легенькі? - Чому ви так думаєте? - Чи однакові хмари влітку та взимку? - Як ви думаєте, чому я сказала, що хмаринки «важкі»? - В яку пору року дощить частіше? - Як з'являються хмаринки? - Яка зараз пора року? - Чому ж на небі такі хмари, як восени? Буде дощ? - Що падає частіше з неба взимку? - Скажіть, будь ласка, які хмари влітку? - А взимку?

Продовження таблиці 2.16

Спостереження за діяльністю дітей під час догляду за рослинами	<ul style="list-style-type: none"> - Чому в груповій кімнаті ростуть рослини? - Чому рослину потрібно поливати? - Чому на листочках потрібно витирати пил? - Для чого підпушують землю в горщику? - Чому одні горщики з квітами стоять на підвіконні, а інші – в затінку? - Чи подобається тобі за ними доглядати? - Назви свою улюблену рослину.
Спостереження за діяльністю дітей під час догляду за тваринами	<ul style="list-style-type: none"> - Чому в осередку живої природи є тварини? - Чому за тваринами потрібно доглядати? - Чи подобається тобі це робити? - Чого нового ти навчився, доглядаючи за тваринкою?
Спостереження за діяльністю дітей в груповій кімнаті	<ul style="list-style-type: none"> - Що тобі найбільше подобається робити в груповій кімнаті? - Чи допомагаєш ти дорослим у груповій кімнаті, коли вони щось роблять? - Яких правил потрібно дотримуватися в груповій кімнаті? - Чи подобається тобі працювати у куточку природи та погоди?
Спостереження за діяльністю дітей під час проведення занять	<ul style="list-style-type: none"> - Чи подобається тобі малювати? - Чи подобається тобі ліпити? - Чи подобається тобі робити аплікації? - Чи подобається тобі конструювати? - Чи подобається тобі спостерігати, як вихователька робить якісь вироби?

Метою *діяльнісного етапу* було: формування умінь, які будуть застосовуватися для покращення стану навколишнього середовища; удосконалення навичок природоохоронної діяльності; виховання емоційно-ціннісного ставлення до природи.

На цьому етапі були проведені такі форми роботи: заняття з художньо-продуктивної діяльності (ліплення) «Їжачкова сімейка», заняття з художньо-продуктивної діяльності (малювання) «Ялинка зелененька», природоохоронні акції «Композиція замість ялинки», «Розвіщування годівничок». Ці форми роботи подані в додатку П. Також нами було здійснено спостереження за діяльністю дітей під час догляду за кімнатними рослинами та тваринами у осередку живої природи. Ці види роботи допомогли виявити те, як діти ставляться до об'єктів природи та виконують трудову діяльність.

Важливо зазначити, що друга педагогічна умова – залучення старших дошкільників до природоохоронної діяльності, тісно переплітається з

діяльнісним етапом першої педагогічної умови. Адже взаємодія старшого дошкільника з природою у формі догляду за рослинами і тваринами в осередку живої природи та участь у природоохоронних акціях є важливою умовою залучення дітей до природоохоронної діяльності.

Під час роботи в осередку діти відчують радість. У старших дошкільників формуються трудові навички, працелюбність, екологічна свідомість, відповідальність. В них розвиваються спостережливність, інтерес до природи, мислення, уява, увага, пам'ять. Діти вчаться встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, запам'ятовують назви рослин і тварин.

Останньою педагогічною умовою є здійснення взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку. Метою даної умови є формування природничо-екологічної компетентності у дітей, за умови її сформованості у батьків.

Сучасне життя спонукає до урізноманітнення та оновлення форм спільної роботи з батьками. Ми переконані, що використання різних форм і методів, залучення батьків до співпраці, творчість педагогів, дипломатичність – запорука успішної взаємодії вихователя і родини

Під час реалізації даної педагогічної умови ми використовували такі форми роботи з батьками: консультації «Природничо-екологічне виховання дітей в сім'ї» та «Виховання любові до природи починається з сім'ї» (Додаток Р). Ці заходи були проведені в програмі Meet, у зв'язку з тим, що в закладі дошкільної освіти були встановлені обмеження щодо перебування дорослих у приміщенні закладу, у зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції.

Метою проведення он-лайн консультації для батьків «Природничо-екологічне виховання дітей в сім'ї» було: ознайомити батьків з важливістю природничо-екологічного виховання дітей у сім'ї; важливістю формування в дітей відповідальності і дбайливого ставлення до природи, моральних

принципів природокористування. Також батькам було запропоновано взяти участь у природоохоронній акції «Годівничка для птахів».

Також було проведено консультацію для батьків «Виховання любові до природи починається з сім'ї». Її метою було ознайомити батьків з роллю природи в житті дитини, важливістю спілкування дітей з нею; сприяти вмінню дітей сприймати її красу, розуміти важливість кожного об'єкта чи явища природи для всього живого; виховувати у дітей бажання її оберігати та примножувати на власному батьківському прикладі. По завершенню даного он-лайн заходу, батьки отримали пам'ятки «Правила поведінки в природі».

З вище зазначеного можемо зробити висновок: під час втілення системи роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на формувальному етапі ефективним було використання наочних методів. У процесі проведення занять, ігор, прогулянок, екскурсій екологічного змісту діти виявляли більшу зацікавленість в пізнанні об'єктів та явищ живої, неживої природи, з захопленням виконували поставлені перед ними завдання. Вони брали активну участь у колективній роботі, вільно самореалізовувалися у пізнанні навколишнього середовища.

Отже, формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку – це важливий компонент виховання та розвитку дошкільників у закладі освіти. Його реалізація повинна проходити в певній послідовності: спочатку діти мають ознайомитися з об'єктами та явищами природи, далі – встановити взаємозв'язок між ними, потім – зрозуміти для чого потрібно оберігати природу, і, нарешті, – втілити свої знання та вміння в життя. Все це можливе завдяки співпраці вихователів, батьків і дітей. Використання наочних методів в організації освітнього процесу сприяє не тільки інтегрованому засвоєнню системи знань, а розуміння взаємозв'язків і залежностей у природі, поведінки людей у природі.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Контрольний етап експерименту мав на меті здійснення порівняльного аналізу рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп. Також передбачалося визначення ефективності та результативності упровадження системи роботи з формування даної компетентності в дошкільників. Проводячи контрольний зріз у обох групах, ми використали ті ж методи, які були на констатувальному етапі педагогічного дослідження.

Спочатку було проведено повторний зріз анкетування вихователів та батьків. Вихователі побачили, що після використання наочних методів діти стали активніше працювати на заняттях, їх цікавить процес пізнання нової інформації. Дошкільники почали більше залучатися до різних видів діяльності по догляду за рослинами та тваринами, їм більше не потрібно нагадувати про це. Вони вирішили частіше використовувати наочні методи при формуванні природничо-екологічної компетентності. Батьки теж помітили позитивну динаміку, щодо відношення дітей до об'єктів природи. Вони зазначили, що вдома діти захоплено розповідають про інформацію, яку отримали в закладі дошкільної освіти. Малята почали частіше допомагати батькам у домашніх справах. Також помітили, що й самі змінили ставлення до природи в кращий бік.

З метою виявлення рівня сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію природничо-екологічної компетентності старших дошкільників ми провели з ними повторну бесіду «Охорона природи» та дидактичну гру «Що було б, якби...» (Додаток И).

Порівняльні результати за мотиваційно-ціннісним критерієм занесені до таблиці 2. 18.

Таблиця 2.18

Порівняльні результати рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно-ціннісним критерієм (%)

	Динаміка рівнів сформованості природного-екологічної компетентності					
	Високий		Середній		Низький	
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
Експериментальна група	30	60	40	30	30	10
Контрольна група	27	27	40	60	33	13

Як ми бачимо з таблиці, в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни в рівнях наявних знань. На високому рівні контрольного етапу зафіксовано збільшення 60 % дітей експериментальної групи, а на констатувальному було тільки 30%. Кількість дітей даної групи, які знаходились на середньому рівні на констатувальному етапі – було 40% та на контрольному стало – 30%. Низький рівень також відрізняється: на констатувальному – 30% дітей, на контрольному – 10%.

Діти експериментальної групи, які віднесені до високого, з легкістю давали відповіді на запитання, чітко знали, з якої причини зникають об'єкти живої природи, називають, що відноситься до неживої природи та розуміють чому її потрібно охороняти. Наприклад, Артур Ш. вже знає, що головною причиною зникнення об'єктів живої природи є діяльність людини. Софія Д. відразу правильно сказала назву книги, до якої занесено рослини і тварини, що зникають.

Діти, в яких було виявлено середній рівень сформованості природничо-екологічної компетентності не чітко відповіли на запитання. Наприклад, Крістіна Щ., сказала, що якби не було трав'янистих рослин, то людям би

було погано. А Софія Р. зазначила, що рослини не можна рвати з корінням, проте не сказала, з якої причини.

Діти з низьким рівнем майже не володіють інформацією. Так Даніл Т. відповів, що природу берегти не обов'язково, адже всього й так багато. Але погодився з вихователем у тому, що шкідливий дим із заводів забруднює повітря.

У дітей контрольної групи не змінилися показники високого рівня: на констатувальному було 27 % і на контрольному залишився такий самий результат. Середній рівень дітей зріс: на констатувальному етапі був 40%, а на контрольному – став 60%. На низькому рівні даного етапу було 33 % дітей, а стало – 13 %.

Для виявлення рівня сформованості природничо-екологічної компетентності за когнітивним критерієм ми провели з ними повторні бесіди «Дерева нашої місцевості», «Тваринний світ» і дидактичну гру «Поясніть чому...» (Додаток К).

Кількісні дані щодо рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм подано в таблиці 2. 19

Таблиця 2.19

Порівняльні результати рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм (%)

	Динаміка рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності					
	Високий		Середній		Низький	
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
ЕГ	20	50	50	40	30	10
КГ	20	27	47	60	33	13

Як ми бачимо з даної таблиці, в експериментальній групі відбулися значні позитивні зміни в рівнях наявних знань. Як засвідчують дані таблиці, на високому рівні зафіксовано 50% дітей експериментальної групи, водночас на констатувальному етапі було тільки 20%. Змінилася кількість дітей експериментальної групи на середньому рівні: було – 50%, стало – 40% дітей. Низький рівень контрольного етапу теж змінився був 30%, а тепер складає 10% дітей.

Діти, віднесені до високого рівня добре засвоїли матеріал про дерева, тварин, неживу природу та її явища. Вони чітко та правильно відповідали за запитання, давали пояснення. Наприклад, Віка В. та Соня Д. назвали всі частини дерева та ще й пояснили його важливе значення в житті людини. Поліна М. перерахувала всіх свійських тварин та їх дитинчат. Поліна Р. розповіла, про те, чому хмари взимку темні та важкі. Додатково ще розповіла про літні хмари.

Діти з середнім рівнем давали відповіді не чітко. Так, Поліна Р., на запитання «Куди зникають комахи?» сказала, що ховаються. А Артур Ш., відповів, що їх з'їдають птахи. Софія Р., назвала різні назви дерев, але забула їх види. Вероніка П. на запитання «Поясніть чому під час туману погано видно?» сказала, що його дуже багато.

Одна дитина експериментальної групи має низький рівень за когнітивним критерієм. Майже на всі відповіді говорили не правильно. Так, Даніл Т.. коли відповідав на запитання про частини дерева, то говорив, що «Дерево складається з дерева», а після навідного запитання від вихователя, згадав листя. На запитання «Поясніть чому Сонце дає тепло», він відповів «Бо воно жовте».

У дітей контрольної групи також змінилися показники: на високому рівні сформованості природничо-екологічної компетентності за когнітивним критерієм на констатувальному етапі складали 20%, а стали на контрольному етапі – 27% дітей. На середньому рівні було зафіксовано 47%, стало – 60%.

Низький рівень продемонстрували на констатувальному етапі 33%, на контрольному їх кількість зменшилась до 13% дітей.

Для виявлення рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей за діяльнісним критерієм була повторно проведена дидактична гра «Оціни вчинок» (Додаток Л)

Кількісні дані щодо рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм подано в таблицю 2.20.

Таблиця 2.20

Порівняльні результати рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності у дітей старшого дошкільного віку за діяльнісним критерієм (%)

	Динаміка рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності					
	Високий		Середній		Низький	
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.
Експериментальна група	30	60	40	40	30	0
Контрольна група	13	27	60	67	27	6

Як видно з таблиці, в дітей експериментальної групи відбулися значні зміни за діяльнісним критерієм. Якщо на констатувальному етапі високий рівень мали лише 30% дітей, то на контрольному цей рівень уже досягнуто у 60% дітей. На середньому рівні обох етапів змін не відбулося, як було, так і залишилося по 40% дітей. Низький рівень зазнав значних позитивних змін: кількість дітей, які перебували на цьому рівні на констатувальному етапі, а це 30% дітей, на контрольному етапі взагалі відсутні.

Діти, віднесені до високого рівня зображення пояснювали правильно. Так, Віка В. та Софія Д, чітко пояснили, що на п'ятому зображенні – фото егеря, який приніс косулям їжу, бо взимку їм важко знайти харчі.

Діти, які знаходяться на середньому рівні, давали правильну відповідь, але не з чітким поясненням. Наприклад, Вероніка П. сказала, що дітки прибирають листя, щоб було гарно.

Під час проведення контрольного етапу у дітей експериментальної групи не було виявлено низького рівня.

У дітей контрольної групи теж відбулися зміни. На високому рівні під час проведення констатувального етапу було 13%, а на контрольному - стало 27 % дітей. Середній рівень зазнав незначних змін: зріс від 60% до 67% дітей. Кількість дітей, яка перебувала на низькому рівні зменшилася з 27 % до 6%.

Порівняльні кількісні дані рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку подано в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21

Динаміка рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку (на контрольному етапі)
(%)

Група	Рівні сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку						Критерії
	Високий		Середній		Низький		
	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	Конст.	Контр.	
ЕГ	30	60	40	30	30	10	Мотиваційно-ціннісний
	20	50	50	40	30	10	Когнітивний
	30	60	40	40	30	0	Діяльнісний
КГ	27	27	40	60	33	13	Мотиваційно-ціннісний
	20	27	47	60	33	13	Когнітивний
	13	27	60	67	27	6	Діяльнісний

Як бачимо з таблиці 2.21, кількісні зміни в рівнях сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку наявні як в експериментальній, так і в контрольній групах. Водночас позитивна динаміка зростання цих рівнів є суттєвою лише в експериментальній групі.

Так на констатувальному етапі в дітей експериментальної групи на високому рівні за мотиваційно-ціннісним критерієм перебувало лише 30% , а на контрольному етапі цього ж рівня - 60% дітей. Змінилась кількість дошкільників, які перебували на середньому рівні: було 40% і стало 30% , за рахунок того, що зменшилась кількість дітей низького рівня з 30% до 10% . За когнітивним критерієм на констатувальному етапі високий рівень мали 20% дітей, а на контрольному етапі показник зріс до 50%. Також змінилась кількість дітей, які знаходились на середньому рівні з 50 % на 40%, у зв'язку зі змінами, які відбулися в дітей низького рівня: на констатувальному етапі було 30%, а на контрольному стало 10% дітей. За діяльнісним критерієм теж відбулися зміни: з 30% дітей, які перебували на високому рівні констатувального етапу показник зріс до 60% на контрольному етапі, середній рівень не змінився, як був, так і залишився 40% дітей, а низький рівень на констатувальному етапі був 30%, а на контрольному етапі 0 % (відсутній).

У контрольній групі теж відбулись зміни у рівнях сформованості природничо-екологічної компетентності, але вони не такі значні. За мотиваційно-ціннісним критерієм показники високого рівня не змінилися і складають 27%, на середньому рівні показник зріс: на констатувальному етапі був 40% дітей, а на контрольному етапі став 60%, на низькому рівні знаходилося 33% дітей, а тепер – 13%. За когнітивним критерієм на високому рівні теж дещо змінився показник: зріс із 20% констатувального етапу до 27% контрольного етапу проведення експерименту. Дещо покращився показник середнього рівня: зріс з 47% до 60%. На низькому рівні розвитку було 33 % , а стало – 13% дітей. За діяльнісним критерієм також відбулися

зміни: на констатувальному етапі високий рівень мали 13%, а на контрольному – вже 27% дітей. На середньому рівні знаходилось 60% дітей, а тепер – 67%. Результати низького рівня покращилися і кількість дітей, які перебувають на даному рівні зменшилася з 27% до 6% дітей.

Отже, результати отримані в процесі контрольного зрізу, засвідчують, що в експериментальній групі, де використовувалися наочні методи в процесі формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку сталися суттєві позитивні зміни. Відбулися вони внаслідок ефективного застосування розробленої системи роботи.

Висновки до другого розділу

Для виявлення рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в старших дошкільників нами був проведений педагогічний експеримент, який складався із трьох етапів: констатувального, формувального та контрольного. В експерименті взяли участь діти двох дошкільних груп Комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-III ступенів – дошкільного навчального закладу Миропільської сільської ради Сумської області та Великорибницької філії комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітньої школи I-III ступенів Миропільської сільської ради Сумської області (25 дітей), їх вихователі та батьки.

Відповідно до теоретичних засад при формуванні природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку на констатувальному етапі експерименту було розроблено критерії і показники сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, а саме:

- мотиваційно-ціннісний з показниками: старший дошкільник виявляє інтерес до сприйняття природи та здобуття пізнавальної інформації про неї, проявляє співчуття, емоційно відгукується на реакції живих істот, пригне виконувати дії стосовно природоохоронної діяльності;
- когнітивний з показниками: володіє знаннями про найтипівіших представників рослинного та тваринного світу, про неживі об'єкти природи, розуміє взаємозалежність між рослинним і тваринним світом, розуміє роль людини у навколишньому середовищі;
- діяльнісний з показниками: володіє вміннями вирощування рослин, догляду за тваринами, навичками природоохоронної діяльності.

На основі вищезазначених критеріїв нами було визначено рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький.

До кожного з критеріїв ми підібрали методики для проведення діагностування.

На констатувальному етапі було вивчено рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп. Дані експериментальної групи показують, що за мотиваційно-ціннісним критерієм високий рівень сформованості мали 30%, середній рівень - 40%, низький – 30% дітей; за когнітивним критерієм високий рівень сформованості мали 20% дітей, середній – 50%, низький – 30%; за діяльнісним критерієм: високий рівень мали 30%, середній – 40%, низький – 30% дітей. Дані контрольної групи показують, що за мотиваційно-ціннісним критерієм високий рівень сформованості мали – 27%, середній – 40%, низький – 33% дітей; за когнітивним критерієм високий рівень мали 20% дітей, середній – 47%, низький – 33%; за діяльнісним критерієм високий рівень мали 13%, середній – 60%, низький – 27% дітей.

Проаналізувавши дані ми побачили, що більшість дітей в обох групах за всіма критеріями мали середній рівень знань.

На формувальному етапі педагогічного експерименту був здійснений аналіз змісту формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку, стан методичного забезпечення означеного процесу та реалізовувалася система роботи, яка передбачала дотримання таких умов: 1) організація системи занять з формування в старших дошкільників системних знань про об'єкти та явища природи за допомогою наочних методів; 2) залучення старших дошкільників до природоохоронної діяльності; 3) здійснення взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Під час реалізації системи роботи були використані наочні методи для формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку: спостереження «Ранковий туман» і «Пухнасті хмарки».

Також елементи спостереження були застосовані під час прогулянки «Дерева нашого парку» та під час догляду за рослинами та тваринами в осередку живої природи. Метод ілюстрації був використаний під час проведення занять «Як зимують дикі тварини», «Свійські тварини», «Охорона довкілля» та під час дидактичних ігор «Збери картину», «Лісова красуня», «Зимуючі чи перелітні?», «Впізнай тварину за тінню», «Загадку відгадай – малюнок відшукай», «Хто з тварин..?», «Що зайве?», «Етикет у природі». Метод демонстрації був застосований під час занять «Віртуальна екскурсія в ліс», «Птахи лісу. Зимуючі птахи», з художньо-продуктивної діяльності (ліплення) «Їжачкова сімейка» та малювання «Ялинка зелененька».

Під час реалізації системи роботи з формування природничо-екологічної компетентності старші дошкільники активно брали участь у всіх заняттях, дидактичних та логічних іграх, виконували всі завдання. Вони із зацікавленістю спостерігали за об'єктами живої та неживої природи під час проведення спостережень та прогулянки, доглядали за рослинами та тваринами у осередку живої природи. Батьки з дітьми брали участь у природоохоронних акціях, разом виготовляли годівнички та композиції.

На контрольному етапі було вивчено рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп. Проаналізувавши показники ми можемо зазначити, що на констатувальному етапі в дітей експериментальної групи на високому рівні за мотиваційно-ціннісним критерієм перебувало лише 30% , а на контрольному етапі цього ж рівня - 60% дітей. Змінилась кількість дошкільників, які перебували на середньому рівні: було 40% і стало 30% , за рахунок того, що зменшилась кількість дітей низького рівня з 30% до 10% . За когнітивним критерієм на констатувальному етапі високий рівень мали 20% дітей, а на контрольному етапі показник зріс до 50%. Також змінилась кількість дітей, які знаходились на середньому рівні з 50 % на 40%, у зв'язку зі змінами, які відбулися в дітей низького рівня: на констатувальному етапі було 30%, а на контрольному стало 10% дітей. За

діяльнісним критерієм теж відбулися зміни: з 30% дітей, які перебували на високому рівні констатувального етапу показник зріс до 60% на контрольному етапі, середній рівень не змінився, як був, так і залишився 40% дітей, а низький рівень на констатувальному етапі був 30%, а на контрольному етапі 0 % (відсутній).

У контрольній групі теж відбулись зміни у рівнях сформованості природничо-екологічної компетентності, але вони не такі значні. За мотиваційно-ціннісним критерієм показники високого рівня не змінилися і складають 27%, на середньому рівні показник зріс: на констатувальному етапі був 40% дітей, а на контрольному етапі став 60%, на низькому рівні знаходилося 33% дітей, а тепер – 13%. За когнітивним критерієм на високому рівні теж дещо змінився показник: зріс із 20% констатувального етапу до 27% контрольного етапу проведення експерименту. Дещо покращився показник середнього рівня: зріс з 47% до 60%. На низькому рівні було 33 %, а стало – 13% дітей. За діяльнісним критерієм також відбулися зміни: на констатувальному етапі високий рівень мали 13%, а на контрольному – вже 27% дітей. На середньому рівні знаходилось 60% дітей, а тепер – 67%. Результати низького рівня покращилися і кількість дітей, які перебувають на даному рівні зменшилася з 27% до 6% дітей.

Означені етапи були логічно пов'язані між собою програмою дослідження, що декларувала мету, завдання, зміст та передбачала аналіз результатів.

Проведене педагогічне дослідження свідчить про те, що ефективність використання засобів наочних методів позитивно впливає на формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

Нами було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування природничо-екологічної компетентності старших дошкільників. Дані питання досліджували Г. Беленька, Л. Загородня, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та інші.

Аналіз літератури з проблеми дослідження показав, що єдиного погляду на сутність природничо-екологічної компетентності дошкільників і на визначення поняття «природничо-екологічна компетентність» немає. Тому ми схилиємося до такого тлумачення аналізованого терміну. Природничо-екологічна компетентність дітей старшого дошкільного віку – це одна із складових життєвих компетентностей дитини, яка включає в себе знання й уявлення дошкільника про природний світ, яке викликає в неї позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів та вміння дотримуватись правил природокористування.

Визначено, що ефективним засобом формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку є наочні методи (спостереження, використання ілюстративного матеріалу, демонстрування технічних засобів навчання та моделювання).

Метод спостереження – це активна форма пізнання навколишнього світу, що має на меті нагромадження фактів початкових уявлень про об'єкти і явища, внаслідок чого воно може розглядатися як психічний процес, як пізнавальна діяльність і як метод навчання.

Метод ілюстрацій передбачає показ учням ілюстративних посібників, плакатів, картин, зарисовок на дошці, плоских моделей тощо.

Метод демонстрацій зазвичай пов'язаний з демонстрацією приладів, дослідів, кінофільмів, діафільмів та ін. Підрозділ засобів наочності на ілюстративні і демонстраційні є умовним і не виключає можливості віднесення окремих засобів наочності як до групи ілюстративних, так і демонстраційних.

Нами було виділено три компоненти в структурі природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний) та однойменні їм критерії.

На основі вищезазначених критеріїв нами було визначено рівні сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку: високий, середній та низький.

До кожного з критеріїв ми підібрали методики для проведення діагностування.

Також було розроблено систему роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів, яка передбачала дотримання таких умов: 1) організація системи занять з формування у старших дошкільників системних знань про об'єкти та явища природи за допомогою наочних методів; 2) залучення старших дошкільників до природоохоронної діяльності; 3) здійснення взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Для того, щоб сформувати у старших дошкільників системні знання про об'єкти та явища природи, ми розробили систему роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів, в якій виділили три етапи: 1) мотиваційний; 2) пізнавально-практичний; 3) діяльнісний.

Дана система роботи була апробована в дошкільній групі Великорибницької філії Комунального закладу Миропільського навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад Миропільської сільської ради Сумської області.

Також нами було розроблено рекомендації вихователям щодо формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.

РЕКОМЕНДАЦІ ВИХОВАТЕЛЯМ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

З метою формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку засобом наочних методів рекомендуємо:

1. Передусім дотримуйтеся таких умов:
 - організація системи занять з формування у старших дошкільників системних знань про об'єкти та явища природи за допомогою наочних методів;
 - залучення старших дошкільників до природоохоронної діяльності;
 - здійснення взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань формування природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку.
2. Для максимального ефекту освітньо-виховна робота має вестися одночасно в трьох напрямках: заклад дошкільної освіти – діти – батьки.
3. Розширювати уявлення дітей про найтипівіших представників рослинного, тваринного світу, про неживі об'єкти природи.
4. Роботу з природоохоронної діяльності проводити систематично протягом навчального року за гнучкого розподілу змісту відповідно до віку і можливостей дітей.
5. Формувати в дитини дошкільного віку природоохоронну поведінку в довкіллі на позитивних прикладах дорослих; варто приділити особливу увагу роботі з батьками вихованців, зацікавити батьків перспективами подальшого розвитку дітей, зробити їх своїми однодумцями.
6. У проведенні різних форм роботи з дошкільниками використовувати наочні засоби: об'єкти живої та неживої природи, зображення, фото, репродукції картин, відео, можна використати показ слайдів чи вивести зображення на екран проєктора. Їх застосування ефективно впливає на сприймання інформації. Адже у дитини переважає наочно-образне мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 19.10.2022).
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібник. Київ.: ІЗМН, 1998. 204 с.
3. Беленька Г.В, Науменко Т.С, Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: старший дошкільний вік. Київ: Генеза, 2014. 112 с.
4. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ: К.І.С., 2004. 50 с.
5. Білан О. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів., 1996. 70 с.
6. Бірюк Л. Формування комунікативної компетентності з російської мови у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/331/1/04blyapk.pdf> (дата звернення 19.10.2022)
7. Блог вчителя математики Шавириної Карини. URL : https://shavyrina16.blogspot.com/p/blog-page_23.html (дата звернення: 19.10.2022).
8. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей із довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ. Київ: Слово, 2008. 408 с.
9. Бочелюк О., Горопаха Н. Кімнатне квітникарство в дошкільному закладі. Рівне, 2007. 100 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <https://slovnyk.me/> (дата звернення: 19.10.2022).
11. Веретенникова С. О. Ознайомлення дошкільників з природою: підруч. для дошк. пед. уч. Київ: Рад. шк., 1979. 247 с.

12. Гавриш Н. В. Цікава філософія для дітей: методичний посібник для творчих педагогів і батьків дошкільного і молодшого шкільного. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с.

13. Головань М. С.. Компетенція та компетентність: порівняльний аналіз понять. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58463/2/Golovan_Competency_and_competence_comparative_analysis.pdf;jsessionid=97D261AE70EE4BDDFF70F3ADB0922FA7 (дата звернення: 19.10.2022).

14. Горопаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. Рівне, 2001.

15. Загородня Л. П. Діти, квіти та жуки, або Як ознайомити дошкільників із природним довкіллям. URL: <https://emetodyst.expertus.com.ua/905667> (дата звернення: 19.10.2022).

16. Закон України «Про вищу освіту URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 19.10.2022).

17. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення: 19.10.2022).

18. Зязюн І. А. Філософія педагогічної якості в системі неперервної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 25. С. 13-18

19. Іванчук С.А. Екологічне виховання дошкільників у контексті його актуальних дефініцій. URL: http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_2/11.pdf (дата звернення: 19.10.2022).

20. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. 8-ий додатк. тераж. Харків: Фоліо., 2006. 540 с.

21. Концепція екологічної освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 19.10.2022).

22. Кот Н. Про сучасні підходи до екологічного виховання дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 48.

23. Культурологія. Людина і позиції культурології. Ціннісний компонент і мотивації особистості. URL: https://vuzlit.com/481889/tsinnisniy_komponent_motivatsiyi_osobistosti (дата звернення: 19.10.2022).

24. Левківський М.В., Дубасенюк О.А. Історія педагогіки: навч.-мет. пос. Житомир, 2003. 186 с.

25. Лейко С.В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2013_4_15 (дата звернення: 19.10.2022).

26. Лисенко Н. В. Практична екологія для дітей. Ів.-Франківськ: Сіверсія, 1999. 29 с.

27. Лисенко Н.В. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. *Дитячий садок*. 2014. № 25–26. С. 44.

28. Матвєєва М. П., Миронова С. П. Корекційна робота у системі освіти дітей з вадами розумового розвитку. Кам'янець-Подільський : Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільського держ. ун-ту, 2005. 164 с.

29. Мета та завдання екологічного виховання дітей. URL: http://burbulatove-dnz.kh.sch.in.ua/napryamok_roboti_dnz/meta_ta_zavdannya_ekologichnogo_vihovannya_ditej/ (дата звернення: 19.10.2022).

30. Методичні рекомендації щодо використання мультимедійних технологій. URL: <https://uchika.in.ua/metodichni-rekomendaciyi-shodo-vikoristannya-muletimedijnih-te.html> (дата звернення: 19.10.2022).

31. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навч. пос. 5-е вид., доповнене і перероблене Київ:, 2007. 656 с.

32. Ніколаєва С.М. Методика екологічного виховання дошкільників. 2-е вид. М.: Академія, 2001. 184 с.

33. Педагогіка. Наочні методи. URL: https://pidru4niki.com/1503080263291/pedagogika/naochni_metodi (дата звернення: 19.10.2022).
34. Плохій З. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. -мет. пос. до Базової програми «Я у світі». 144 с.
35. Половіна О.А. Цільові прогулянки в природі: моральний аспект. *Палітра педагога*. 2017. № 6(104). С. 9-11.
36. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: Академвидав 2018. 408 с.
37. Про концепцію екологічної освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>. (дата звернення: 19.10.2022).
38. Професійна освіта: Словник: навч.посіб./уклад. С.У. Гончаренко та ін., за ред. Н.Г. Ничкало. Київ, 2000. 380 с.
39. Психологія і педагогіка. URL: https://stud.com.ua/38882/psihologiya/naochni_metodi (дата звернення: 19.10.2022).
40. Сидорчук Н. Г. Порівняльний аналіз понять «компетенція» та «компетентність» як складних психолого-педагогічних феноменів. *Проблеми освіти: зб. наук. пр.. Спецвипуск*. Вінниця-Київ, 2015. С. 78 – 81
41. Скаткін М. Н. Методика природознавства в початковій школі. Рад.шк., 1948. 135 с.
42. Соцька О. Від знань та емоцій до екологодоцільної поведінки. *Дошкільне виховання*. 2015. № 11. С. 24–27.
43. Структура спостереження. URL: <https://lektsii.com/2-109472.html> (дата звернення: 19.10.2022).
44. Сухар В. Л. Екологічне виховання старших дошкільників. Харків: Ранок, 2009. 160 с.
45. Сухорукова Г. Уроки мислення серед природи: Естетичні комплекси за В.О. Сухомлинський. *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 7-9

46. Сяська І.О. Структурні компоненти, критерії та рівні сформованості екологічної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін. URL:

<http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/28150> (дата звернення: 19.10.2022).

47. Ушинський К. Педагогічні твори. Київ: Педагогіка, 1990. 528 с.

48. Федорова М. А. Особливості формування системи особистісних цінностей у дітей. Сучасні підходи до організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти та початковій школі: зб. наук.-метод. праць. Житомир: ФОП Левковець, 2018. 207 с.

49. Філософія. URL: <https://subject.com.ua/philosophy/osnovi/151.html> (дата звернення: 19.10.2022).

50. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. пос. для студентів вищих навчальних педагогічних закладів освіти. Київ: Академія, 2000. 544 с.

51. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. Київ. 2008. 64 с.

52. Черняк В.М., Бочелюк О. Озеленення ділянки дошкільного навчального закладу Тернопіль: Богдан, 2010. 392 с.

53. Чорна Г.В., Скірко Г.З. Формування екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку в різних видах діяльності в природі. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 31. Т.2 С. 163–169.

54. Яришева Н. Методика ознайомлення дітей з природою: навч.-мет. пос. Київ: Вища школа, 1993. 255 с.

55. Яришева Н.Ф. Цільові прогулянки в природі: метод. пос. Київ, 1997, 85 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Схема спостереження за тваринами

1. Оцінка естетичного вигляду і особливостей будови тварини залежно від способу життя.
2. Спосіб життя тварини (де живе, чим живиться, як захищається, які сезонні зміни).
3. Значення тварини в природі і житті людини.
4. Інтерпретація сприйнятого у світлі знань дітей».

(Їжак)

 - Подивіться, діти, хто це копошиться в кущах?
 - Правильно, це їжак.
 - А по чому ви зрозуміли, що це саме він? (Малята відповідають, що в нього на спинці є голочки).
 - Які в нього лапки, очі, носик? (Ця тварина має короткі лапи, чорні очі, гострий, чорненький носик, який він часто ховає).
 - А чому він його заховав? (Їжак боїться нас, думає, що ми його можемо скривдити).
 - А для чого цій тварині потрібні голочки на спині? (Вони коляться і не дають ні тваринам, ні людям до нього доторкнутися).
 - А для чого іншим тваринам його чіпати? (Їжак – це їжа для диких тварин, таких як, вовк, лисиця. Голочки їх колять і рятують його життя).

Потім вихователь запитує, де дітки бачили їжачка і як до нього ставилися.

Схема спостереження за рослиною

1. Оцінка естетичного вигляду і особливостей будови рослини.
 2. Вимоги рослини до умов життя.
 3. Значення рослини для природи і життя людини.
 4. Інтерпретація сприйнятого у світлі знань дітей».
- Спробуємо розглянути використання цієї схеми на прикладі спостереження за рослиною ромашкою з дітьми старшого дошкільного віку.
- Вихователь зупиняє дітей біля квітучої рослини і пропонує згадати її назву. Діти говорять, що це ромашка. Далі запитує, чим вона їм подобається і на що схожа. Малеча відповідає, що вона має жовту середину округлої форми, наче сонце і білі, ніжні пелюстки. Продовжуючи розмову, потрібно звернути увагу дітей на листочки нашої квітки. Вони в неї – зелені, гостренькі, яскраві, невеличкі. Ще, як і в усіх квітів, є стебло. Дошкільники розповідають, що воно зеленого кольору, довге, на ньому знаходяться всі частини ромашки. Коли до неї підійти ближче, то можна почути її специфічний аромат. Він не схожий на запах інших квітів. Пропонуємо дітям перевірити це.
- Далі переходимо до ознайомлення дітей з умовами життя ромашки. Завдання вихователя – розповісти, що існують різні види ромашок. Але для будь-якого її різновиду умови життя мають бути однакові – сонце, повітря, вода.
- Продовжуючи, вихователь запитує, чи подобається їм ромашка? Діти дають позитивну відповідь. Далі можна запитати про те, кому ще, окрім людей, вона може подобатися? Дошкільники відповідають, що комахам (бджілкам, метеликам). Вихователь просить пояснити, чим саме вона їх приваблює? Діти відповідають, що на квітці ромашки є солодкий нектар і пилок. Дорослий робить висновок, що ромашка дуже корисна. Вона прикрашає природу, «годує» комахок і лікує людей. З неї виготовляють багато ліків.
- Далі потрібно запитати, в яких місцях вони зустрічали ромашку та як до неї ставилися.

Схема спостереження за явищами неживої природи

1. Оцінка краси, своєрідності явища природи.
2. Визначення доступних розумінню дітей причин явища.
3. Значення цього явища в житті природи, діяльності людини».

Використання цієї схеми на прикладі спостереження за снігопадом подано в додатку .

- Яке явище природи ми спостерігаємо? (Діти відповідають, що падає сніг).
- Погляньте, як красиво кружляють сніжинки в повітрі. Що це вам нагадує? (Малеча говорить, що сніг кружляє в танці).
- Коли ми можемо спостерігати це явище, в яку пору року? (Взимку).
- Хто знає, як утворюються сніжинки? (Якщо діти не дадуть відповіді, то пояснюємо: «що сніг — це замерзлі крапельки води. Але стала відома справжня таємниця народження сніжинок. Водяна пара піднімається дуже високо над землею, де панує сильний холод, тут із водяної пари утворюються маленькі льодинки-кристалики. Це ще не сніжинки, що падають на землю. Вони ще дуже малі. Але шестикутний кристалик увесь час збільшується і нарешті стає красивою сніжинкою», яка пізніше падає на землю.
- Як ви думаєте, навіщо потрібен сніг? (Частіше всього, діти відповідають, що він красивий та потрібен для того, щоб гратися в сніжки, ліпити снігову бабу. Він вкриває землю ковдрою, під якою зберігаються рослини. Навесні, розтаючи, сніг зволожує землю).

Вірш Н. Карпенко «Як же райдуга з'явилась»

«Як же райдуга з'явилась,
Звідкіля те сяйво,
Чому в небі проявились
Після зливи барви?
Це тому, що дощ скупався
В променях завзятих
І в далекий світ подався
Ниви поливати.
Сонце стежечку проклало
Крізь краплини чисті.
В небі сяєво заграло –
Райдуга барвиста».

Загадка

«Чудеса, погляньте, дітки –
З квітки полетіла квітка!
В неї крильця кольорові,
Пурхає в гаю і в полі.
Як же зветься цей веселик?
Здогадалися? ... (Метелик)»

Програма педагогічного експерименту

№ п/п	Етапи	Зміст роботи	Очікувані результати	Термін виконання
1.	Констатувальний	Проведення діагностичних методик, з метою визначення рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку	За допомогою методу бесіди, спостереження та дидактичних ігор з'ясувати рівень сформованості природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Форми роботи з батьками: анкетування. Форми роботи з вихователями: анкетування.	Листопад 2021 року
2.	Формувальний	Реалізація системи роботи з формування природничо-екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку.	Форми роботи: заняття, прогулянки та віртуальна екскурсія. Методи: спостереження, трудова та ігрова діяльність, розповіді, дидактичні ігри. Форми роботи з батьками: консультації, акції «Годівничка для птахів» «Композиція замість ялинки», розробка пам'яток для батьків з природничо-екологічного виховання дітей.	Грудень 2021 – середина січня 2022 року.
3.	Контрольний	Проведення заключного контролю.	Спостереження за дітьми на заняттях та у повсякденному житті, метод бесіди, дидактичні ігри.	Друга половина січня 2022 року.

Список дітей експериментальної та контрольної груп

Експериментальна група

1. Віка В.
2. Артур Ш.
3. Софія Д.
4. Вероніка П.
5. Поліна Р.
6. Артем С.
7. Софія Р.
8. Крістіна Щ.
9. Дініл Т.
10. Поліна М.

Контрольна група

1. Аня М.
2. Лера Г.
3. Міша С.
4. Максим Г.
5. Віолетта К.
6. Вова Б.
7. Аня П.
8. Ілля З.
9. Софія А.
10. Максим Б.
11. Настя Д.
12. Кіріл Г.
13. Андрій К.
14. Назар С.
15. Соломія Л.

Анкета для батьків

Мета: виявити ступінь прояву екологічно доцільної поведінки дітей через батьків, з'ясувати відношення батьків до екологічного виховання дітей.

1. Які домашні справи допомагає робити (чи робить самостійно) Ваша дитина? Підкресліть або допишіть.

Миє посуд, прибирає в кімнаті, поливає квіти, прибирає за домашнім улюбленцем, нічого не робить

2. Чи читаєте Ви своїй дитині книги про природу?

а) так б) ні в) важко відповісти

3. Чи часто Ви гуляєте з дитиною на свіжому повітрі?

а) так б) ні в) важко відповісти

4. Чи розповідаєте Ви дитині про користь живої та неживої природи для людей?

а) так б) ні в) важко відповісти

5. Як Ви вважаєте, чи впливає стан навколишнього середовища на стан здоров'я Вашої дитини?

а) так б) ні в) важко відповісти

6. Чи помічає Ваша дитина негативні вчинки людей на природі (запитуючи у Вас) ?

а) так б) ні в) важко відповісти

7. Чи помічаєте Ви, що дитина володіє новою, корисною інформацією про природу чи екологію, яку вона отримала не від Вас?

а) так б) ні в) важко відповісти

8. Чи помічали Ви негативні вчинки своєї дитини по відношенню до природних об'єктів?

а) так б) ні в) важко відповісти

9. Як Ви оцінюєте рівень природничо-екологічної компетентності своєї дитини?

а) високий б) середній в) низький

10. Ваші пропозиції, побажання щодо природничо-екологічного виховання дитини в ЗДО

.....

Діагностичний інструментарій для виявлення мотиваційно-ціннісного критерію формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників

Бесіда «Охорона природи»

Мета: з'ясувати ступінь розуміння старших дошкільників ціннісного ставлення людини до природи.

1. Як називається книга, до якої занесені рослини і тварини, що зникають?
2. З якої причини зникають об'єкти живої природи?
3. Що таке нежива природа?
4. Чому її потрібно охороняти?
5. Чи можна спалювати опале листя восени? Чому?
6. Чому гриби потрібно зрізати, а не зривати?
7. Як Ви бережете природу?

Дидактична гра «Що було б, якби...»

Мета: з'ясувати ступінь розуміння старшими дошкільниками значення трав'янистих рослин для людей і тварин, умови їх росту й розвитку.

Хід гри

Методичні рекомендації. Гра починається з навідного запитання від вихователя «Що було б, якби...».

1. ...не було трав'янистих рослин?
2. ...на трав'янистих рослинах не було квітів?
3. ...не було лікарських рослин?
4. ...люди виривали трав'янисті рослини з корінням?
5. ...біля рослин не літали комахи?
6. ...на трав'янисті рослини ніколи не світило Сонце?
7. ...на трав'янисті рослини ніколи не йшов дощ?

**Діагностичний інструментарій для виявлення когнітивного критерію
формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників**

Бесіда «Дерева нашої місцевості»

Мета: виявити, якими знаннями володіють старші дошкільники про дерева нашої місцевості та їхнє значення для навколишнього середовища.

1. З яких частин складається дерево?
2. Які умови потрібні для росту дерев?
3. Які є види дерев?
4. Які є листяні дерева?
5. Які ти знаєш хвойні дерева?
6. Яку користь приносять дерева тваринам?
7. Чому дерева називають «легенями Землі»?

Бесіда «Тваринний світ»

Мета: виявити, якими знаннями володіють старші дошкільники про тваринний світ.

1. На які групи поділяються тварини?
2. Назви свійських тварин, яких ти знаєш.
3. Вовк, лисиця, ведмідь, заєць – це які тварини?
4. Яких тварин називають рибами?
5. Куди на зиму зникають комахи? Чому?
6. Чим відрізняються птахи від інших тварин?
7. Які тварини впадають у сплячку? Чому?

Дидактична гра «Поясніть чому...»

Мета: виявити рівень знань старших дошкільників про явища та об'єкти неживої природи, їхніх станів та властивостей.

Хід гри

Методичні рекомендації. Вихователь задає запитання, а діти повинні дати на нього відповідь. Кожне питання починається зі слів «Поясніть чому...»

1. ... взимку з хмар падає сніг?
2. ... туман з'являється вранці?
3. ... грім і блискавка бувають тільки влітку?
4. ... взимку хмари темні та важкі?
5. ... веселка з'являється влітку після дощу?
6. ... під час туману погано видно?
7. ... людина повинна охороняти водойми, повітря?

**Діагностичний інструментарій для виявлення діяльнісного критерію
формування природничо-екологічної компетентності у старших дошкільників**

Дидактична гра «Оціни вчинок»

Мета: виявити у старших дошкільників ступінь розуміння впливу діяльності людей на навколишнє середовище.

Хід гри

Методичні рекомендації. На фотографіях зображена діяльність людей. Дитина повинна оцінити їхні вчинки.

Перспективний план проведення занять

Дата і час проведення	Тема заняття	Мета заняття	Місце проведення
01.12	Спостереження «Ранковий туман»	Ознайомити дітей з природним явищем – туманом; розвивати пам'ять, мислення; виховувати любов до неживої природи.	Подвір'я ЗДО
03.12	Спостереження «Пухнасті хмарки»	Дати дітям знання про те, як і чому утворюються хмари; формувати уявлення про те, що хмари бувають різними, за появою хмар можна визначити погоду; розвивати допитливість, інтерес у пізнанні природи, пам'ять, мислення; виховувати цікавість.	Подвір'я ЗДО
03.12	Дидактична гра «Буває – не буває»	Перевірити в дітей знання явищ природи.	Подвір'я ЗДО
07.12	Прогулянка «Дерева нашого парку»	Формувати в дітей інтерес до природи через ознайомлення з найближчими об'єктами – деревами; розвивати у дітей вміння самостійно помічати зміни у природі, встановлювати елементарні причинно-наслідкові зв'язки, розпізнавати за зовнішнім виглядом та назвами дерева (береза, горобина, клен, ялина); виховувати бережливе ставлення до природи, дерев, любов до навколишнього середовища.	Парк
08.12	Дидактична гра «Збери картину»	Закріплювати у дітей знання про дерева, навички складання цілого із частин, правильно обирати певну деталь, виконувати дії послідовно; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу; виховувати любов до природи.	Групова кімната
09.12	Заняття з художньо-продуктивної діяльності «Ялинка зелененька»	Закріплювати вміння дітей малювати дерево - ялинку; удосконалювати навички роботи з пензлем та фарбами; розвивати творчі здібності, уміння розміщувати малюнок по центру аркуша, дрібну моторику рук; виховувати охайність, самостійність, співчуття, любов до тварин, природи, дерев.	Групова кімната
09.12	Дидактична гра «Лісова красуня»	Повторити з дітьми зовнішні ознаки ялинки.	Групова кімната

Продовження додатка М

10.12	Природоохоронна акція «Композиція замість ялинки»	Впроваджувати, примножувати традиції дошкільної групи, спонукати батьків та дітей відмовитися від передноворічного винищення дерев; прищеплювати любов до спільної праці дітей та батьків, до природи; виховувати працьовитість, бажання оберігати дерева.	Групова кімната
15.12	Заняття «Птахи лісу. Зимуючі птахи»	Продовжувати формувати знання дітей про птахів, які живуть у лісі; закріплювати вміння розрізняти птахів за зовнішнім виглядом, співом, поведінкою, удосконалювати знання дітей про їх харчування; розвивати допитливість, пам'ять, увагу; виховувати любов до природи, дбайливе ставлення до птахів.	Групова кімната
15.12	Дидактична гра «Зимуючі чи перелітні?»	Формувати уміння дітей об'єднувати в групи птахів за їх ознаками (зимуючі та перелітні); удосконалювати знання дітей про птахів; розвивати увагу, мислення, пам'ять; виховувати любов до природи та дбайливе ставлення до пернатих друзів.	Групова кімната
16.12	Консультація для батьків «Природничо-екологічне виховання дітей в сім'ї»	Ознайомити батьків з важливістю природничо-екологічного виховання дітей у сім'ї; важливістю формування в дітей відповідальності і дбайливого ставлення до природи, моральних принципів природокористування.	Meet
17.12	Природоохоронна акція «Годівничка для птахів»	Привернути увагу батьків і дітей до життя зимуючих птахів, підготовувати їх у складний для птахів час; впроваджувати та примножувати традиції дошкільної групи, прививати любов до спільної праці дітей та батьків; прищеплювати любов до природи; виховувати працьовитість, бажання оберігати природу, птахів.	Групова кімната
21.12	Заняття «Як зимують дикі тварини»	Удосконалювати знання дітей про диких тварин, ознайомити із місцями їх зимівлі, збагачувати словниковий запас; розвивати увагу, пам'ять; виховувати почуття співчуття та любові до тварин.	Групова кімната

Продовження додатка М

21.12	Дидактична гра «Впізнай тварину за тінню»	Закріпити з дітьми знання про диких тварин, їх зовнішній вигляд, вчити знаходити тіні тварин на відповідному фоні; розвивати мовлення дітей, зорове сприйняття, увагу, пам'ять, спостережливість; виховувати активність у грі, любов до тварин і природи в цілому.	Групова кімната
22.12	Заняття з художньо-продуктивної діяльності «Їжачкова сімейка»	Формувати в дітей вміння ліпити їжака, передаючи характерні особливості зовнішнього вигляду, закріплювати уміння працювати з пластиліном та природним матеріалом; розвивати дрібну моторику рук, відчуття форми, творчі здібності; виховувати працьовитість, любов до тварин.	Групова кімната
23.12	Дидактична гра «Загадку відгадай – малюнок відшукай»	Удосконалювати вміння дітей за ознаками, поданими в загадках, відгадувати назви тварин; розвивати мислення, увагу; виховувати любов до живої природи.	Групова кімната
24.12	Віртуальна екскурсія в ліс «Мешканці лісу»	Закріплювати знання дошкільнят про мешканців лісу: дерева, кущі, трави, диких тварин, птахів, комах; розширювати знання дітей про мешканців лісу; закріплювати розуміння значення взаємозв'язків між об'єктами природи; розвивати допитливість, уважність, пам'ять, мовлення, мислення, окомір; виховувати позитивне ставлення до всіх об'єктів природи, бажання охороняти їх.	Групова кімната
28.12	Заняття «Свійські тварини»	Удосконалювати знання дітей про свійських тварин, їхній зовнішній вигляд та особливості будови; розвивати вміння піклуватися про тварин, розгадувати загадки, логічне мислення, увагу, увагу; виховувати любов до свійських тварин.	Групова кімната
28.12	Дидактична гра «Хто з тварин..?»	Закріплювати знання дітей про свійських тварин, їх особливості; розвивати у дітей вміння порівнювати довжину, висоту, вагу, товщину тварин; виховувати любов до свійських тварин, працьовитість.	Групова кімната

Продовження додатка М

29.12	Логічна гра «Що зайве?»	Формувати вміння розрізняти об'єкти живої та неживої природи, закріплювати вміння виділяти характерні ознаки, співвідносити в певну групу; активізувати в мові слова з узагальнюючими значеннями – дикі тварини, свійські тварини, комахи, риби, птахи.	Групова кімната
04.01	Заняття «Охорона довкілля» Тема «Зберігаймо довкілля чистим»	Удосконалювати знання дітей про охорону довкілля; ознайомити з проблемою забруднення навколишнього середовища; підвести дошкільників до того, що необхідно охороняти об'єкти природи, навколишнє середовище; закріплювати раніше отримані знання про рослини, тварин, птахів, комах; збагачувати словниковий запас; розвивати пам'ять, мовлення, екологічну свідомість; виховувати дбайливе ставлення до природи.	Групова кімната
04.01	Дидактична гра «Етикет у природі»	Удосконалювати знання дітей про поведінку в природі; розвивати естетичне сприйняття, уяву, пам'ять; учити аналізувати зображене; виховувати бережливе ставлення до об'єктів природи.	Групова кімната
05.01	Консультація для батьків «Виховання любові до природи починаються з сім'ї»	Ознайомити батьків з роллю природи в житті дитини, важливістю спілкування з нею; сприяти вмінню дітей сприймати її красу, розуміти важливість кожного об'єкта чи явища природи для всього живого; виховувати у дітей бажання її оберігати та примножувати на власному батьківському прикладі.	Meet
	Пам'ятки для батьків «Правила поведіння в природі»	Спонукає батьків взаємодіяти з дітьми з питань природничо-екологічної компетентності, пригадувати з дітьми норми і правила поведінки в природі, реагувати на поведінку оточуючих щодо природи, розповідати про свої дії по охороні навколишнього середовища; розвивати навички дбайливого ставлення до природи у дітей; донести до дітей необхідність збереження навколишнього середовища.	

Спостереження «Ранковий туман»

Мета: ознайомити дітей з природним явищем – туманом; розвивати пам'ять, мислення; виховувати любов до неживої природи.

Хід спостереження

I. Організаційний момент.

Художнє слово

Туман у хованку із нами грає.
Садок, дерева, друзів він від нас ховає.
А з-за хмаринки сонечко як вийде,
То швидко все заховане ми знайдем.

II. Основна частина.

Вихователь. Дітки, погляньте навкруги. Що ми бачимо?

Діти. Ігровий майданчик, гойдалки, дерева. Але все погано видно.

Вихователь. Правильно. А що заважає нам бачити всі ці предмети добре?

Діти. Туман.

Вихователь. Так, ви маєте рацію. Хто знає, що таке туман?

Діти. Це такий дим.

Вихователь. Ні, дітки. Це не дим. Туман утворюється тоді, коли зустрічається тепле і холодне повітря. Вони підіймаються від нагрітої землі. Водяна пара з повітря перетворюється на маленькі крапельки води. Вони такі маленькі, що не падають, а висять у повітрі, доки їх не прожене вітер або не висушать теплі промені сонця.

В яку пору року можна побачити туман найчастіше?

Діти. Восени.

Вихователь. Правильно. Восени це дуже часте явище. Але й сьогодні ми можемо його спостерігати, не дивлячись на те, що зараз початок зими.

У який час доби він буває?

Діти. Вранці.

Вихователь. Так. У туманний ранок на вулиці тепло чи холодно?

Діти. Холодно, навіть коли туман з'являється влітку.

Вихователь. Правильно. Чи добре під час туману видно дерева, людей, дорогу вдалині?

Діти. Ні, погано.

Вихователь. Так. Чим більше крапельок зависає в повітрі, тим гірша видимість. Це густий туман.

Рухлива гра «Крапельки»

Дітки – крапельки. Вони бігають по колу, доки вихователька не скаже слово «Сонце». Бо це означає, що коли з'являється сонце, то крапельки туману осідають на землю, а дітки – присідають.

Вихователь. Відпочили трішки. Побули крапельками туману.

III. Підсумок.

А тепер скажіть, чому з появою Сонечка туман зникає?

Діти. Бо воно висушує крапельки туману.

Вихователь. Від чого ще він може зникнути?

Діти. Від вітру.

Вихователь. Молодці! Ви гарно запам'ятали, що таке туман, як він утворюється та від чого зникає.

Спостереження «Пухнасті хмарки»

Мета: дати дітям знання про те, як і чому утворюються хмари; формувати уявлення про те, що хмари бувають різними, за появою хмар можна визначити погоду; розвивати допитливість, інтерес у пізнанні природи, пам'ять, мислення; виховувати цікавість.

Хід спостереження

I. Організаційний момент.

Читання загадки

По небу, неначе тваринки
Пливуть легенькі ... (хмаринки).

Вихователь. Ви правильно відгадали загадку, дітки. Молодці! Сьогодні ми з вами будемо спостерігати за хмарами.

II. Основна частина.

В загадці було сказано, що хмаринки легенькі. Як ви думаєте, це правда?

Діти. Так.

Вихователь. Чому ви так думаєте?

Діти. Якби вони були важкими, то не літали б по небу.

Вихователь. Правильно. Подивіться в небо зараз і пригадайте хмарки влітку. Вони однакові?

Діти. Ні. Зараз хмари темніші.

Вихователь. Так, зараз хмари темні та важкі. Як ви думаєте, чому я сказала «важкі»? Адже їх неможливо зважити!

Діти. Ми не знаємо.

Вихователь. Коли було літо, то небо було чисте, блакитне. По ньому було небагато біленьких, легеньких хмаринок. Вони літали високо. Це означає, що вони легкі. А темні хмари влітку пролітали рідко. А коли такі були, то з них ішов дощ. Скажіть, в яку пору року дощить частіше?

Діти. Восени.

Вихователь. Так. Давайте пригадаємо про літні хмари. Я говорила, що з темних літніх хмар іде дощ. Часто з громом і блискавкою. Ви знаєте, як вони з'являються?

Діти. Ні.

Вихователь. Коли літнє тепле повітря в небі зустрічається з холодним, то утворюється грім і блискавка, разом з ними йде дощ. Дуже часто після такого явища влітку з'являється веселка. Адже сонячне проміння відбивається від поверхні води і утворює райдугу.

Зрозуміли?

Діти. Так.

Вихователь. Ми з вами поговорили про літні хмари. Вони білі та легкі. Пригадали осінні хмари. Вони темні, важкі, з них часто іде дощ. А зараз не осінь. Яка зараз пора року?

Діти. Зима.

Вихователька. Правильно. Чому ж на небі такі хмари, як восени? Буде дощ?

Діти. Так.

Вихователь. Правильно ви говорите. Взимку може йти дощ, але рідко. Що падає частіше з неба взимку?

Діти. Сніг.

Вихователь. Так. Сніг теж важкий. У хмарах його багато. Тому вони теж темні та важкі.

Дидактична гра «Буває – не буває»

Мета: перевірити в дітей знання явищ природи.

Методичні рекомендації. Вихователь промовляє твердження про явища природи. А дітям потрібно відповісти це буває чи не буває.

Хід гри

Взимку в небі з'являються темні, важкі хмари.

Від сонячного проміння людина може замерзнути.

Із зимових хмар іде сніг.

Блискавка буває влітку.

Влітку на небі літають легенькі хмаринки.

III. Підсумок.

Вихователь. Молодчики. Скажіть, будь ласка, які хмари влітку?

Діти. Білі, легкі.

Вихователь. Правильно. А взимку?

Діти. Темні, сірі та важкі.

Прогулянка до парку «Дерева нашого парку»

Мета: формувати в дітей інтерес до природи через ознайомлення з найближчими об'єктами – деревами; розвивати у дітей вміння самостійно помічати зміни у природі, встановлювати елементарні причинно-наслідкові зв'язки, розпізнавати за зовнішнім виглядом та назвами дерева (береза, горобина, клен, ялина); виховувати бережливе ставлення до природи, дерев, любов до навколишнього середовища.

Хід заняття

(Заняття проходить на вулиці. Рання зима. Сніг ще не випав. На деяких деревах ще залишилось поодинокі листя).

I. Організаційний момент.

Перед прогулянкою в парк з дітьми здійснено повторення правил поведінки біля дороги, в парку.

II. Основна частина

Вихователь. Дітки, скажіть, будь ласка, куди ми з вами прийшли?

Діти. Ми прийшли до парку.

Вихователь. Правильно. Що вам допомогло зрозуміти, що це парк?

Діти. У ньому росте багато дерев.

Вихователь. А може ми в лісі?

Діти. Ні, це не ліс.

Вихователь. А чим відрізняється парк від лісу? Хто небудь може нам пояснити?

Діти. Ми не знаємо.

Вихователь. Парк відрізняється від лісу тим, що тут дерева посаджені людьми в населеному пункті – селі (чи місті). А ліс знаходиться за територією села або міста і він більший за розмірами.

Давайте пригадаємо, яка пора року розфарбовує листя в різні кольори: жовтий, червоний, коричневий?

Діти. Осінь.

Вихователь. Правильно. Вона уже пройшла. А яка пора року настала зараз?

Діти. Зима.

Вихователь. Так, вірно. Настала зима. Холодно, але снігу ще немає. Під ногами ще можна побачити листочки, які впали з дерев.

Скажіть, будь ласка, чому листя опадає?

Діти. Воно мерзне і в нього немає сил триматися на дереві.

Вихователь. Можливо. Які умови потрібні дереву, щоб трималося листя? Давайте пригадаємо.

Діти. Повинно бути тепло, сонячно, волого.

Вихователь. Вірно. А зараз зима. Сонечко інколи світить, але не гріє. Волога є, але лише цієї умови мало для дерева.

Давайте підійдемо до цього дерева. *(Підходять до берези).* Хто знає, як воно називається?

Діти. Це дерево називається береза. В неї кора білого кольору з чорними полосами.

Вихователь. Все правильно. А якого кольору вона має листя восени?

Діти. Жовтого.

Вихователь. Так, молодці. Давайте пройдемо далі. *(Підходять до клена).*

Чи знаєте, що це за дерево?

Діти. Це клен.

Вихователь. Вірно. Що допомогло вам визначити його назву?

Діти. Ми зрозуміли по листячку.

Вихователь. Яке воно, скажіть, будь ласка?

Діти. Воно схоже на людську долоню. Колір восени буває різний – жовтий, оранжевий, червоний, коричневий.

Вихователь. Які ви в мене розумнички!

Давайте ми з вами назбираємо листочків і пограємося з ними.

Рухлива гра «Ми листочки»

Ми – листочки, ми – листочки,

Ми осінні всі листочки.

На гілках дерев сиділи,

Вітер дунув – полетіли.

Давайте послухаємо, як шурхотить листячко під ногами. (*Ходять по листю*).

А зараз сходимо в гості ще до одного дерева. (*Підходять до горобини*).

Послухайте віршик про нього.

Хто в хустині червоненькій

Став у лісі між дубів?

Може дівчинка маленька

Назбирати прийшла грибів?

Ні, не дівчинка там стала, -

Горобина виростала.

Ту хустину гаптувала

Щедра осінь золота.

Отже, що це за дерево, дітки?

Діти. Це дерево – горобина.

Вихователь. А яке це дерево, високе чи низьке?

Діти. Високе.

Вихователь. Давайте торкнемося до стовбура. Він твердий чи м'який?

Діти. Твердий.

Вихователь. Що ще є на дереві?

Діти. Листочки.

Вихователь. Вірно. Якого вони кольору та розміру?

Діти. Кожен листочок червоно-коричневого кольору із зубчиками.

Вихователь. Правильно. Що ще ми бачимо на горобині?

Діти. Ягідки.

Вихователь. Так. Якого вони кольору? Чи можна їх їсти?

Діти. Вони маленькі, червоненькі. Їх їдять пташки.

Вихователь. Молодці, дітки, що ви це знаєте!

Давайте ще раз глянемо на дерева, до яких ми щойно підходили. Погляньте уважно на їхні листочки. Чи схожі вони?

Діти. На вигляд листя не схоже. Воно майже все лежить на землі.

Вихователь. Вірно. Листя опало. А дерева, на яких росте листя називаються листяні. Які ще листяні дерева ви знаєте?

Діти. Яблуня, дуб, груша, слива та ін.

Вихователь. Правильно. Дітки, погляньте: в кінці парку росте ще одне дерево, яке ми не помітили. Давайте підійдемо до нього. (*Підходять до ялинки*).

Що це за дерево?

Діти. Це ялинка.

Вихователь. Так, це вона. А як ви це зрозуміли?

Діти. В неї зелені голочки на гілках. Вони не осипаються, як у тих дерев.

Вихователь. Правильно. Це також листяне дерево?

Діти. Так, листяне.

Вихователь. Ні, ялинка – це не листяне дерево. У неї замість листя – голочки-хвоїнки. Це хвойне дерево.

Може ви знаєте ще якісь хвойні дерева?

Діти. Сосна.

Вихователь. Так, у нас ростуть частіше саме сосна та ялина. А яка між ними різниця?

Діти. У сосни довші голочки, ніж у ялинки.

Вихователь. Дітки, подивіться на всі дерева, про які ми сьогодні говорили. Чи однакову вони мають будову? Давайте пригадаємо, з яких частин складається дерево?

Діти. Корінь, стовбур, гілки, листя.

Вихователь. Правильно. А ще в усіх рослин є квіти, плоди і насіння.

А для чого взагалі потрібні дерева?

Діти. Дерев потрібні для краси, для того, щоб на них сиділи та жили птахи.

Вихователь. Правильно. А ще вони потрібні не тільки птахам, а й тваринам. Наприклад білочки роблять собі дім у деревах – дупло. Комахам потрібні дерева для того, щоб перезимувати під корою. Та найголовніша користь дерев – це очищення повітря від шкідливих забруднень. Чим більше дерев, тим чистіше повітря. Тому ліси називають легенями нашої планети.

Вихователь. Скажіть, дітки, які групи дерев ми сьогодні розглянули та які дерева сюди відносяться?

Діти. Листяні - береза, клен, горобина. Хвойні – ялинка.

Вихователь. Правильно. А ще назвіть, будь ласка, які умови потрібні для росту і розвитку дерев?

Діти. Світло, тепло, волога.

Вихователь. Так. Сьогодні ми поговорили про дерева та їх будову та те, яку користь вони приносять.

Отже, треба берегти дерева. Вони дуже всім потрібні!

На цьому наша прогулянка закінчилася. Вирушаймо в групу.

Дидактична гра «Збери картину» (з використанням репродукції картин)

Мета: закріплювати у дітей знання про дерева, навички складання цілого із частин, правильно обирати певну деталь, виконувати дії послідовно; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу; виховувати любов до природи.

Методичні рекомендації. Перед дітьми лежить розрізана на частини картинка. Необхідно її скласти та правильно назвати зображене дерево. (Для гри використовуються репродукції картин).

В.-Ван Гог «Осінній пейзаж з чотирма деревами»

А. Сіслей «Осінній пейзаж»

І. Шишкін «Ранок у сосновому лісі»

І. Грабар «Біла береза»

Заняття «Птахи лісу. Зимуючі птахи»

Програмовий зміст: продовжувати формувати знання дітей про птахів, які живуть у лісі; закріплювати вміння розрізняти птахів за зовнішнім виглядом, співом, поведінкою; удосконалювати знання дітей про їх харчування; розвивати допитливість, пам'ять, увагу; виховувати любов до природи, дбайливе ставлення до птахів.

Попередня робота: читання художніх творів про птахів, спостереження за птахами на прогулянці, проведення заняття «Перелітні птахи».

Матеріали та обладнання: відео «Зимуючі птахи», інтерактивна дошка.

Хід заняття

І. Організаційний момент.

Вихователь. Добрий день, мої малята,
Любі хлопці та дівчата.
Подивіться у віконце-
Заглядає ледве сонце,

Бо прийшла до нас зима
 І тепла уже нема.
 Сонце вже не дуже гріє
 Та ще й вітер як повіє,
 То вже холод відчуваєм,
 Куртки, шапки одягаєм.
 А пташки на дереві сидять,
 Із годівниць зерняточка їдять.
 Їх тут лишилось небагато
 У ріднім краї зимувати.
 А які ж саме, пригадаймо.
 Нашу роботу починаймо!

II. Основна частина.

Як ви думаете, про яких птахів ми сьогодні будемо говорити?

Діти. Про птахів, які залишаються зимувати тут.

Вихователь. Правильно. Ці птахи називаються зимуючими.

Переглянемо цікаве відео про птахів. (*Перегляд відео*)

Відео супроводжується запитаннями від вихователя після ознайомлення з кожною пташкою:

- З якою пташкою ми щойно ознайомилися?
- Яка вона на вигляд?
- Чи боїться вона лютих морозів?
- Чим найбільше подобається ласувати цій пташці?
- Де взимку вона знаходить їжу?

Фізкультхвилинка

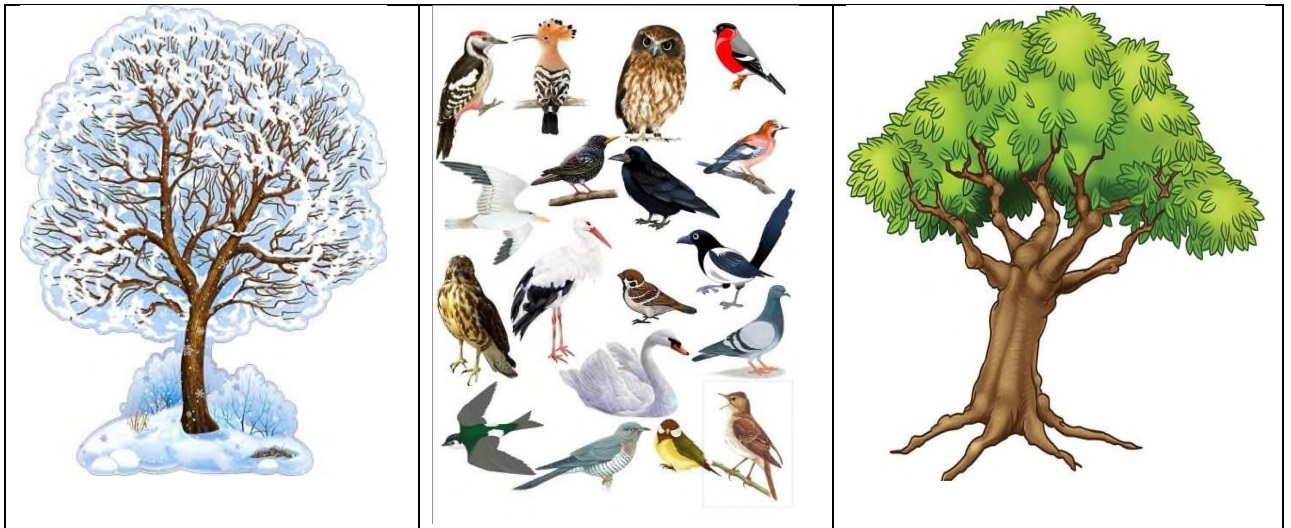
(з використанням вірша Г. Демченко «Синички»)

У синички
 білі щічки.
 Чорна шапка,
 Сірі лапки.
 Фартушок жовтавий,
 Голосок ласкавий:
 Цвінь- цінь, цвінь- цінь,
 Я працюю цілі дні.
 Все шмигляю між гілок,
 Все шукаю комашок.

Дидактична гра «Зимуючі чи перелітні?»

Мета: формувати уміння дітей об'єднувати в групи птахів за їх ознаками (зимуючі та перелітні); удосконалювати знання дітей про зимуючих та перелітних птахів; розвивати увагу, кмітливість, мислення, пам'ять; виховувати любов до природи та дбайливе ставлення до пернатих друзів.

Методичні рекомендації. З різних боків дошки зображення двох дерев на галявині (дерево в снігу та дерево з зеленим листям). В центрі – зображення птахів. Діти по черзі підходять до інтерактивної дошки. На дерево зі снігом саджають зимуючих птахів, а на зелене – перелітних.

Вихователь. Не треба забувати, що зима для птахів – важкий період. Адже їм дуже складно знайти собі їжу. Всі місця, в яких раніше пташки знаходили харчування, покриті снігом або, ще гірше, льодом. Тому в цей важкий для них час люди повинні їм допомагати.

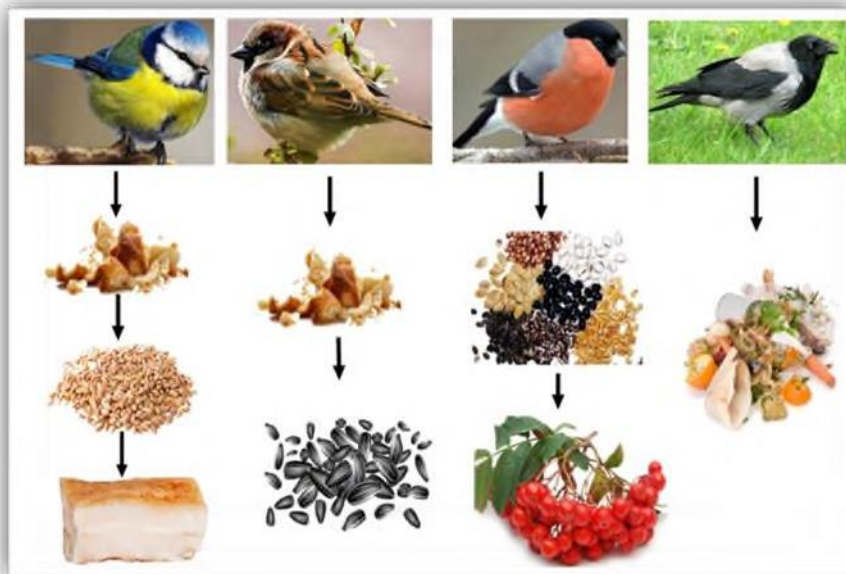
Пригадайте, чим ми можемо допомогти птахам?

Діти. Насипати зерна, насіння, крихти в годівнички.

Вихователь. Правильно, дітки. Це дуже важливо! Адже пташці, як і людині, щодня хочеться їсти. Будете щодня підгодовувати їх?

Діти. Так!

Вихователь. Ось погляньте, що полюбляє їсти кожна з пташок.

(Робота із зображенням на інтерактивній дошці)

Синичка любить крихти хліба, зерно та не солоне сало.

Горобець – крихти хліба та насіння.

Снігур – різне зерно, насіння та ягоди горобини.

Ворона – залишки їжі, фруктів та овочів.

III. Підсумок заняття.

Вихователь. На сьогоднішньому занятті ви добре працювали. Давайте ще раз пригадаємо, яких зимуючих птахів ви запам'ятали?

(Відповіді дітей).

Як ми можемо допомогти пташкам узимку?

Заняття «Як зимують дикі тварини»

Програмовий зміст: удосконалювати знання дітей про диких тварин, ознайомити із місцями їх зимівлі, збагачувати словниковий запас; розвивати увагу, пам'ять; виховувати почуття співчуття та любові до тварин.

Попередня робота. Робота з дидактичним матеріалом «Дикі тварини», читання художніх творів про диких тварин, перегляд відео «Уроки тітоньки Сови».

Матеріали та обладнання. Іграшки фіксиків Сімки та Нулика, картинки для дидактичної гри «Впізнай тварину за тінню», зображення тварин під час зимової сплячки (їжака, ведмедя, борсука), зайців з сірим і білим хутром, егеря, риби,

Хід заняття

I. Організаційний момент.

Вихователь. Сьогодні до нас у гості завітали два персонажі із відомого вам мультфільму. Дізнатись хто це ми зможемо після того, як відгадаємо загадку.

Ці братик і сестричка дуже маленькі.

Швидкі вони дуже і проворненькі.

Щоб людина не побачила –

Відразу ховаються.

А якщо не встигли –

В гвинтики перетворюються.

З Дім Дімичем вони друзі найкращі.

Ніколи не залишають його на призволяще.

Ви здогадалися, діти, що це за герої,

Що визволити можуть з біди будь-якої?

Діти. Фіксики.

Вихователь. Правильно. Сьогодні до нас у гості завітали фіксики Сімка і Нулик. Вони знають дуже багато всього і допомагають діткам розібратися. Але в них виникло питання: «Куди взимку зникають деякі тварини?»

II. Основна частина.

Давайте пригадаємо, яких диких тварин ви знаєте? Для цього пограємо в гру «Впізнай тварину за тінню».

Дидактична гра «Впізнай тварину за тінню»

Мета: закріпити з дітьми знання про диких тварин, їх зовнішній вигляд, вчити знаходити тіні тварин на відповідному фоні; розвивати мовлення дітей, зорове сприйняття, увагу, пам'ять, спостережливість; виховувати активність у грі, любов до тварин і природи в цілому.

Інструкція. Перед дітьми лежать зображення тіні диких тварин. Вихователь пропонує дитині обрати будь-яку тінь на картці. Дитина обирає і називає, яка тваринка це може бути.

Вихователь. Молодці! А яких диких тварин ви ще знаєте?

(Діти називають диких тварин, яких вони знають).

Вихователь. Нулик на вушко мені нашептав, що взимку він не бачив ведмедя, їжака, борсука. Куди вони зникають? Хто може пояснити.

Діти. Взимку вони сплять.

Вихователь. Правильно. А де вони сплять?

(Коли діти пояснюють або не можуть пояснити, то пояснює вихователь і використовує наочність із зображенням цих тварин під час зимової сплячки).

Вихователь. Чому вони взимку сплять?

Діти. Їм холодно і нічого їсти.

Вихователь. Я згодна з вашою відповіддю. Тепер фіксики знатимуть, куди взимку зникають ці тварини.

А ми у сплячку не впадаємо. Тому давайте трохи відпочинемо.

Фізкультхвилинка

Звірі в лісі проживають

І роботу також мають.

Тож виходять на полянку

І зарядку роблять зранку.

Встали й ми побіля парт.

Встали всі: - Мерщій на старт.

Лапки вгору, лапки вниз,

Землі-матінці вклонись.

Сонцю руки простягни,

До проміння поверни.

А тепер прогнімо спину

І заremo на хвилину.

Розігнулись, пострибали,
Потім трішки політали
І на стільці посідали.

Вихователь. А чому решта тварин не впадають у сплячку?

Діти. У них теплі шуби і є що їсти.

Вихователь. Правильно. На зиму тварини змінюють шубку на теплішу, а зайчик навіть змінює колір. Пригадайте, якого вона кольору.

Діти. Білого.

(Демонстрація зображення зайців з сірим і білим хутром)

Вихователь. А чому саме білого кольору?

Діти. Щоб сховатися від лисички і вовка, які можуть його з'їсти, бо в білій шубі його погано видно.

Вихователь. Так. А що зайчик їсть взимку?

Діти. Він знаходить на городах залишки капусти, гризе кору дерев.

Вихователь. А якщо зима дуже сніжна та морозна, то лісник чи єгер підгодовує диких тварин. Він приносить сухе сіно та гілочки дерев з сухим листям для косуль, оленів, лосів. Овочі та фрукти для зайчиків. Зерно – для птахів. А рибаки роблять ополонки на річках та ставках для риб, щоб у воду потрапляло повітря.

(Демонстрація зображення єгеря).

Діти. А для чого риbam повітря, адже вони живуть у воді?

Вихователь. Риби підіймаються на поверхню води, щоб вдихнути повітря і наповнити свій повітряний міхур. Це потрібно для того, щоб вона могла плавати на різній глибині.

Хто знає, чим відрізняється риба від інших тварин?

(Демонстрація зображення риби)

Діти. У неї немає лапок, а є плавники.

Вихователь. А ще її тіло вкрите лускою.

III. Підсумок заняття.

Сімка і Нулик дуже задоволені вашою роботою. Вони дізналися багато нового та цікавого про зимівлю тварин. Тепер цією інформацією вони зможуть поділитися з іншими фіксиками.

Давайте повторимо, яких диких тварин ви сьогодні згадували?

(Відповіді дітей)

Вихователь. Молодці. Я рада, що ви багато знаєте про диких тварин та їх зимівлю.

Дидактична гра «Загадку відгадай – малюнок відшукай»

Мета: удосконалювати вміння дітей за ознаками, поданими в загадках, відгадувати назви тварин; розвивати мислення, увагу; виховувати любов до живої природи.

Методичні рекомендації. Вихователь зачитує дітям загадку, а вони повинні без слів обрати правильне зображення – відповідь.

В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст пухнастий має.
Їй на місці не сидиться.

Як зовуть її? ... (Лисиця)

1. Влітку – сірий, взимку – білий,
Полохливий, несміливий,
Попсує в городі грядку –
Утікає без оглядки.

А собачий чує гавкіт,
Так душа одразу в п'ятки. (Засць)

2. Засвітилися серед ночі
В темній хащі жовті очі.

Наче лісу грізний дух-
Гострі ікла, сірий смух.
Полювати йде хижак.
На весь ліс наводить жах. (Вовк)

3. Ще не впав на землю сніг,
Він ховається в барліг.

І до теплої весни
Поринає він у сні. (Ведмідь)

4. Ця свиня живе у лісі,
Спить, зарившись в тепле листя,
Має ікла і щетину,
Жолуді збира всю днину.
Як же зветься цей іклан?

Знають всі, що це ... (Кабан)

5. Жовта блискавка невпинна
Між деревами пролине,
З гілки плигає на гілку
Ця мала руденька ... (білка).

6. Смужка темна, хвіст пухнатий,
Любить їжу полоскати
Перед тим, як з'їсти має.

Ну і хто його впізнає? (Єнот)

7. Лісом котиться клубок,
В голках спинка і бочок.
Він полює ночами
За жуками і мишами. (Їжак)

Віртуальна екскурсія в ліс

Тема. Мешканці лісу.

Програмовий зміст: закріплювати знання дошкільнят про мешканців лісу: дерева, кущі, трави, диких тварин, птахів, комах; розширювати знання дітей про мешканців лісу; закріплювати розуміння значення взаємозв'язків між об'єктами природи; розвивати допитливість, уважність, пам'ять, мовлення, мислення, окомір; виховувати позитивне ставлення до всіх об'єктів природи, бажання охороняти їх.

Обладнання: мультимедійна презентація.

Попередня робота: бесіди та казки про природу, спостереження у природі, дидактичні ігри природничо-екологічного змісту, заняття з тем «Дерева», «Дикі тварини», «Птахи», «Комахи».

Тип: узагальнююче заняття.

Хід заняття

I. Організаційний момент.

Вихователь: Дітки, сьогодні ми з вами відправимось у віртуальну подорож до дуже красивого місця. А дізнатися про нього ви зможете, коли відгадаєте загадку.

Стоїть перед нами дім,
Багато звірів живе в нім,
А ще птахів, рослин, комах.
Для нього небо – його дах.
Деревами він весь заріс
І називають його ... (ліс).

II. Основна частина.

Діти, ви правильно відгадали загадку. Молодці! Це місце – ліс. А скажіть, будь ласка, чому в загадці було сказано, що ліс – це дім?

Діти: Ліс – це дім для тварин, птахів, комах, рослин та дерев. Вони в ньому живуть.

Вихователь: Вірно. Ми з вами теж відвідаємо його. Але не треба забувати, що ми в лісі тільки гості. Тому давайте пригадаємо правила поведінки у лісі.

(Діти по черзі називають правила поведінки у природі).

Вихователь: Молодці, дітки. Правила ви знаєте добре. Головне – завжди їх дотримуйтеся.

Тепер ми можемо завітати до лісу. Скажіть, діти, що це за дерево зустрілося на нашому шляху? (Слайд 2)

Діти: Це дуб.

Вихователь: Правильно. Розкажіть, яке воно на вигляд?

Діти: Воно високе. З широкими гілками. У нього товстий стовбур. На його гілках ростуть хвилясті листочки та жолуді.

Вихователь: Вірно. Йдемо далі. А ось ще одне дерево. Як воно називається?

Діти: Береза.

Вихователь: Так. А як ви зрозуміли, що це саме вона?

Діти: Береза має білий стовбур з чорними смужками. Її тоненькі гілочки похилені до низу.

Вихователь: Молодці. Все вірно. А що це за дерево таке?

Діти. Це – ялинка. Вона має зелені голочки.

Вихователь: Які ви в мене розумнички. А які ще дерева ростуть у лісі?

Діти: Сосна, клен, ясен, осика та ін.

Вихователь: (Слайд 3)

А он далі видніється рослинка, в якій багато тоненьких твердих стовбурів. Що ж це за дивина?

Діти: Це кущ.

Вихователь: Так, правильно. А хто знає, що це за кущ?

Діти: Так. Це калина. Вона має червоненькі ягоди невеликого розміру, кислі на смак.

Вихователь: Що ще ви знаєте про калину?

Діти: Мама заварює взимку з неї чай, щоб не хворіти.

Вихователь: Правильно. А он погляньте, далі росте ще один кущ теж з червоними ягідками. Це теж калина?

Діти: Ми не знаємо. У цієї рослини інші ягоди.

Вихователь: Це шипшина, дітки. Вона може рости в лісі, біля будинку, в парку. В неї дуже корисні червоненькі ягоди, які люди використовують також для лікування. А тварини та птахи теж ними ласують. Які ще кущі вам відомі?

Діти: Бузина, глід та ін.

Вихователь: Правильно. Ой... , а хто це заховався під кущиком? (Слайд 4)
Подивіться, дітки.

Діти: Це зайчик.

Вихователь: Так, це він. А як ви зрозуміли?

Діти: Він боїться і труситься. Ще має довгі вуха, короткий хвіст, сіреньку шубку.

Вихователь: Його шубка завжди сірого кольору?

Діти: Ні, взимку він змінює її на білу, щоб хижак не зміг його побачити на снігу.

Вихователь: Правильно. А хто такий хижак?

Діти: Це тварина, яка може з'їсти зайчика: лисиця, вовк та ін.

Вихователь: Розкажіть, будь ласка, що небудь про лисицю та вовка.

Діти: Лисиця рудого кольору, має пухнастий, довгий хвіст. Вона хитра.

Вовк – сірий, бігає на чотирьох лапах, полюбляє їсти м'ясо.

Вихователь: Ви правильно говорите. Молодці! Давайте з вами пригадаємо, які ще дикі тварини живуть у лісі та що ви про них знаєте?

(Розповідь дітей про ведмедя, кабана, їжака та ін.).

Вихователь: Ви в мене – молодці! Багато цікавого розповіли. А тепер давайте трохи відпочинемо та виконаємо вправи.

(Слайд 5)

Фізкультхвилинка

Лапки в боки, вгору вушка —

Скачуть білочки-подружки.

Один, два, три, чотири, п'ять,

По гілках вони летять.

Один, два, три, чотири, п'ять,

Люблять білочки стрибать.

Вихователь. Ми з вами відпочили. Працюємо далі.

(Вмикається кування зозулі – Слайд 6).

Що це за звук чути в лісі?

Діти: Це кує зозуля.

Вихователь: Молодці! Правильно визначили її спів. Це пташка – зозуля. Пригадайте, чим птахи відрізняються від інших тварин?

Діти. Птахи мають пір'я.

Вихователь. Так. А пам'ятаєте, як виглядає зозуля? Що ви про неї знаєте?

Діти: У неї тіло вкрите пір'ячком сірого кольору.

Вихователь. Правильно пам'ятаєте. Зозуля саме так і виглядає. Продовжимо свою екскурсію далі. Погляньте, діти. На гілці сидить ще якась пташка. Може хтось знає, як вона називається?

Діти: Ця пташка називається одуд.

Вихователь: Вірно, це одуд. Давайте послухаємо, як він співає.

(Спів одуда).

Що ви можете розповісти про нього?

Діти: Одуд має тоненький дзьобик, гарний чубчик, який при розкритті схожий на віяло. Основний колір пір'я – коричневе, а також є біле та чорне.

Вихователь: Які ви уважні. Все правильно сказали.

(Чути звук стуку дятла).

Вихователь: Що це за звук?

Діти: Може це люди заготовляють дрова на зиму?

Вихователь: Ні. Це працює дятел. А може ви знаєте, що саме він робить?

Діти: Він стукає по дереву. Дістає комах з-під кори дерев.

Вихователь: Правильно. Який він на вигляд?

Діти: У дятла голова чорна з червоненьким п'ятном, чорні крила, сіренький животик. Він має твердий дзьобик, для того, щоб добувати різних комах.

Вихователь: Вірно. Яких птахів, що мешкають у лісі, ви ще знаєте? Назвіть їх, будь ласка.

Діти: Сойка, сова, синичка та ін.

Вихователь: Добре. Ми вже говорили про те, чим харчується дятел. Нагадайте мені, будь ласка. Що це?

Діти: Він дістає черв'ячків і комах.

Вихователь: Правильно! Це теж лісові мешканці. Яких комах ви знаєте?

Діти: Комарі, мухи, кліщі, метелики, сонечко та ін.

Вихователь: Добре. Давайте поглянемо на зображення. (Слайд 7)

Можливо, ми забули назвати якусь комаху. Давайте по черзі назвемо всіх, хто тут зображений та розповімо про їх зовнішність.

(Робота зі слайдом. Діти перевіряють та називають по черзі комах та роблять їх опис).

III. Підсумок заняття.

Вихователь: Ми згадали багатьох мешканців лісу. Давайте ще раз повторимо. Які групи тварин ми сьогодні пригадували?

Диких тварин ще є дуже багато. Ми пригадали невелику частину. Ви сьогодні добре працювали. Молодці! (Слайд 8)

Заняття «Свійські тварини»

Програмовий зміст. Удосконалювати знання дітей про свійських тварин, їхній зовнішній вигляд та особливості будови; розвивати вміння піклуватися про тварин, розгадувати загадки, логічне мислення, увагу, уяву; виховувати любов до свійських тварин.

Попередня робота. Читання творів про свійських тварин, створення малюнків, конструювання свійських тварин із кольорового паперу та пластиліну.

Матеріали та обладнання. Фланерограф зі свійськими тваринами, зображення бабусі, загадки про тварин, зображення свійських тварин до дидактичної гри «Хто з тварин...?»

Хід заняття

I. Організаційний момент.

Вихователь. Добрий день, дітки! До нас у гості прийшла бабуся. Її зовуть Загадка. Сьогодні вранці вона вийшла на подвір'я і не побачила нікого із своїх улюбленців. Вона просить допомогти їй знайти домашніх тварин. Вона принесла нам про них загадки. Давайте ми їх відгадаємо та тваринок відшукаємо.

Працювати ми будемо з фланерографом.

II. Основна частина.

На дошці знаходиться фланерограф із зображенням господарчого двору. Коли діти відгадують загадки, то зображення з цією твариною прикріплюватимуть на нього та розповідатимуть про неї за даними запитаннями:

- Що це за тварина?
- Який її зовнішній вигляд?
- Де вона живе?
- Чим живиться?
- Яке значення цієї тварини в житті людини?
- Що ще ви знаєте про неї?

Вихователь. Слухайте загадки.

По лужку та полонині
 Все мандрує в кожушині.
 Навіть влітку одяганку
 Не лиша вона на ганку.

Діти. Вівця.

Вихователь. Правильно. Наступна загадка.

Давно відомий він тобі:
Коли на сонечку дримає,
Він колискову сам собі
Під ніс тихесенько співає.
Що в пісні тій — ніхто не зна,
І ми про це тут не напишем.
Ми тільки знаєм, що вона
Не до вподоби мишам!

Діти. Кіт.

Вихователь. Вірно. Наступна загадка.

У дворі не ловить гав,
Каже грізно: «Гав-гав-гав!»
Пильно дім охороняє,
Кицю Мурку захищає,
Бачить з буди двір увесь...
Хто це, дітки? Звісно,...

Діти. Пес.

Вихователь. Молодці. Слушайте далі.

Має дуже прудкі ніжки,
Наставляє грізно ріжки
На великого собаку.
Той сховався з переляку.
А дасте ви їй травиці,
Кухлик чистої водиці —
Молочком вас пригостить.
Хто вона? Ану скажіть!

Діти. Коза.

Вихователь. Вірно. Наступна загадка.

Я великий і красивий,
Як біжу, то в'ється грива.
Хвіст у мене довгий-довгий,
Він у мене, мов шовковий.

Діти. Кінь.

Вихователь. Ви правильно відгадали. Слушайте наступну загадку.

Хто пасеться на лужочку
Товстобокий, наче бочка?
Любить сіном ласувати,
Молочко дає малятам.
— Будьте, му-му-му, здорові
І подякуйте...

Діти. Корові.

Вихователь. Правильно. Наступна загадка.

Ходить-бродить по двору
І лякає дівчорі.
Загелгоче, зашумить,
Наче зараз полетить.
Розбігайтеся, малята,
Бо почне він вас щипати!

Діти. Гусак.

Вихователь. Вірно. Працюємо далі.

В неї замість носа — рило,
 Весь город ним перерила.
 Хрюкає вона: «Хрю-хрю,
 Дуже їсти я люблю!»
 У багнюці спить щодня
 Ця замурзана...

Діти. Свиня.

Вихователь. Правильно. Наступна загадка.

Як і зайчик, має вушка,
 Весь пухнастий, як подушка,
 Любить моркву, капустину,
 Лагідний, немов дитина.
 Білий, ніби заметіль,
 В клітці спить маленький...

Діти. Кріль.

Вихователь. Вірно. Працюємо далі.

Ходить птаха по подвір'ю:
 Гребінець, борідка, пір'я.
 А якщо сіда в гніздечко —
 Нам несе вона яєчко.

Діти. Курка.

Вихователь. Молодці, дітки. Всіх тварин повернули бабусі. Вона дуже вам вдячна за це. А давайте пригадаємо з вами, як же називається група тварин, яка мешкає у людей вдома чи на подвір'ї?

Діти. Домашні тварини.

Вихователь. Так. Вони домашні, але їх ще називають свійські тварини. А як називаються тварини, які живуть не з людьми?

Діти. Дикі.

Вихователь. Правильно. Ви гарно попрацювали. Тепер час відпочити.

Фізкультхвилинка

Працювати перестали
 І тепер всі дружно встали.
 Будемо відпочивати,
 Нумо, вправу починати!
 Руки вгору, руки вниз
 І легесенько пригнись.
 Покрутились, повертілись,
 На хвилинку зупинились.
 Пострибали, пострибали,
 Раз — присіли, другий — встали.
 На стільці всі посідали.

Вихователь. Добре, дітки. Відпочили. А тепер пропоную вам пограти в гру «Хто з тварин...?»

Дидактична гра «Хто з тварин...?»

Мета. Закріплювати знання дітей про свійських тварин, їх особливості; розвивати у дітей вміння порівнювати довжину, висоту, вагу, товщину тварин; виховувати любов до свійських тварин, працьовитість.

Методичні рекомендації. Дітям пропонується зображення тварин парами. Вихователь зачитує запитання. Їм потрібно визначити, хто з тварин вищий, швидший, довший, легший.

Хід гри

Запитання 1. Хто з тварин вищий?

Запитання 2. Хто з тварин товщий?

Запитання 3. Хто з тварин швидший?

Запитання 4. Хто з тварин важчий?

Вихователь. Молодці, дітки.

III. Підсумок заняття.

Давайте пригадаємо, як називається група тварин, яка мешкає на людських подвір'ях?

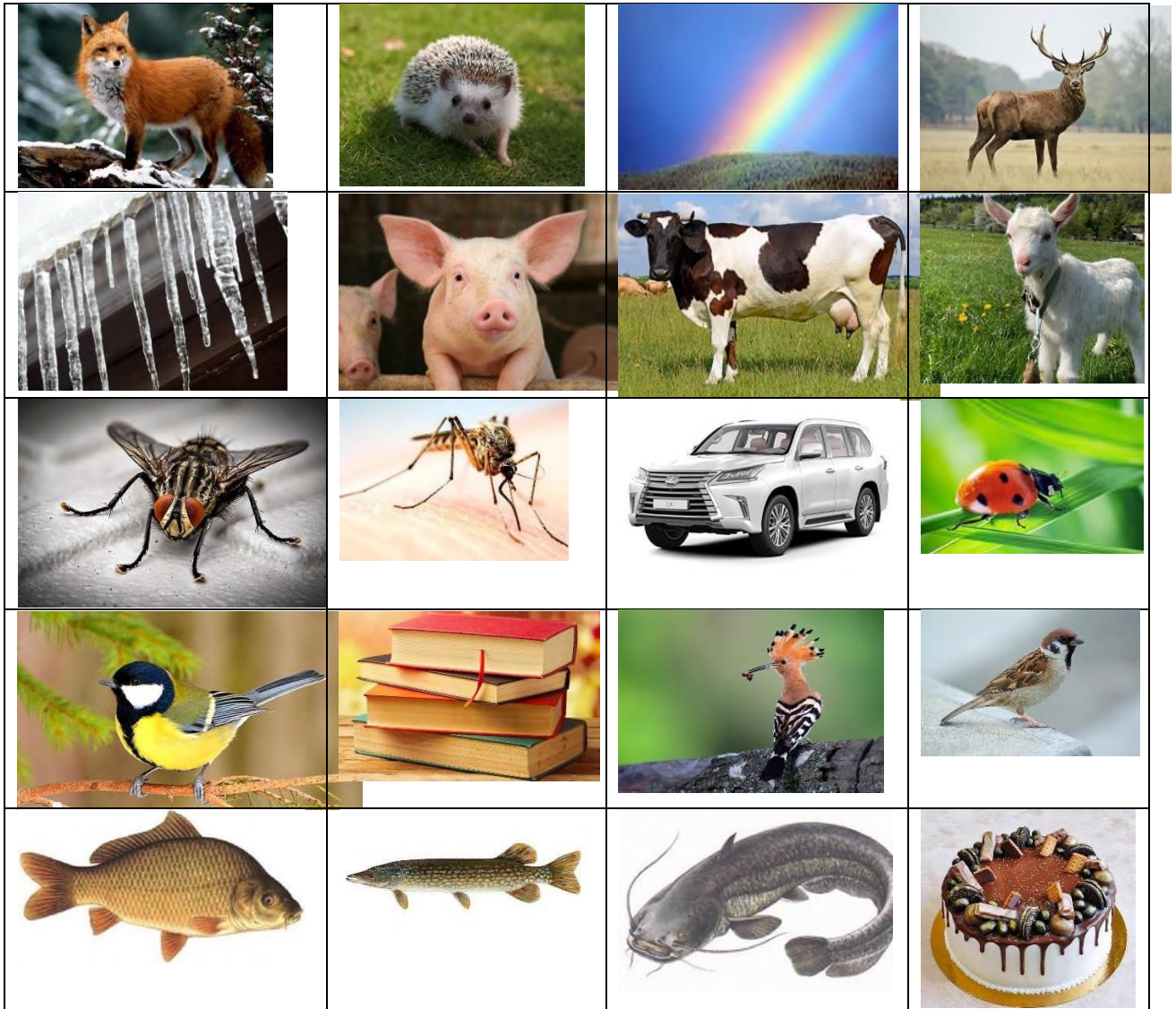
Діти. Свійські тварини.

Вихователь. Правильно. Ви гарно попрацювали і запам'ятали, які є свійські тварини, чим вони відрізняються від диких. Вмісте їх порівнювати за висотою, товщиною, вагою, швидкістю.

Логічна гра «Що зайве?»

Мета: формувати вміння розрізняти об'єкти живої та неживої природи, закріплювати вміння виділяти характерні ознаки, співвідносити в певну групу; активізувати в мові слова з узагальнюючими значеннями – дикі тварини, свійські тварини, комахи, риби, птахи.

Методичні рекомендації: Перед дітьми лежить ряд карток із зображенням. Вони називають зображені об'єкти і визначають, що зайве. Решту об'єктів називають одним словом.

Заняття «Охорона довкілля»

Тема. Зберігаймо довкілля чистим.

Програмовий зміст. Удосконалювати знання дітей про охорону довкілля; ознайомити з проблемою забруднення навколишнього середовища; підвести дошкільників до того, що необхідно охороняти об'єкти природи, навколишнє середовище; закріплювати раніше отримані знання про рослини, тварин, птахів, комах; збагачувати словниковий запас; розвивати пам'ять, мовлення, екологічну свідомість; виховувати дбайливе ставлення до природи.

Попередня робота. Читання художніх творів про природу, вивчення тем «Дерева», «Дикі тварини», «Комахи».

Матеріали та обладнання. Зображення природи України, Червона книга України, оповідання В. Сухомлинського «Смітник» та ілюстрація до нього, зображення до гри «Етикет у природі».

Хід заняття

I. Організаційний момент.

Добрий день, мої малята,
Любі хлопчики й дівчата.

II. Основна частина.

Послухайте вірш, який називається «Різні довкілля»

Різні довкілля на нашій землі:

Гори високі, ліси і гаї.

Поля безкраї, глибокі моря.

Все це Україна, це наша земля.

В спеку приємно бути у лісі

Десь на Волині чи на Поліссі.

Трави цілющі там проростають,

Люди грибочки поживні збирають.

Дикі тварини і різні птахи

Ліс звеселяють на всі голоси.

Всіх причаровує й вабить краса,

Є у природи якась таїна.

Запам'ятайте, хоч ви ще й малі,

Ліс — це багатство, легені Землі.

Вихователь. Про що розповідається у вірші?

Діти. Про природу, її красу.

Вихователь. Правильно. Природа нашої країни дуже гарна. Вона дає людині все – сонячне тепло, воду, чисте повітря, рослин, тварин, ґрунт, нафту та багато іншого. А що потрібно робити, щоб все це не зникло, а й надалі радувало нас і приносило користь?

Діти. Оберігати.

Вихователь. Від кого оберігати?

Діти. Від людей.

Вихователь. А чим люди можуть шкодити навколишньому середовищу?

Діти. Вони викидають сміття, спилюють дерева, у річки виливають погану воду.

Вихователь. Так, саме цим люди наносять довкіллю шкоду.

Послухайте оповідання В. Сухомлинського «Смітник»

Зранку сім'я зібралась за столом. Марійка узялася допомагати прибирати після сніданку, але побачила, що запізнюється до школи. Схопивши відерце зі сміттям, вона потихеньку викинула його у квітник, який був розбитий позаду будинку. Дівчинка часто викидала туди сміття, коли запізнювалась до школи.

Якось дідусь попросив її полити квіти у квітнику. Марійка пішла за будинок і побачила, що замість квіток там лежить купа сміття.

- Звідки ж узявся цей смітник? - запитав здивовано дідусь .
- Я не знаю, - сказала Марійка, і почервоніла. Їй було соромно за зіпсовані квіти.

Бесіда за змістом оповідання:

- Як звали дівчинку з оповідання?

- Чи допомагала вона вдома?

- Чим вона допомогла дідусю?

- Куди вона викинула сміття?

- Чи правильно зробила дівчинка?

- А куди треба було віднести сміття?

- Як дівчинка зреагувала на запитання дідуса про сміття на клумбі?

Вихователь. Дівчинка викинула сміття на клумбу – її вчинок поганий. А уявіть собі, якби всі люди нашої планети викинули по одному папірцеві, вважаючи, що це – невелика шкода. Якщо так думатиме кожна людина, то папірців, пляшок, банок буде незліченна кількість. Вся територія перетвориться на великий смітник. Що потрібно робити, щоб такого не сталося?

Діти. Викидати сміття в смітник.

Вихователь. Правильно. А якщо поряд немає смітника? Наприклад, коли людина відпочиває в лісі.

Діти. Забрати його додому.

Вихователь. Так. Або спалити в обкопаному місці, щоб полум'я не перекинулось на ліс. Робити це повинні тільки дорослі.

А зараз давайте пограємо в гру «Етикет у природі».

Слово «етикет» означає правила поведінки.

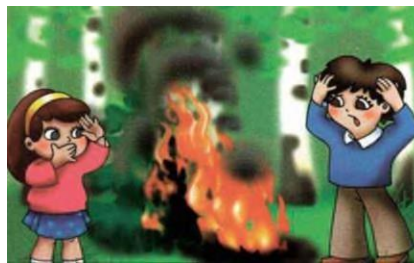
Дидактична гра «Етикет у природі»

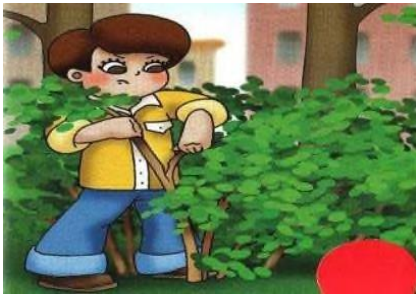
Мета: удосконалювати знання дітей про поведінку в природі; розвивати естетичне сприйняття, уяву, пам'ять; учити аналізувати зображене; виховувати бережливе ставлення до об'єктів природи.

Методичні рекомендації. На столі лежать картки, перевернуті зображенням до низу. Діти по черзі обирають картку, розглядають її та пояснюють правило поведінки в природі. Після цього, діти прикріплюють картинки на дошці.

Запитання до зображень:

- Що роблять діти?
- Це добрий чи поганий вчинок?
- Чому?
- Чи зробили б ви так само?

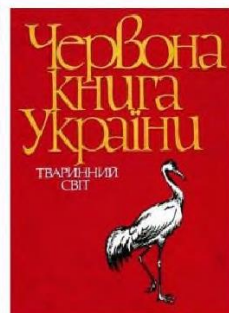
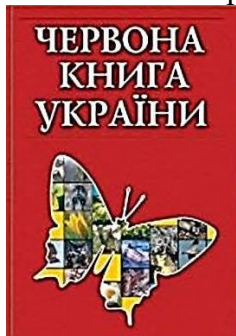

Вихователь. Ми з вами ознайомилися з правилами етикету в природі. Завдання кожної людини – дотримуватися їх. Тепер давайте відпочинемо.

Фізкультхвилинка

Встаньте, діти, посміхніться,
 Землі нашій уклоніться
 За хороший день вчорашній.
 І до сонця потягніться.
 В різні боки похиліться.
 Веретеном покрутіться.
 Раз – присядьте, два – присядьте,
 І на місце тихо сядьте.

Вихователь. Є рослини, тварини та комахи, яких залишилось дуже мало. Вони взагалі можуть зникнути. Тому люди вирішили створити спеціальну книгу і назвали її Червоною книгою України.

Як ви думаєте, чому саме цей колір обрано для її назви?

Діти. Бо в тварин червона кров.

Вихователь. Ні. Пригадайте світлофор. Що означає червоний колір там?

Діти. Не можна йти!

Вихователь. Правильно. Книга Червона – рослин і тварин неможна нищити!

III. Підсумок заняття.

Ми гарно з вами попрацювали. Повторили правила поведінки в природі. Давайте ще раз пригадаємо їх.

Заняття з художньо-продуктивної діяльності (малювання)

Тема. Ялинка зелененька.

Програмовий зміст. Закріплювати вміння дітей малювати дерево - ялинку; удосконалювати навички роботи з пензлем та фарбами; розвивати творчі здібності, уміння розміщувати малюнок по центру аркуша, дрібну моторику рук; виховувати охайність, самостійність, співчуття, любов до тварин, природи, дерев.

Обладнання. Іграшка Зайчик, зображення ялинки, пензлики, фарби, аркуші паперу, серветки, ємкості з водою.

Хід заняття

I. Ігровий момент.

Під горбочком на пеньочку

Сидить зайчик плаче.

Він присів, сидить бідненький

Нікуди не скаче.

А давайте запитаєм:

- Чим тобі допомогти?

Може просто заблудився?

Як родину віднайти?

Зайчик, схлипнувши тихенько,

Відповів, що йому в ліс.

Мама там його чекає.

Як дійти туди не знає.

II. Основна частина.

Вихователь. Скажіть, дітки. Про кого я прочитала вам віршик?

Діти. Про зайчика.

Вихователь. Що він робив?

Діти. Сидів на пеньочку та плакав.

Вихователь. А чому він плакав?

Діти. Він хоче зустрітися зі своєю мамою. Вона його чекає в лісі.

Вихователь. Дітки, а давайте допоможемо Зайчику знайти маму. Кожен із вас намалює ялинку і так утворимо ліс. Адже саме там мама Зайчиха чекає на свого синочка Зайчика.

Діти. Давайте.

Вихователь. Зайчику, почекай. Ми тобі допоможемо.

Та спочатку давайте пригадаємо, як виглядає ялинка. Пограємо в гру «Лісова красуня».

(Зображення ялинки)

Дітки, погляньте уважно на лісову красуню – ялинку. Чому її так називають? Зараз дізнаємося, коли ви будете говорити про неї.

Дидактична гра «Лісова красуня»

Мета. Повторити з дітьми зовнішні ознаки ялинки.

Дітки по черзі повинні сказати якусь її ознаку.

Вихователь.

Отже, яка вона?

Діти. Зелененька, струнка, висока, засніжена, колюча, низенька, яскрава, чарівна та ін.

Вихователь. Ви підбрали багато ознак ялинки. Тепер зрозуміло, чому її називають лісовою красунею.

Перед тим, як приступити до роботи, давайте пригадаємо як працювати з фарбою.

(Повторення правил користування фарбами та пензликом).

Показ і пояснення виконання роботи.

- Беремо широкий пензлик і коричневою фарбою визначаємо у центрі аркуша, де росте ялинка. Проводимо довгу лінію згори до низу. Це основа ялинки. Знизу робимо потовщення, ближче до кореня. Промиваємо пензлик і зеленою фарбою вільними рухами рук ліворуч і праворуч від стовбура намалюємо гілки. Зверху лінії малюємо коротші, а знизу - довші. На гілках тонким пензликом малюємо маленькі тонкі хвоїнки. Далі промиваємо пензлик і набираємо білу фарбу, малюємо сніг.

Пальчикова вправа "Ялинка"

У колючої ялинки (пальчики розкриті)

Із трикутників спіднички(утворюють трикутник)

Раз спідничка! Два спідничка (загинають пальчики)

От і виросла ялинка(розвести руки в сторони).

Самостійна робота дітей.

(Вихователь здійснює індивідуальну роботу за потребою)

III. Підсумок роботи.

Вихователь. Дітки, ви гарно виконали завдання. Я дуже задоволена роботами.

Зайчик радіє, що ви йому допомогли. Тепер він в лісі знайде свою маму.

- Що на сьогоднішньому занятті сподобалося вам найбільше?

Молодці! Всі ялинки дуже гарні!

Заняття з художньо-продуктивної діяльності (ліплення)

Тема. Їжачкова сімейка

Програмовий зміст: формувати в дітей вміння ліпити їжачка, передаючи характерні особливості зовнішнього вигляду, закріплювати уміння працювати з пластиліном та природним матеріалом; розвивати дрібну моторику рук, відчуття форми, творчі здібності; виховувати працьовитість, любов до тварин.

Попередня робота. Розглядання зображень їжачка в дитячих ілюстрованих виданнях, бесіда про зовнішній вигляд їжаків. Читання оповідання «Їжачок» у книжці з авторськими ілюстраціями (будь-яке видання). Відгадування загадок про лісових тварин.

Матеріали та обладнання. Вірш П. Воронька «Їжачок-хитрячок», їжачок із пластиліну, пластилін, тека, дощечка, голочки з ялинки, серветки паперові.

Хід заняття

I. Ігровий момент.

Читання вірша П. «Їжачок - хитрячок»

Їжачок – хитрячок

Із голок та шпичок

Пошив собі піджачок.

І у тому піджачку

Він гуляє по садку.

Натикає на голки

Груші, яблука, сливки.

І до себе на обід

Він скликає цілий рід.

II. Основна частина.

Вихователь. Про кого ми щойно прослухали віршик?

Діти. Про їжачка.

Вихователь. Скажіть, будь ласка, з чого він пошив собі піджачок?

Діти. Із голок та шпичок.

Вихователь. Правильно. Де потім гуляв їжачок?

Діти. У садку.

Вихователь. Так. А що він там робив?

Діти. Збирав груші, яблука та сливи.

Вихователь. Все правильно. А для чого він це робив?

Діти. Щоб було чим пригощати на обід своїх рідних.

Вихователь. Так. Він запросив свою родину.

Давайте, ми зробимо його сім'ю. Але спочатку пригадаємо, який він. Скажіть дітки, який він на вигляд?

Діти. Їжачок маленький, сіренький. Має гостру мордочку із маленькими очима та чорненьким носиком. На його спині багато голочок.

Вихователька. Правильно, дітки. Сьогодні ми з вами зробимо такого їжачка з пластиліну, а голочки – із голочок ялинки. Та спочатку зробимо пальчикову гімнастику.

Пальчикова гімнастика

Жив на світі їжачок.

Мав він безліч голочок.

По лісочку він гуляв

Гриби, яблука збирав.

Він нікого не боявся,

Голочками захищався.

Як ти носиш, їжачок,

Так багато колючок?

Пояснення вихователя

Беремо шматочок пластиліну, розкачуємо в кулю й перетворюємо на яечко-спереду вужче, ззаду ширше. Витягуємо й загострюємо носик, злегка піднімаємо вгору, наче їжачок принохується, де знаходяться груші, яблука, сливки. Далі робимо шубку їжачка - встромляємо в спинку голочки з ялинки. Наступний крок – оформлення мордочки: прикріплюємо очки й носик з пластиліну.

За бажанням можна запропонувати діткам зліпити різні гриби, яблука, груші, якими буде ласувати родина їжачка.

Самостійне виконання робіт.

(Індивідуальна допомога вихователя за потребою).

III. Підсумок заняття

Наприкінці заняття діти розміщують своїх їжачків та фрукти і гриби на галявинці і переносять на загальну виставку.

Акція «Композиція замість ялинки»

Мета: впроваджувати та примножувати традиції дошкільної групи, спонукати батьків та дітей відмовитися від передноворічного винищення хвойних дерев; прищеплювати любов до спільної праці дітей та батьків, до природи; виховувати працьовитість, бажання оберігати зелені насадження.

Учасники акції - батьки зі своїми дітьми- створили креативні вироби з різноманітного матеріалу – з паперу, ниток, вати та ватних дисків, з тканини, з сухих гілочок дерев, пустих пластикових пляшок, новорічного дощучку, фруктів та ялинкових прикрас. Ці чудові вироби стануть гарним доповненням під час проведення новорічного заходу, головною прикрасою якого буде штучна новорічна ялинка, яку діти прикрасять разом із вихователями.

Головна перевага новорічних композицій в тому, що їх можна використовувати не один рік. Вони легко замінюють живі ялинки. Завдяки таким акціям була збережена не одна жива ялинка та сосна, в дітей виховується прагнення зберігати живу природу та відповідальність за всю планету.

Всі ці роботи несуть в собі суть природозберігаючу суть – люди є частинкою природи і її збереження залежить лише від нас – дорослих і маленьких громадян такого великого світу.

Акція «Годівничка для птахів»

Мета: привернути увагу батьків і дітей до життя зимуючих птахів, підготовувати їх у складний для птахів час; впроваджувати та примножувати традиції дошкільної групи, прививати любов до спільної праці дітей та батьків; прищеплювати любов до природи; виховувати працьовитість, бажання оберігати природу, птахів.

Зимовий час – це не лише веселі свята, жваві катання на санчатах та ковзанах, але й міцні морози з вітром. Дуже багато птахів у цей час може загинути від голоду та холоду. Тож завдання людей – піклуватися про них, адже вони потребують допомоги.

Доброю традицією в нашому закладі стало проведення природоохоронної акції «Годівничка для птахів». Вихованці дошкільної групи разом зі своїми батьками виготовили годівнички. Розвішували їх дітки разом з вихователем групи. Тепер щодня приносять до годівниць їжу для птахів та спостерігають за пернатими друзями.

Якщо кожен із нас у зимовий час допоможе птахам – зробить годівничку, насипе небагато зерна, хлібних крихт, то цим допоможе перезимувати нашим птахам. Давайте разом турбуватися про братів наших менших та зупиняти вимирання птахів узимку. Не будьмо байдужі й оберігаймо природу!

Консультація для батьків «Природничо-екологічне виховання дітей в сім'ї»

Мета: ознайомити батьків з важливістю природничо-екологічного виховання дітей у сім'ї; важливістю формування в дітей відповідальності і дбайливого ставлення до природи, моральних принципів природокористування.

Екологія - це наука, і відбулася вона від слова ойкас - будинок, житло, місце проживання. Це все живе, що нас оточує, чим ми дихаємо і живемо. І в дошкільній педагогіці з'явився новий напрямок виховання – природничо- екологічне виховання.

З перших років життя у дітей формується початок екологічної культури. Діти бачать вдома, як мама доглядає за квітами, кішкою або собакою. Вони самі тягнуться до всього живого, їм хочеться погладити тварину і помилуватися красивими квітами.

Підростаючи, діти дізнаються, що кожна істота має свій «будинок», в якому є все для його життя. Природничо-екологічне виховання - це і є пізнання живого, яке оточує дитину, в своєму середовищі проживання, і наше головне завдання - навчити їх охороняти і берегти те, що вони бачать. Потрібно доступно пояснити дитині, що ламати гілку дерева не можна, особливо взимку. Зверніть увагу дитини на її красу, яка вона гарна в інеї. Взимку дерева сплять і тільки ми можемо їх захистити.

Потрібно коріння вкрити снігом, пояснюючи, що ми допомагаємо їм вижити взимку. Буваючи з дітьми в зимовому лісі, зверніть увагу на тишу, його красу і як добре там дихається.

Навесні природа прокидається і ми радіємо кожній новій травинці і новим листочкам. Починається робота на городах і нехай діти допомагають вам. Зовсім мало, але вони тягнуться до цього, бачачи, як цим займаєтеся ви.

Бувайте з дітьми у лісі. Нехай вони тягнуться до природи, щоб відпочити, подихати свіжим повітрям, послухати дзюрчання струмочка. Ми дорослі збираємо квіти і лікарські трави. Збирайте їх стільки, скільки вам потрібно, і не рвіть з корінням. Поясніть дитині, чому так робити не можна.

Збираючи в лісі гриби та ягоди, беріть тільки ті, які ви знаєте, а інші не чіпайте. Вони потрібні тваринам, які ними харчуються і лікуються. Так, наприклад, гриб мухомор. Зовні такий гарний, помилуйтеся ним, але не чіпайте. До нього прийде лось. Він йому знадобиться для лікування. Щоб гриби не зникали у лісі, не руйнуйте грибницю. Поясніть дітям, що гриби потрібно зрізати ножиком, тут виросте новий гриб.

Діти часто поводяться жорстоко з природою і в усьому цьому винні ми -дорослі. Не змогли навчити бачити красиве і піклуватися про те, щоб все, що оточує нас, тільки радувало.

Щоб виховувати у дітей любов до природи вдома, порадуйте дитину: заведіть їй папужок або щигля, черепаху або хом'ячка. Поясніть і навчіть, як правильно за ними доглядати і дитина буде щасливою. У багатьох дітей є мрія - мати друга поруч. Це може бути кошеня або пущеня. І якщо ви завели собі тварину вдома, не викидайте їх на вулицю, коли вони підростуть. Адже тварини довіряють людям.

Нагодуйте зимуючих птахів, повісьте годівницю за вікном або на балконі. Дитина сама буде класти туди корм. З цією метою в нашому закладі дошкільної освіти проводиться акція «Годівничка для птахів». Метою якої є виховання любові до птахів, почуття співчуття до них, бажання допомогти в зимовий період. Просимо вас разом з дітьми виготовити годівнички вдома. А потім дітки повісять їх на деревах біля нашого закладу та будуть спостерігати за птахами, підгодовуватимуть їх.

Вчіть дітей бачити красу навколишнього світу, і це не пройде даремно. Якщо дитина буде дбайливо ставитися до всього – ваша робота не буде марною. Вона буде уважна не тільки до навколишнього світу, а й до вас, дорослих.

Консультація для батьків

«Виховання любові до природи починається з сім'ї»

Мета: ознайомити батьків з роллю природи в житті дитини, важливістю спілкування дітей з нею; сприяти вмінню дітей сприймати її красу, розуміти важливість кожного об'єкта чи явища природи для всього живого; виховувати у дітей бажання її оберігати та примножувати на власному батьківському прикладі.

Людська діяльність в останні роки завдає все більшої шкоди природі - це і забруднення, і надмірне нераціональне витрачання її ресурсів.

Діяльність людини в природі має бути розумною. Це ставлення до природи потрібно виховувати у дітей з ранніх років. Саме в ранньому віці людина починає пізнавати красу, різноманітність природи.

Основи характеру, життєва позиція дитини закладаються в сім'ї. І щоб пояснювати дітям, як берегти природу, щоб прищепити їм якісь природознавчі навички, дуже важливий особистий приклад батьків! Їх дбайливе, любовне ставлення до природи.

Краса рідної природи розкриває красу людської праці, народжує бажання зробити свій край ще прекраснішим. Тому так важливо показати дітям як людина оберігає і примножує природні багатства, скільки праці вкладає, щоб радували всіх ліси і озера, поля і річки.

У вихованні у дитини дбайливого ставлення до природи немає і не може бути дрібниць. Зірвана просто так квітка, спійманий з цікавості метелик, розтоптаний жучок - все це при байдужому ставленні з боку дорослих може призвести до вкрай небажаних наслідків.

Любов дітей до природи починається з осмислення її цінностей. Тому перш за все потрібно показати пізнавальну та естетичну цінність природи. Завдяки цьому з часом і розвинеться дбайливе, відповідальне ставлення до навколишнього природного середовища.

Зацікавлювати дитину батьки можуть найрізноманітнішими способами. Наприклад, вирощування домашніх рослин. Крім того, щоб діти своєчасно їх поливали, слід всіляко заохочувати їх інтерес до росту і розвитку рослин, появи нових паростків, квітів, плодів. Найбільш придатні для цього такі швидкорослі рослини як герань або бегонія, кімнатні культури помідорів і огірків. Відповідальність - важливе людська якість. І саме його ми будемо розвивати, довіряючи крихітці життя зелених вихованців. Також можете спробувати виростити апельсини або лимони, ананаси чи груші. Посадіть в землю кісточку фруктів і подивіться, що вийде. Ну, хіба це не диво: виростити на підвіконні тропічну рослину і поласувати його плодами?

Кожна сім'я має всі можливості для того, щоб пробудити, розвинути у дитини інтерес до життя природи, потребі постійного спілкування з нею.

Велике виховне значення мають регулярні сімейні поїздки в ліс, поле, на річку чи озеро. Дитина, під благодотворним впливом батьків, поступово сприймає красу природи, вникає в таїнства її життя. У безпосередньому зіткненні з природою у дітей розвивається спостережливість, допитливість, інтерес до природних об'єктів.

Дуже велике значення має читання вголос книг про природу, життя тварин. Залучаючи дитину в обговорення прочитаного, дорослі роз'яснюють незрозумілі моменти, направляють її думки й інтереси на життя природи.

Особливо дитину тягне до тварин. Вона пристрасно бажає мати і опікуватися якою-небудь живою істотою. Поява у будинку тварини пов'язана з додатковим навантаженням і труднощами. І все-таки, важко переоцінити вплив, який чинить на формування особистості дитини спілкування, турбота і догляд за слабкою живою істотою. З тваринами дитина може емоційно спілкуватися - грати і розмовляти. Ігри з братами меншими (особливо з собаками і кішками) тренують дітей фізично. Дитина стає більш рухливою і спритною, удосконалюється її моторика і координація рухів. Наявність тварини в будинку робить сім'ю дружнішою і згуртованою.

Так само величезне значення має художньо-творча діяльність дітей. Ліплення з глини, пластиліну, всі види аплікацій, конструювання із застосуванням круп, тіста і природних матеріалів, малювання за допомогою рослинних елементів - все це сприяє вихованню любові до природи у дошкільнят. Прагнення зробити гарніше, краще впливає на світ почуттів, дозволяє розкрити творчий потенціал, підвищує рівень розвитку мовлення у дошкільників. Діти вчаться створювати, розуміти і бачити красу і багатство природи.

Екологічне виховання буде дієвішим тільки в тому випадку, якщо в родині існує постійне, щоденне спілкування дорослих з дітьми. Не шкодуйте свого часу на ігри з домашніми тваринами, на ботанічні експерименти, на читання добрих віршів і оповідань про природу, на прогулянки. І тоді ваші діти і в дорослому житті будуть усвідомлено і дбайливо ставитися до всього живого і неживого на Землі.

Під час спілкування з природою Вам у нагоді стануть пам'ятки.

Пам'ятки для батьків «Правила поведінки в природі»

Мета: спонукати батьків взаємодіяти з дітьми з питань природничо-екологічної компетентності, пригадувати з дітьми норми і правила поведінки в природі, реагувати на поведінку оточуючих щодо природи, розповідати про свої дії по охороні навколишнього середовища; розвивати навички дбайливого ставлення до природи у дітей; донести до дітей необхідність збереження навколишнього середовища.

